

Kosmoseseaduse eelnõu seletuskiri

Sisukord

1	Sissejuhatus	4
1.1.	Sisukokkuvõte	4
1.2.	Eelnõu ettevalmistajad	5
1.3.	Märkused.....	6
2	Seaduse eesmärk.....	7
3	Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs	7
Eelnõu § 1 –	seaduse eesmärk ja reguleerimisala	7
Eelnõu § 2 –	seaduse kohaldamisala	8
Eelnõu § 3 –	pädeva asutuse ülesanded.....	9
Eelnõu § 4 –	terminid.....	11
Eelnõu § 5 –	ohutuse põhimõte	13
Eelnõu § 6 –	keskkonnasäästlikkuse põhimõte	14
Eelnõu § 7 –	asjatundlikkuse põhimõte.....	16
Eelnõu § 8 –	käitaja peamine tegevuskoht	16
Eelnõu § 9 –	sisekontrolli kohustus.....	17
Eelnõu § 10 –	käitaja sise-eeskirjad	17
Eelnõu § 11 –	teavitamise kohustus	20
Eelnõu § 12 –	usaldusväarsus.....	20
Eelnõu § 13 –	kosmosetegevusluba.....	23
Eelnõu § 14 –	kosmosetegevusloa taotlus.....	24
Eelnõu § 15 –	taotlusele lisatavad dokumendid	24
Eelnõu § 16 –	lisanõuded juriidilisest isikust kosmosetegevusloa taotlejale	26
Eelnõu § 17 –	kosmosetegevusloa andmine.....	27
Eelnõu § 18 –	kosmosetegevusloa kõrvaltingimused.....	28
Eelnõu § 19 –	kosmosetegevusloa andmisest keeldumine	28
Eelnõu § 20 –	erand seoses kosmosetegevuse tegemisega teadus- ja arendustegevuse eesmärgil....	29
Eelnõu § 21 –	vabastused erandi alusel.....	30
Eelnõu § 22 –	erandi kohaldamise taotlemine.....	31
Eelnõu § 23 –	otsuse tegemine erandi kohaldamise kohta.....	32
Eelnõu § 24 –	kosmosetegevusloa kehtivuse lõppemise alused.....	32
Eelnõu § 25 –	kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise alused.....	33
Eelnõu § 26 –	kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alused	34

Eelnõu § 27 – kosmosetegevusloa muutmise alused.....	35
Eelnõu § 28 – kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutumine.....	36
Eelnõu § 29 – kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register	37
Eelnõu § 30 – arhiiv	38
Eelnõu § 31 – kosmosetegevuse alustamise eeldused.....	38
Eelnõu § 32 – kosmoselennu valmiduse kinnitamine	39
Eelnõu § 33 – registreerimiskohustus	40
Eelnõu § 34 – kosmoseobjekti registreerimine	40
Eelnõu § 35 – registrikanne.....	43
Eelnõu § 36 – kosmoseobjekti registrisse kandmise tähtaeg.....	43
Eelnõu § 37 – kosmoseobjekti registreerimisest keeldumine.....	43
Eelnõu § 38 – andmete täpsustamise kohustus.....	44
Eelnõu § 39 – kosmoseobjekti registreeringu kustutamine	45
Eelnõu § 40 – kosmosetegevuse üleandmine	45
Eelnõu § 41 – kosmosobjekti omandi üleandmine.....	47
Eelnõu § 42 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse menetlemine.....	47
Eelnõu § 43 – kosmosetegevuse lõpetamise nõuded.....	48
Eelnõu § 44 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmine.....	49
Eelnõu § 45 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kontroll.....	49
Eelnõu § 46 – kosmosetegevuse lõpetamise aruanne.....	50
Eelnõu § 47 – esitatud aruande kontroll.....	51
Eelnõu § 48 – riigi hüvitatava kahju tagasinõude õigus.....	51
Eelnõu § 49 – kindlustus	54
Eelnõu § 50 – riiklik ja haldusjärelvalve	55
Eelnõu § 51 – pädeva asutuse õigused info saamisel	56
Eelnõu § 52 – riikliku järelvalve erimeetmed ja erisused.....	57
Eelnõu § 53 – ettekirjutus ja sunniraha määr	58
Eelnõu § 54 – kosmosetegevusloa tingimuste rikkumine	59
Eelnõu § 55 – kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumine	59
Eelnõu § 56 – teavitamiskohustuse rikkumine.....	59
Eelnõu § 57 – teabe esitamata jätmine	60
Eelnõu § 58 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete rikkumine	60
Eelnõu § 59 – kosmosetegevus ilma kosmosetegevusloata.....	60
Eelnõu § 60 – kosmosetegevuse alustamine ilma seaduses sätestatud eeldusi täitmata.....	60
Eelnõu § 61 – menetlus	61
Eelnõu § 63 – riigilõivuseaduse muutmine	61

Eelnõu § 64 – küberturvalisuse seaduse muutmine	62
Eelnõu § 65 – välisinvesteeringu usaldusväarsuse hindamise seadus	62
Eelnõu § 67 – seaduse jõustumine	63
4 Eelnõu terminoloogia	63
5 Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele	64
6 Seaduse mõjud.....	64
7 Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud 70	
8 Rakendusaktid	71
Eelnõuga loodavad volitusnormid.....	71
9 Seaduse jõustumine	72
10 Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon	72

1 Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

1967. aastal allkirjastati ÜRO-s esimene rahvusvaheliselt siduv kosmosevaldkonna leping. Sel ajal olid kõik kosmoseprogrammid riiklikud ja ainult riiklikud organisatsioonid lennutasid rakette, satelliite ja kosmosejaamu. Kosmoses, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel, kannavad ÜRO riikide tegevuspõhimõtteid käsitleva lepingu (edaspidi *avakosmose leping*)¹ järgi kosmoseobjektide eest vastutust nende päritoluriigid. Eesti on avakosmose lepingu allkirjastanud 2010. aastal ning see on Eesti suhtes ka jõustunud.

Eesti Vabariik on sõlminud Euroopa Kosmoseagentuuriga (ESA) vastastikuse koostöö arendamiseks raamlepingu (2007). 2015. aastal sai Eestist ESA konventsiooniga liitumisel ESA täisliige. Eestil on oma kosmosepoliitika ja -programm aastateks 2020–2027. Eesti tegevused kosmosevaldkonnas on tihedalt seotud Eesti ESA liikmesusega ja Euroopa Liidu (EL) kosmoseprogrammiga. Kosmosetehnoloogiate rakendamine nii avalikus kui ka erasektoris areneb ja Eestis on tekkinud vajadus riikliku regulatsiooni järele.

Eesti kosmoseseadus on vältimatult vajalik, kuna rahvusvahelisel tasandil on Eesti riigil vastutus: avakosmose lepingu artiklist 7 tulenevalt vastutab riik enda territooriumil eraisikute elluviidava kosmosetegevuse tekitatud potentsiaalse kahju eest. On tekkinud vajadus sellega arvestada, luues oma seaduse. Eestil on riigina oluline hoida kontrolli olukordade üle, mis võivad riigile kaasa tuua vastutuse. Detailsem regulatsioon näitab rahvusvaheliselt, et Eesti on riigina on vastutustundlik ja võimeline mõistma koostöö tähtsust sellises rahvusvahelises tegevuses.

Seaduse eelnõu koostamisel on lähtutud järgnevatest ÜRO kosmosevaldkonda reguleerivatest lepetest:

- avakosmose leping;
- kosmoseobjektide põhjustatud kahju eest rahvusvahelise vastutuse konventsioon (edaspidi *vastutuse konventsioon*)²;

¹ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>.

² Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html>.

- Kosmosesse saadetud objektide registreerimise konventsioon (edaspidi *registreerimise konventsioon*)³.

Oluline on märkida, et Eesti on liitunud vaid avakosmose lepinguga. Vastutuse konventsiooni ega registreerimise konventsiooni ei ole Eesti eelnõu väljatöötamise seisuga allkirjastanud, mis tähendab, et nimetatud konventsioonid ei ole Eestis jõustunud. Töörühm on aga eelnõu väljatöötamisel nimetatud konventsioonid läbi töötanud ning võtnud arvesse aspekte, mis oleksid asjakohased ja olulised eelnõu väljatöötamisel, lähtudes teiste riikide praktikast. Eestil puudub hetkel plaan liituda astronautide päästmise, astronautide tagasituleku ja avakosmosesse saadetud objektide naasmise lepinguga⁴ ja riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitleva lepinguga⁵. Seega ei ole arvestatud nendest lähtuvate nõuetega seaduse eelnõu koostamisel.

Eelnõu väljatöötamisel kohtusid töörühma liikmed ESA juhtimisel ka teiste riikide esindajate ja ekspertidega ning järelevalvet tegevate isikutega, kelle sisendeid on võetud arvesse eelnõu koostamisel. Eelnõu koostamisel on püütud muu hulgas vältida teistes jurisdiktsioonides esinenud praktilisi probleeme. Eelnõu koostamisel töötati läbi Austria, Taani, Portugali, Soome, Sloveenia, Hispaania, Itaalia, Luksemburgi ja Ühendkuningriigi kosmosetegevust reguleerivad õigusaktid. Vastavaid õigusakte analüüsiti kriitiliselt eesmärgiga leida aspekte, millest võtta Eesti õigusakti kosmosetegevuslubade peatüki koostamisel eeskujuga, või kohti, mis Eesti kosmosetegevuse ulatuse ja eesmärgiga ei sobi.

Eelnõu koostamisel on võimalusel arvestatud EL-i kosmosepoliitikaga (sh Euroopa kosmoseliikluse korraldamise ja kosmoseprügi haldamise põhimõtetega).

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud NJORD Advokaadibüroo vandeadvokaadid Liisi Jürgen (+372 525 2646, liisi.jurgen@njordlaw.ee) ja Jelizaveta Henno (+372 5558 3931, jelizaveta.henno@njordlaw.ee). Eelnõu väljatöötamise töörühma kuulusid ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindajad Paul Liias (Paul.Liias@mkm.ee) ja Gloria Kõgel (Gloria.Kogel@mkm.ee), Välisministeeriumi esindaja Kätlin Joala (Katlin.Joala@mfa.ee), Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti esindaja Veikko Tunnel (Veikko.Tunnel@ttja.ee), ekspert ja andmebaaside Nanosats Database ja Factories in Space looja Erik Kulu (erik.kulu@nanosats.eu), KappaZeta OÜ ning Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liidu esindaja Karoli Kahn (karoli.kahn@kappazeta.ee), Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse esindaja Elise Olt (Elise.Olt@eas.ee), Transpordiameti esindaja Mari Toodu (mari.toodu@transpordiamet.ee) ning Tallinna Tehnikaülikooli esindaja Katrin Nyman-

³ Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html>.

⁴ Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html>.

⁵ Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html>.

Metcalf (katrin.nyman-metcalf@taltech.ee). Arhiivinduse küsimustega aitas Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti teabehalduse nõunik Mariko Männa (mariko.manna@ttja.ee). Välisekspertina oli kaasatud Rolf Olofsson (rolf@spacelawadvisors.com). Eelnõu väljatöötamist ja töörühma assisteerisid Marie Frosch (marie.frosch@njordlaw.ee) ja Karl-Enrik Kriis (karl-enrik.kriis@njordlaw.ee).

Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti kontrollis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Ragnar Kass (ragnar.kass@mkm.ee).

Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud NJORD Advokaadibüroost bürooassistent Kadi Zvirik (+372 667 6440, kadi.zvirik@njordlaw.ee) ja Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee).

1.3. Märkused

Eelnõuga kavandatu kohaselt muudetakse järgmisi seadusi:

- 1) riigilõivuseaduse redaktsioon RT I, 29.06.2024, 31;
- 2) küberturvalisuse seaduse redaktsioon RT I, 21.06.2024, 15;
- 3) välisinvesteeringu usaldusvääruse hindamise seaduse redaktsioon RT I, 10.02.2023, 3;
- 4) karistusseadustiku redaktsioon RT I, 04.07.2024, 25.

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõu, Euroopa Liidu õiguse rakendamise ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Eelnõu väljatöötamisele eelnes „Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus“ (VTK), mille koostöölaskisid Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium, Kaitseministeerium ja Siseministeerium ning mille kohta lisasid avalikud kommentaarid Eesti Kaitsetööstuse Liit ning Eesti Kosmosebüroo.⁶ VTK kohta esitatud kommentaaridega on arvestatud eelnõu koostamisel.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik poolthälteenamus tulenevalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-st 78.⁷ Eelnõu ei kuulu põhiseaduse § 104 loetelusse, mistõttu ei ole vajalik Riigikogu koosseisu hälteenamus.

⁶ VTK koostöölaskuse menetlusinfo: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw>

⁷ Riigikogu kodu- ja töökorra seadus. RT I, 02.06.2020, 9.

2 Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärk on luua õiguslik raamistik kosmosetegevusele Eestis. Eesti jaoks ei ole kosmosetegevus uus, kuivõrd 2013. aastal saadeti orbiidile Eesti esimene satelliit ning 2018. aastal jõudis rahvusvahelise kosmosejaama pardale esimene Eestis arendatud teadusinstrument. Siiski on sääraseid arengud toimunud ilma selleks vajalike seadusteta. Eesti kosmosepoliitika ja -programmi järgi soovib Eesti anda kosmosesektorisse oma panuse ning võimaldada sellega kõrgtehnoloogial põhineva ettevõtluse arengut Eestis.⁸ Samuti on Eesti kosmosepoliitika eesmärgiks toetada kosmosevaldkonna seadusloomega tegelemist ning ÜRO lepetega liitumist.⁹ Sääraste eesmärkide saavutamiseks ning tihedamaks kosmosetegevuseks on vaja, et oleks tagatud kosmosetegevuse ohutus ning rahvusvaheliste nõuete järgimine. Veel on üheks eelnõu eesmärgiks luua soodsad tingimused tehnoloogia ning ettevõtjate kasvamiseks ja arendamiseks, samal ajal maandades kosmoses tegutsemisest tulenevaid riske, sh riigi ja selle ettevõtjate ning ülikoolide jaoks.

Eelnevast tulenevalt loob eelnõu õigusliku raamistiku kosmosetegevuseks. Seejuures määratakse kindlaks kosmosetegevusload ja nende taotlemise menetlus, kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register, kosmoseobjektide kindlustusnõue, kosmoseobjektide käitajate vastutus, üldised kohustused ja ohutusnõuded jne. Seaduse jõustumise järel oleks Eestis kosmosetegevusega tegelevatel ettevõtjatel selge raamistik nõuetekohaseks käitumiseks ning riigiasutustel oleks võimalik kontrollida kosmosetegevuse ohutust ning tagada rahvusvahelise õiguse järgimine ja Eesti riigi rahvusvahelise vastutuse vähendamine.

3 Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

1. peatükk

Üldsätted

Eelnõu § 1 – seaduse eesmärk ja reguleerimisala

Paragrahvi 1 lg 1. Üldsätete peatükis on sätestatud seaduse eesmärk ja reguleerimisala. Lisaks on seal kõik vajalikud üldisemad normid, mis aitavad järgnevaid norme seaduse rakendamisel sisustada.

Kosmoseobjektide Eestist Maa orbiidile või sellest kaugemale saatmine on kasulik Eesti majandusele, teadusele ja tehnoloogia arengule. Kosmosetegevuse populaarsus aina kasvab ning vajab seega reguleerimist. Tänapäeval tegelevad kosmosetegevusega aktiivselt mitmed arenenud riigid ning vaja on tagada Eesti kaasatus sellesse tegevusvaldkonda. Kosmosetegevus eeldab teadmisi ja oskusi ning tehnilist ja finantsilist võimekust, mistõttu ei saa riik seda igaühele lubada. Lisaks võib kosmosetegevus kujutada üldist ohtu ja põhjustada keskkonnakahju. Seetõttu on oluline kehtestada selge regulatsioon, mis määrab kindlaks kosmosetegevusega tegelevate isikute õigused ja kohustused. Selline regulatsioon aitab tagada,

⁸ Eesti kosmosepoliitika ja -programm 2020–2027, lk 14.

⁹ Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#0ZpqLTyi>.

et kosmosetegevust tehakse vastutustundlikult ja ohutult, minimeerides võimalikke riske nii keskkonnale kui ka ühiskonnale tervikuna.

Eelnõu on välja töötatud, arvestades tehnoloogia arengut ja võimalike eri tehnoloogiate kasutamist. Seetõttu ei keskendu seadus kindlale tehnoloogiale, vaid järgib tehnoloogianeutraalsuse põhimõtet. See tähendab, et seadus ei kirjelda selle jõustumise hetkel olemasolevaid tehnoloogilisi vahendeid, vaid on mõeldud olema asjakohane ka tulevikus, kui on kasutusel veelgi uuem tehnoloogia.

Paragrahvi 1 lg 2. Riikidel on avakosmose lepingu¹⁰ artikli 6 järgi põhimõtteline kohustus teha järelevalvet enda riigis toimuva kosmosetegevuse üle. Riik peab tagama, et kosmosetegevust tehakse kooskõlas rahvusvaheliste lepingutega. Avakosmose lepingu artiklist 7 tulenevalt vastutab riik enda territooriumil eraisikute tehtava kosmosetegevuse tekitatud potentsiaalse kahju eest. Samuti peavad riigid kehtestama kosmoseobjektide käitajatele loamenetluse. Registreerimise konventsiooni artikli 4¹¹ järgi peavad riigid tagama ka kosmoseobjektide registreerimise ning registri pidamise.

Sellest tulenevalt peab seadus reguleerima kosmosetegevust ning sätestama nõuded kosmoseobjektide käitajatele, tagamaks rahvusvahelisest õigusest tulenevate kohustuste täitmise. Kosmosetegevusega võivad tegeleda ainult pädevad isikud ja see on lubatud ainult kõnesolevas seaduses sätestatud õiguslikel alustel ning kosmosetegevusloa alusel. Lisaks käitajatele peavad kosmosetegevuseks sobivad olema ka üleslennutatavad kosmoseobjektid, mis registreeritakse vastavalt riigi rahvusvahelistele kohustustele. Pädeval asutusel peab olema võimalus teha järelevalvet kosmosetegevusloa alusel tehtava kosmosetegevuse üle. Seaduses on reguleeritud ka kohustatud isikute vastutus kahju tekitamisel või seaduse normide rikkumisel. Samuti on seaduses reguleeritud riigi tagasinõude õigus käitaja vastu.

Eelnõu § 2 – seaduse kohaldamisala

Paragrahvi 2 lg 1. Avakosmose lepingu artikli 7 järgi vastutab kosmoseobjekti tekitatud kahju eest riik, kelle territooriumilt kosmoseobjekt lennutati või kes lennutab või tagab objekti lennutamise orbiidile. Sellest tulenevalt peab kõnesolev seadus kohalduma alati Eesti territooriumil toimuvale kosmosetegevusele, et Eesti riigil oleks võimalik kontrollida kosmosetegevuse regulatsioonile vastavust ning seega maandada vastutuse tekkimise riski.

Paragrahvi 2 lg 2 p 1. Lähtudes asjaolust, et mootorsõidukeid ei käsitata üldiselt riigi territooriumina, on sätestatud, et seadust kohaldatakse Eestis registreeritud vee- ja õhusõidukite pardal toimuva kosmosetegevuse suhtes.

¹⁰ Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitlev leping. RT II 2010, 14, 56.

¹¹ Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space., artikkel 4.

Kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html>.

Paragrahvi 2 lg 2 p 2. Kuivõrd kosmoseobjektide üleslennutamine ning kosmosetegevus Eesti territooriumilt ei pruugi olla võimalik, peab seadus olema kohaldatav ka väljaspool Eesti territooriumi. Seetõttu on sätestatud, et seadus kohaldub ka olukorras, kus kosmosetegevus ei toimu küll Eesti territooriumil, kuid seda teeb Eesti kodanik või Eestis asutatud juriidiline isik kui kosmoseobjekti käitaja. See tähendab, et näiteks olukorras, kus Eesti ettevõtja korraldab kosmosetegevust välisriigis, kõnesolev seadus siiski kohaldub. Lisaks tähendab see, et seadust kohaldatakse ka tegevusele, mis toimub Eestis registreeritud kosmoseobjektiga või mida teeb Eesti kosmosekäitaja kosmoses.

Paragrahvi 2 lg 2 p 3. Punktis 3 täpsustakse eelnõu § 2 lg 2 punkti 2 käesoleva seletuskirja punktis 2 toodud põhjustel, kui kosmosetegevust teeb isik, kes elab Eestis pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse või tähtajalise elamisloa või elamisõiguse alusel.

Eelnõu § 2 lg 3. Seaduse kohaldamises sätestatakse erand valitsusasutuste kosmosetegevuste ja kosmoseobjektidele. Seadust kohaldatakse valitsusasutuse kosmosetegevusele või kosmoseobjektile niivõrd, kuivõrd teise seaduse või seaduse alusel antud õigusaktidega ei ole sätestatud teisiti.

Eelnõu § 2 lg 4. Lisaks kõnesolevale seadusele kohalduvad kõnesoleva seaduse alusel peetavatele haldusmenetlustele üldised haldusmenetluse põhimõtted ning haldusmenetluse seaduse¹² sätted.

Eelnõu § 2 lg 5. Kuivõrd seadus ei reguleeri üldisi loamenetluse põhimõtteid, vaid ainult kosmosevaldkonda puutuvat, kohalduvad ka üldised sääraseid menetlusi reguleerivad seadused. Samas tuleb arvesse võtta erisusi, mis tulenevad kõnesolevast seadusest.

Eelnõu § 2 lg 6. Olukorras, kus tootele, seadmele või järelevalvele kohaldub mitu seadust, kohaldub kosmoseobjektile toote nõuetele vastavuse seadus kosmosseadusest tulenevate erisustega.

Eelnõu § 3 – pädeva asutuse ülesanded

Paragrahv 3. Paragrahvis sätestatakse pädeva asutuse ülesanded. Kosmosevaldkond on koondunud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse. Lisaks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas oleva Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) pädevuses satelliitside sageduste taotlemise korraldamine ja lubade väljastamine. Rahvusvaheliselt on kokku lepitud¹³, et kosmosetegevuse eest vastutavad riigid. Seega saab seaduse kohaselt otsuseid langetada riigi esindajana ainult haldusorgan. Samuti on oluline, et kosmosetegevusega seotud halduskoormus oleks võimalikult vähe hajutatud. Seetõttu on ka kõik vastavad ülesanded pandud ühele pädevale asutusele. Oluline on, et kosmosekäitajale oleks riigiga suhtlemine võimalikult hõlbus, mistõttu on vajalik, et kõiki

¹² Haldusmenetluse seadus. RT I, 06.07.2023, 31.

¹³ Convention of 29.11.1971 on International Liability for Damage Caused by Space Objects, artikkel 2: https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_26_2777E.pdf.

haldusmenetluslikke tegevusi oleks võimalik teha ühe asutuse juures, kellel on omakorda õigus vajadusel kaasata teisi asutusi.

TTJA-le seadusest tulenevad uued kohustused on:

1. kosmosetegevusloa taotluste menetlemine;
2. taotleja taustakontroll ja sobivuse hindamine;
3. kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registri loomine ja pidamine;
4. kosmosetegevuslubade väljastamine, peatamine ja lõpetamine;
5. kosmosetegevuste käitajate riiklik järelevalve;
6. kosmoseobjektide registri ettevalmistamine Välisministeeriumile ÜRO registritele andmete esitamiseks;
7. kosmoseobjektide pakiliste intsidentide kohta info kogumine ja töötlemine;
8. kosmosevaldkonna esindamine rahvusvahelisel tasandil.

Seadusest tulenevate uute ülesannete täielikuks täitmiseks on pädeval asutusel ideaalis vajalikud kaks ametikohta, millest ühe töövaldkond oleks riiklik ja teise oma rahvusvaheline. Riikliku ametikoha ülesanneteks on kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registreerimiseks taotluste menetlemine ning haldamine, samuti riiklik järelevalve ning kosmoseobjekti kindlustusnõude vastavuse kontroll. Rahvusvahelise töövaldkonnaga ametikoha ülesanneteks on Eesti esindamine ESA ja EL-i vastavates töögruppides ja regulatsiooni väljatöötamises ning samuti ÜRO registrite jaoks andmete ettevalmistamine. Teise ametikoha ülesandeks on ka rahvusvahelise taustakontrolli tegemine, et vältida olukordi, kus ettevõtjate omandi tõttu tekiks liigne sõltuvus julgeoleku seisukohast. Mitteregulaarse ülesandena võib ette tulla ka olukordi, kus kosmoseobjekt on vaja saata hindamisele väljaspool Eestit asuvasse laborisse. Eeltoodust lähtuvalt võib täiendavate ametikohtade rahavajadus ulatuda kuni 100 000 euronni aastas majanduskuluna, mis sisaldab nii töötasu, koolituskulu, töökohaga kaasnevaid kulusid kui ka rahvusvahelisel tasandil valdkonna esindamiseks vajalikke kulusid.

Rahvusvahelise taustakontrolli tegemiseks on vaja ligipääsu rahvusvahelisse ettevõtjate andmebaasi, mis aitab tuvastada ettevõtjate omandiseoseid, maksehäireid ja sanktsioneeritust ning seeläbi hinnata käitajast tuleneva julgeolekuriski olemasolu või puudumist. Nimetatud andmetele ligipääsemiseks on vaja soetada iga-aastane litsents. TTJA kasutaks tarkvaralitsentsist tulenevat andmetele ligipääsu võimalust ka oma teiste kohustuste täitmiseks, milleks on vaja ettevõtjate sanktsioneerituse taustakontrolli. Turuanalüüs näitab, et andmebaasile ligipääsu litsents toob esimesel aastal kaasa majanduskulu 90 000 eurot, millele lisandub 5% hinnatõusu igal järgneval aastal. Nelja järjestikuse aasta näitel tähendaks see majanduskulu esimesel aastal 90 000 eurot, teisel aastal *ca* 95 000 eurot, kolmandal aastal *ca* 100 000 eurot ja neljandal aastal *ca* 105 000 eurot. Nimetatud kulu ei ole seotud vaid kosmoseseadusega.

Seadusest tuleneb ka kohustus luua üks täiendav andmekogu kosmosetegevuslubade menetlemiseks ja kosmoseobjektide registreerimiseks. Loodav register peab suhtlema andmevahetuse eesmärgil muude riiklike registritega, sh e-riigikassa, mille kaudu laekuvad andmed tasuta riigilõivude kohta. TTJA kavatsus on loodava andmekogu arendus teha uude

loomisel olevasse TTJA e-teenuste infosüsteemi, mis hakkab sisaldama erinevaid TTJA registreid ja menetlusprotsesse. Andmekogu loomiseks vajalik ühekordne investeering on 100 000 eurot, et täita andmekogude ja küberturvalisuse seadustest tulenevaid nõudeid. Pädevale asutusele lisanduvate ülesannete täieliku täitmisega tekkiv kogukulu, mis ei ole asutuse eelarveliste vahenditega kaetud, on esimesel aastal 290 000 eurot, teisel aastal 195 000 eurot, kolmandal aastal 200 000 eurot ja neljandal aastal 205 000 eurot.

Eelnõu § 4 – terminid

Paragrahvis sätestatakse kosmosevaldkonna olulisemad terminid. Terminite kujundamisel on eelkõige arvesse võetud eelnõu koostamisel läbitöötatud teiste riikide õigusaktides ja rahvusvahelistes lepingutes kasutatud määratlusi.

Paragrahvi 4 p 1. Rahvusvahelises õiguses ei ole ühtset määratletud definitsiooni kosmosetegevuse kohta, samuti ei ole määratletud kindlat piiri, kust algab kosmos. Lähtudes rahvusvahelise õiguse põhimõtetest ning teiste riikide kosmost käsitlevatest õigusaktidest, hõlmab eelnõu kohaselt kosmosetegevuse definitsioon sisuliselt mis tahes tegevust kosmoses. Kosmoseobjekti käitamine Maa peal hõlmab eelkõige konkreetseks stardiks ettevalmistust, stardi tegevust eesmärgiga kosmoseobjekt lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale ja/või olukordi, kus kosmoseobjektiga juhtub avarii, näiteks stardi ajal, ja kosmoses oleva kosmoseobjekti juhtimist Maa pealt.

Kosmosetegevuse alla ei lähe sellised maapealsed tegevused nagu kosmosetegevuse teoreetiline planeerimine, kosmoseobjekti ehitus, kosmoseobjekti maapealne remont/hooldus, kosmoseobjektide kogumine Maa peal (nt muuseum või hobitegevus). Samuti ei hõlma termin „kosmosetegevus“ suborbitaalset (ingl *sub-orbital*) kosmosetegevust. Eelmainitud maapealsed tegevused ei ole hõlmatud kosmosetegevusega, sest tegemist oleks liigselt piirava ja järelevalvet koormava nõudega. Kui aga näiteks kosmoseobjekt ehitatakse ümber kosmoses, mitte Maa peal, siis oleks tegemist kosmosetegevusega.

Lähtudes erialakirjandusest ning teiste riikide õigusaktide näidetest ja kogemustest (eelkõige Portugal¹⁴), ei ole otstarbekas kosmost defineerida arvude abil (näiteks teatud kõrgus, kust alates algab kosmos). Kosmose piiri ei ole kunagi määratletud ei rahvusvahelises õiguses ega tavaõiguses ning see on olnud arutuse all kosmoseõiguse algusaegadest peale. Kosmose arvulisel määratlemisel on palju muutujaid ning rahvusvaheliselt piiri määratlemine lähitulevikus ei ole tõenäoline. Sellest tulenevalt ei ole kosmose piire täpselt sätestatud ka eelnõus. Arvestades teiste riikide kosmosetegevust reguleerivaid õigusakte, on mõistlik kasutada definitsioonis Maa orbiiti ja sellest kaugemaid missioone.

Paragrahvi 4 p 2. Kosmoseobjekti definitsioon on üsna lai tagamaks, et riigil oleks võimalik teha järelevalvet ja seada nõudeid kõikidele vahenditele, millega on võimalik teha kosmosetegevust, hoidudes kindla tehnoloogia kaudu määratlemast. Kosmoseobjekt võib olla

¹⁴ Presidency of the Council of Ministers. Decree-Law no. 16/2019, of 22 January 2019: <https://www.anacom.pt/render.jsp?contentId=1475024>.

mehitatud või mehitamata. Kuigi on tõenäoline, et lähitulevikus Eestis mehitatud kosmosemissioone ei teostata, oleks ebamõistlik mehitatud kosmoseobjektid seaduse regulatsiooni alt välistada. Kosmoseobjekt jääb kõnesoleva seaduse kohaldamisalasse ka ilma seda kosmosesse lennutamata. Kui kosmoseobjekti käitajal on plaan või kavatsus lennutada objekt Maa orbiidile või sellest kaugemale, on tal kohustus see registreerida (eelno § 33). See tähendab, et kosmoseobjekti definitsiooni alla peab jääma ka Maal asetsev, kuid lennutamise plaaniga objekt.

Kosmoseobjekti definitsiooni alla jäävad ka objekti enda ning Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamiseks kasutatava seadme osad. See tähendab, et kosmoseobjekti osad (näiteks alamsüsteemid) ei seisa kosmoseobjektist eraldi ega vaja eraldi registreerimist. Küll aga ei saa kosmoseobjekti definitsiooni alla lugeda näiteks objekti stardiplatvormi, kuivõrd see ei ole lahutatult kosmoseobjektiga seotud ning on osa taristust. Säärast definitsiooni on kasutatud ka registreerimise konventsioonis.¹⁵

Paragrahvi 4 p 3. Käitaja võib olla nii füüsiline isik kui ka juriidiline isik. Kuigi on tõenäoline, et kosmosetegevusega kaasneva vastutuse ning finantsilise koorma võtavad enda peale valdavalt juriidilised isikud, ei näinud töögrupp põhjust välistada füüsiliste isikute võimalust kosmosetegevusega tegeleda, kui nad on suutelised täitma seadusest tulenevaid nõudeid. Käitaja on sarnaselt defineeritud ka näiteks Soome õigusaktis.¹⁶ Käitaja puhul ei pea käitajal olema enda kosmoseobjekte, see tähendab, et käitaja ei pea olema kosmosetegevuse käigus kasutatavate kosmoseobjektide omanik. Käitaja võib opereerida ka teiste isikute kosmoseobjektidega.

Paragrahvi 4 p 4. Lisaks käitajale on vaja defineerida kosmoseobjekti omanik, kuivõrd käitaja ei pruugi alati olla kosmoseobjekti omanik. Kosmosetegevusloa taotlemisel tuleb esitada andmeid omaniku kohta, et pädev asutus saaks tuvastada, kes on omanik (§ 15 lg 1 p-d 7 ja 8), ning veenduda tema usaldusväärsuses (§ 12 lg 1). Samuti peab olema omaniku nõusolek kosmoseobjekti registreerimiseks (§ 34 lg 1 p 7) ning kosmoseobjekti omanik peab kosmoseobjekti üleandmisel arvestama lisanõuetega kosmoseobjekti omandi üleandmisele (§ 41).

Paragrahvi 4 p 5. Kosmoseprügi all mõeldakse missiooni käigus kosmosesse jäetud mittetoimivaid objekte või nende osasid kosmosetegevuse vältel, sealhulgas pärast missiooni lõppu. See tähendab, et kosmoseprügiks loetakse ainult need objektid, mis asuvad kosmoses ega ole käitaja jaoks kasulikud ning on täitnud või ei ole täitnud oma eesmärki. Definitsiooni

¹⁵ Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space, artikkel 1.

¹⁶ The Act on Space Activities. 23.01.2018, § 4 p 3: <https://tem.fi/documents/1410877/3227301/Act+on+Space+Activities/a3f9c6c9-18fd-4504-8ea9-bff1986fff28/Act+on+Space+Activities.pdf?t=1517303831000>

alt on seega välistatud satelliidid, millel on olemas side ning mida kasutatakse eesmärgipäraselt. Olukorras, kus satelliidi missioon lõppeb ning see jääb orbiidile, saab seda lugeda kosmoseprügiks. Kosmoseprügi on väga sarnaselt defineeritud ka Euroopa Kosmoseagentuuri kodulehel¹⁷ ning ÜRO kosmoseprügi vähendamise juhistes¹⁸.

2. peatükk

Kosmosetegevuse põhimõtted

Eelnõu § 5 – ohutuse põhimõte

Paragrahvi 5 lg 1. Paragrahv 5 sisustab ohutuse põhimõtte. Kosmosetegevus peab toimuma ohutult ega tohi kaasa tuua sättes nimetatud ohte. Ka rahvusvaheliselt on leitud, et nii riikide kui ka kosmoseobjektide käitajate jaoks on tähtis kosmosetegevuse ohutuse tagamine.¹⁹ Kosmosetegevuse ulatust ning mõju arvestades on ohutuse tagamine väga oluline, sest vastasel juhul võivad kahjud osutuda väga suureks. Kosmoseajastu algusest saadik on inimkond saatnud orbiidile 16 990 satelliiti.²⁰ Sellest tulenevalt muutub aina aktuaalsemaks oht, et orbiidil toimuvad satelliitide kokkupõrked. Seega on oluline teha kõik mõistlikult võimalikud pingutused säärase ohu vältimiseks ning lähtuda ohutuse põhimõttest. Siiski tuleb ohutuse põhimõtet tõlgendada laialt, mis tähendab, et ohutult peab tegutsema kogu protsessi jooksul, nii kosmosetegevuse käigus kui ka selleks ettevalmistamisel.

Ohutuse põhimõttele tuginedes on käitajatel kohustus tagada kosmoseobjektide turvalisus. See tähendab, et lisaks sellele, et kosmoseobjektid ei põhjustaks ohtu kolmandatele isikutele või varale, peab kosmoseobjekt ise olema turvaliselt opereeritav. Eriti oluline on tagada kosmoseobjektide küberturvalisus. Kosmoseobjekti käitaja peab suutma tagada kosmoseobjekti turvalisuse küberrünnakute eest ning küberrünnaku toimumise korral suutma taastada kontrolli orbiidil asuva objekti üle. Samuti peavad käitajad tagama, et kosmoseobjekti osad on usaldusväärsed ega sisalda pahavara, mis võiks kahjustada Eesti riigi või kosmoseobjekti küberturvalisust.

Paragrahvi 5 lg 2. Ohu ennetamiseks tuleb tagada kosmoseobjektide tehniline sobivus ning töökindlus, samuti peab kosmosetegevust tegema vastutustundlikult ning regulatsioone

¹⁷ "What is space debris?". Euroopa Kosmoseagentuuri koduleht: https://www.esa.int/Space_Safety/Clean_Space/What_is_space_debris.

¹⁸ United Nations Office for Outer Space Affairs. „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“. 2010, para 1.

¹⁹ Marboe I. et Hafner F., Brief Overview over National Authorization Mechanisms in Implementation of the UN International Space Treaties. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Coordination. 2011, lk 69.

²⁰ "Space Debris by the Numbers". Euroopa Kosmoseagentuuri koduleht: https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers.

järgides. Olukorras, kus ohtu ei suudetud vältida, tuleb kohustatud isikutel teha kõik vajalikud pingutused, et oht kõrvaldada või tõrjuda ning hiljem tagajärgi vähendada või kompenseerida.

Eelnõu § 6 – keskkonnasäästlikkuse põhimõte

Paragrahv 6. Paragrahvi koostamisel on lähtutud eelkõige keskkonnaseadustiku üldosa seadusest²¹ ja rahvusvahelistest juhistest, lepingutest ja uuringutest, nagu näiteks avakosmose lepingust ning dokumentidest „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“²² (Sofia juhised), „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“²³, „The Zero Debris Charter“²⁴ ja „IADC Space Debris Mitigation Guidelines“²⁵.

Kuna kosmosetegevus avaldab paratamatult mõju keskkonnale ja tegu võib olla piiriülese keskkonnamõjuga tegevusega, on oluline seda valdkonda reguleerida. Kosmosetegevuse jooksul tuleb vältida üldist keskkonna saastumist (nagu näiteks Maalt bioloogiliste organismide ja viiruste viimist kosmosesse); kosmoseobjekti kokkupõrkeid (nii taevakehade kui ka teiste kosmoseobjektidega); kahju tekkimist (eelkõige kahju, mis tekib kosmoseobjekti käitamise tagajärjel). Kosmoseprügi teke ja koordineerimata tõrje tulemusena võib kosmoseprügi kuhjuda, mistõttu võib muutuda mõne orbiidi kasutamine piiratuks. Liigne kosmoseprügi võib teatud tingimustel piirata juurdepääsu kosmosele. Kosmoseprügi saastab atmosfääri ning võib seada ohtu inimelusid või tervist, nt mehitatud kosmosetegevuse puhul. Orbiidil oleva kosmoseprügiga tegelemine on ressursimahukam kui vajalike meetmete ettenägemine juba kosmosetegevuse planeerimisel.

Võrdlusriikidest näeb Austria kosmosetegevust reguleeriv õigusakt ette vaid kosmoseprügi tekke leevendamise, sätestades, et käitaja peab järgima rahvusvahelisi juhiseid ja piirama kosmoseprügi teket.²⁶ Soome õigusakt reguleerib nii keskkonnakaitset kui ka kosmoseprügi tekke leevendamist.²⁷ Soome õigusakti vastavateks põhipunktideks on, et kosmosetegevus peab olema keskkonnasäästlik ja käitaja peab leevendama kosmoseprügi teket kooskõlas rahvusvaheliste juhistega. Samuti on Soomes kosmosetegevuse loamenetluses ette nähtud

²¹ Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 30.12.2023, 11.

²² Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“. 2013.

²³ United Nations Office for Outer Space Affairs. „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“. 2010.

²⁴ Twelve countries sign the Zero Debris Charter: https://www.esa.int/Space_Safety/Space_Debris/Twelve_countries_sign_the_Zero_Debris_Charter

²⁵ Inter-Agency Space Debris Coordination Committee. „IADC Space Debris Mitigation Guidelines“. 2020.

²⁶ Austrian Federal Law on the Authorisation of Space Activities and the Establishment of a National Registry (Austrian Outer Space Act). 25.05.2018. § 5: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_2011_1_132/ERV_2011_1_132.pdf.

²⁷ The Act on Space Activities. 23.01.2018, § 4 p 3.

keskkonnamõju hindamine. Sealjuures on vastavates sätetes määratud vastutavale ministri-le õigus anda määrusi tuuma- ja radioaktiivsete materjalide kasutamise, keskkonnamõju hindamise ja kosmoseprügi tekke leevendamise kohta.

Eesti kosmoseobjektide seaduse üheks oluliseks eesmärgiks on vältida ülereguleerimist, liigset halduskoormust ja bürokraatiat. Sama põhimõtte kehtib ka keskkonnasätte puhul. Seetõttu on Eesti võtnud eeskju just Soome kosmoseeaduse keskkonda ja kosmoseprügi teket reguleerivatest sätetest.

Paragrahvi 6 lg 1 sätestab keskkonnasäästlikkuse ning kosmoseprügi leevendamise põhimõtte. Kosmosetegevuse suure ressursikasutuse ja pikaajase mõju tõttu on sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõtte. Igasugusel kosmosetegevusel võib olla suur keskkondlik mõju maapinnale, ümberkaudsele loodusele, üldisele saastatusele ning kosmoseprügi tekkele.²⁸ Sellest tulenevalt peab riik võtma kosmosetegevusest tulenevat keskkonnariski arvesse ning seda reguleerima.²⁹ Kosmosetegevuses peab seega lähtuma keskkonnasäästlikkuse põhimõttest ning vältima võimalikult suurel määral ebasoodsat keskkonnamõju. Kuna kosmosetegevus mõjutab keskkonda otseselt nii kosmoses kui ka Maal, siis on oluline, et sellises uues ja arenevas valdkonnas nagu kosmos järgitaks üldisi keskkonnakaitse põhimõtteid. Kosmoseprügi suhtes kehtib rahvusvaheliselt üldtunnustatud (ja rõhutatud) põhimõtte, et kosmoseobjekti käitamisel (n-ö tavatöö käigus) tuleb piirata kosmoseprügi teket, kosmoseobjektide lagunemist ja kokkupõrkeid ning kosmosetegevuse järel tuleb kosmoseobjekte hallata. Eesmärgiks on sätestada eesmärgid ja täpsemad juhised kosmoseprügiga kaasnevate mõjude leevendamiseks. Rahvusvaheliste juhiste eeskujul on ka Eesti täpsustanud suuniseid kosmoseprügi tekkega kaasnevate mõjude leevendamiseks.³⁰ Kosmoses tegutsemine muutub aina aktiivsemaks, mis tähendab omakorda ka suuremat tõenäosust kosmoseprügi tekkimiseks.

Paragrahvi 6 lg 2 sätestab, millistest õigusaktidest lähtutakse keskkonnasäästlikkuse põhimõtte puhul. Keskkonnasäästlikkuse põhimõtte puhul on oluline järgida nii Eesti riiklikke kui ka rahvusvahelisi keskkonnakaitse standardeid. Eestis on selleks keskkonnaseadustiku üldosa seaduse³¹ 2. peatüki 1. jagu „Keskkonnakaitse põhimõtted“. Rahvusvahelisel tasandil on keskkonnakaitse sätestatud ka avakosmose lepingu artiklis 9, mille kohaselt peavad riigid vältima saastumist ja ebasoodsaid muutusi keskkonnas. Kosmoseprügi tekke vältimine on üks osa keskkonnasäästlikkuse põhimõttest. Sarnane põhimõtte on sõnastatud Sofia juhistes, mille kohaselt ei tohi kosmosetegevus põhjustada otseselt ega kaudselt keskkonnakahju.

²⁸ Langston, S. M., Suborbital Flights: A Comparative Analysis of National and International Law, Journal of Space Law, Vol. 37(2). 2011., lk 326. Kättesaadav: <https://airandspacelaw.olemiss.edu/pdfs/jsl-37-2.pdf>.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“. 2013, Artikkel 8.

³¹ Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 30.12.2023, 11.

Kosmoseprügi kohta on rahvusvaheliselt loodud kosmoseprügi tekke vältimise juhiseid³², mille järgimine tõestab käitaja hoolsust.

Eelnõu § 7 – asjatundlikkuse põhimõte

Paragrahvi 7 lg 1. Kosmosetegevusega tegelemine nõuab laialdasi eksperditeadmisi ning finantsilist võimekust, mis on vajalik kosmoseobjektiga opereerimiseks. Sellest tulenevalt peab kõnesolev seadus ning kosmosetegevusega seonduv haldusmenetlus lähtuma asjatundlikkuse põhimõttest. Kosmoseobjektide käitajatele on järgnevatel peatükkides ette nähtud täpsemad ranged nõuded tehnilise asjatundlikkuse ning üldise sobivuse kohta.

Paragrahvi 7 lg 2. Kosmosetegevuses peab olema hoolas. Selle jaoks, et tagada teiste kõnesolevas peatükis sätestatud põhimõtete järgimine, peab kosmosetegevust tegev isik olema asjatundlik ehk eksperditeadmistega ning suutma tegutseda tehniliselt korrektselt. Selle tulemusel on võimalik täita seadusest tulenevaid nõudeid ning tegutseda ohutult ja keskkonnasäästlikult.

3. peatükk

Käitajale ja kosmoseobjekti omanikule esitatavad nõuded

1. jagu

Käitaja

Eelnõu § 8 – käitaja peamine tegevuskoht

Paragrahv 8. Eelnõu on mõeldud Eestis toimuva ja Eesti füüsiliste või juriidiliste isikute kosmosetegevuse reguleerimiseks. Kosmosetegevusloa andmise ja kosmoseobjekti registreerimisega võtab Eesti rahvusvahelise vastutuse siin kosmosetegevuse suhtes. Oleks ebamõistlik võtta säärast vastutust isikute ja kosmosetegevuse suhtes, kes tegutsuvad või mis toimub Eestist väljas ning seega riigile kasu ei too. Sellest tulenevalt peab käitaja peamine tegevuskoht olema Eestis.

Peamine tegevuskoht on defineeritud käitaja peamise kosmosetegevuse ja finantstegevuse kohana. Seega peab käitaja olema suuteline näitama, et valdav osa kosmosetegevuseks vajalikust tööst tehakse ära Eestis ning Eesti kaudu käib kogu käitaja majandustegevus või enamik sellest.

Peamise tegevuskoha sisustamisel on võetud eeskju tulumaksuseaduse³³ §-st 7 tulenevast püsiva tegevuskoha mõistest. Seda on tehtud eesmärgiga tagada Eesti riigi kasu eespool mainitud vastutuse võtmisest seoses kosmosetegevusloa andmise ja objekti registreerimisega.

³² United Nations Office for Outer Space Affairs. „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“. 2010.

³³ Tulumaksuseadus. RT I, 02.05.2024, 15.

Eelnõu § 9 – sisekontrolli kohustus

Paragrahvi 9 lg 1. Käitaja peab läbivalt kogu kosmosetegevuse käigus tagama selliste põhimõtete nagu ohutuse, keskkonnasäästlikkuse ning asjatundlikkuse järgimise. Käitaja peab olema piisavalt stabiilne ja organiseeritud, et oleks võimalik vastata kõnesoleva seaduse nõuetele, muu hulgas ka pärast kosmosetegevusloa väljastamist. See tähendab, et käitaja peab tagama, et näiteks pärast kosmosetegevusloa saamist välditakse ettevõtja maksejõuetust või struktuurimuutust, mille tagajärjel seaduse nõudeid rikutaks. Lisaks põhimõtete järjepidevale järgimisele peab kosmosetegevus vastama kõikidele kõnesolevas seaduses viidatud õigusaktidele. Muu hulgas peab käitaja üldiselt järgima ka majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse 3. peatükis³⁴ sätestatud ettevõtja kohustusi. Pädeval asutusel ei ole võimalik pidevalt jälgida käitaja tegevust ning iga pisiastja nõuetele vastavust. Sellest tulenevalt peab käitaja suutma end ise nõuetele vastavalt reguleerida. Seetõttu peab käitaja looma ja rakendama nõuetekohase sisekontrolli süsteemi. Selline sisekontrolli süsteem hõlmab endas kõnesoleva seaduse §-s 10 sätestatud sise-eeskirju. Selleks, et sisekontrollikohustus täidaks oma eesmärgi kõnesoleva lõike tähenduses ning tagatud oleks 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgmine, peab sisekontrolli tegema isik, kes on selleks pädev. Seega peab sisekontrolli tegema isik, kellel on vajalik kvalifikatsioon ja oskused, et mõista võimalikke puudusi või tagada ohutut ja nõuetekohast kosmosetegevust.

Paragrahvi 9 lg 2. Käitaja sisekontrolli süsteemi andmeid tuleb dokumenteerida või need peavad olema muul viisil tõendatavad. Fraas „muul viisil tõendatavad“ viitab innovaatilistele lahendustele klassikalise dokumenteerimise kõrval.

Paragrahvi 9 lg 3. Käitaja sisekontrolli süsteemi andmeid säilitatakse kosmosetegevuse ajal ja vähemalt kümme aastat pärast kosmosetegevuse lõpetamist. See aeg on proportsionaalne, kuna kosmosetegevus on pikaajaline ning selleks, et tagada nõuetele vastav kosmosetegevus, peab olema tagatud võimalus kontrollida käitaja sisekontrolli süsteemi andmeid.

Eelnõu § 10 – käitaja sise-eeskirjad

Paragrahv 10. Säte on juhendiks käitajale nõuetekohaste sise-eeskirjade koostamiseks ning sellega tagatakse, et korrektselt koostatud sise-eeskirjade alusel on võimalik kosmosetegevust nõuetekohaselt teha. Iga käitaja peab ise hindama oma tegevusega seotud riske ja ohte ning sellest tulenevalt oma sise-eeskirjade sisu välja töötama. Oluline on tagada, et käitajal mitte ainult ei oleks sise-eeskirjad olemas, vaid et neid sise-eeskirju ka rakendatakse pidevalt ja ühetaoliselt, samuti, et sise-eeskirju kaasajastatakse vastavalt vajadusele. Sise-eeskirjad peavad olema kehtestatud kirjalikus vormis. Sise-eeskirjad on näiteks korrad, juhendid, põhimäärused ja muus vormis suunised või juhised. Sise-eeskirjade kaudu on võimalik hinnata nii käitajal

³⁴ Majandustegevuse seadustiku üldosa seadus. RT I, 06.04.2021, 5.

endal kui ka pädeval asutusel, kas käitaja vastab eelnõus sätestatud asjatundlikkuse põhimõttele.

Kosmosetegevusloa omaja sise-eeskirjade nõue ei ole unikaalne, samalaadseid nõudeid on ka järgmiste seaduste järgmistes sätetes:

- hoiu-laenuühistu seaduse³⁵ § 31;
- makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse³⁶ § 50;
- investeerimisfondide seaduse³⁷ § 344;
- kindlustustegevuse seaduse³⁸ § 105;
- krediitiasutuste seaduse³⁹ § 63;
- väärtpaberituruseaduse⁴⁰ § 82.

Paragrahvi 10 lg 1. Käitaja peab koostama enda tegevuse sise-eeskirjad, mis määraksid võimalikult täpselt, kuidas kosmosetegevust tehakse ning milliseid meetmeid õigusaktide ja kosmosetegevusloa tingimuste järgimiseks võetakse. Pädev asutus eeldab käitaja tegevuse vastavust oma sise-eeskirjadele ning saab seeläbi kontrollida käitaja edasist tegevust.

Seadusandjal ei ole võimalik ette näha kõiki nõudeid, mida iga kosmosetegevuse puhul peab järgima vastavalt tegevuse olemusele ja riskitasemele. Käitaja peab aga ise võimalikke riske mõistma ning säärased nõuded paika seadma. Käitaja sise-eeskirjad peavad olema vastavad tema tehtavale kosmosetegevusele. Käitaja saab oma tegevust hinnates koostada endale sobivad sise-eeskirjad ja seeläbi teha eneseregulatsiooni ja -kontrolli, et täita mh asjatundlikkuse põhimõtet. Pädeval asutusel on seejärel võimalik nõuete sobivust kontrollida ja tagada nende järgimine.

Ei ole võimalik ette näha võimalikke tehnoloogilisi muudatusi ja arenguid, kuna kosmosevaldkond on pidevalt arenev valdkond. Kuna kosmosetegevus võib ajas muutuda ja areneda, tuleb arvestada uusima tehnoloogia kasutamise põhimõttega ehk tehnoloogiliste muutustega võivad kaasneda ka sise-eeskirjade muutused. Siinkohal on oluline, et käitaja tagaks oma sise-eeskirjade kooskõla uute tehnoloogiatega ning enda tegevuse vastavuse nendele.

Paragrahvi 10 lg 2 p 1. Käitajal peab olema selge struktuur ning juhtimissüsteem, mille ta peab oma sise-eeskirjades ette nägema. Juriidilisest isikust käitaja peab oma sise-eeskirjades kindlaks määrama, kes on juhatuse liikmed, ning nõukogu olemasolu korral, kes on nõukogu liikmed. Sise-eeskirjades peavad olema märgitud ka juhatuse liikmete vastutusvaldkonnad ning vastutusahelad (näiteks kes on juhatuse esimees). Oluline on, et käitaja struktuur ja

³⁵ Hoiu-laenuühistu seadus. RT I, 05.05.2022, 12.

³⁶ Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus. RT I, 21.06.2024, 48.

³⁷ Investeerimisfondide seadus. RT I, 21.06.2024, 40.

³⁸ Kindlustustegevuse seadus. RT I, 21.06.2024, 42.

³⁹ Krediitiasutuste seadus. RT I, 21.06.2024, 45.

⁴⁰ Väärtpaberituruseadus. RT I, 21.06.2024, 55.

juhtimissüsteem on sellised, mis võimaldavad tal täita kõiki kõnesolevast seadusest tulenevaid nõudeid ja kohustusi.

Paragrahvi 10 lg 2 p 2. Kuna kosmosetegevusega kaasneb palju riske, peab käitaja olema võimeline näitama oma võimet riske tuvastada, juhtida, kontrollida ja neist teavitada. Kosmosetegevusega seotud riskid on juhtumipõhised, mis tähendab, et iga kosmosetegevuse puhul võib risk olla erinev. Käitaja sise-eeskirjades peab olema näidatud, kuidas käitaja riskidega tegeleb.

Paragrahvi 10 lg 2 p 3. Käitaja peab näitama, kuidas ta organisatsiooni sees teavitamiskohustust täidab. See tähendab, et organisatsiooni sees on kindel kord teavitamiskohustuse täitmiseks. See tähendab, et konkreetselt on määratud isikud ja kord, kes ja kuidas kõnesolevas seaduses sätestatud teavitamiskohustusi täidab.

Paragrahvi 10 lg 2 p 4. Eesmärgiks on, et käitaja saaks näidata oma reaalselt tehnilist võimekust kavandatud kosmosetegevuseks. Sellega üritatakse vältida mitte tõsiseltvõetavaid taotlejaid. Kuna kosmosetegevusega võib kaasneda suuremahuline andmehaldus ning kosmosetegevusest võib sõltuda elutähtsate teenuste osutamine, on oluline, et käitaja näitaks, millised turvameetmed on paika pandud.

Paragrahvi 10 lg 2 p 5. Käitaja peab tagama, et võtab tööle vaid usaldusväärseid isikuid ning on võimeline ära hoidma rahapesu või terrorismi rahastamist enda ühingu. Töötajate valiku kriteeriumide puhul peab igal organisatsioonil olema oma sisemine süsteem, mille käigus kogutud andmete ja dokumentide põhjal kindlaks teha, et töötajad vastavad asjatundlikkuse põhimõttele.

Paragrahvi 10 lg 2 p 6. Käitajal tuleb näidata, kuidas on organisatsiooni sees reguleeritud rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamine ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse rakendamine.

Paragrahvi 10 lg 3. Sise-eeskirjad peavad olema piisavad, proportsionaalsed, kosmosetegevusele omase laadi, ulatuse ja keerukusastmega ning üheselt mõistetavad. Käitaja kinnitab sise-eeskirjades esitatud andmete õigsust oma allkirjaga.

Paragrahvi 10 lg 4. Tegemist on volitusnormiga, mis annab valdkonna eest vastutavale ministrile õiguse kehtestada määrus, et täpsustada sise-eeskirjade nõudeid. Kuna kosmosetegevus on pidevalt ja kiirelt arenev valdkond, võib seaduse kehtivuse ajal tekkida vajadus täpsustada käitaja sise-eeskirjade nõudeid. Kuna sise-eeskirjad on üks põhilisi viise, kuidas pädev asutus saab kontrollida käitaja vastavust asjatundlikkuse põhimõttele ja teha järelevalvet käitaja üle ning käitaja saab tõestada oma tegevuse vastavust asjatundlikkuse põhimõttele ja muudele nõuetele, on oluline, et oleks võimalik tulevikus täpsustada ministri määrusega sise-eeskirjadele rakendatavaid täpsustavaid nõudeid vastavalt kujunevale praktikale. Oluline on märkida, et ministri määrusega ei saa kehtestada sise-eeskirjadele sisulisi nõudeid, mis erineksid eelnõu § 10 lõigetes 1 ja 2 sätestatust. Ministri määrusega saab kehtestada vaid eelnõu § 10 lõikeid 1 ja 2 täpsustavaid nõudeid vastavalt praktikale. Eelnõu § 10 lõikest 3 tuleva volitusnormi alusel tulevikus kehtestatava võimaliku ministri määrusega ei tohi kaasneda sisulisi muudatusi.

Eelnõu § 11 – teavitamise kohustus

Paragrahvi 11 lg 1. Lõige 1 sätestab täpsed olukorrad, mil käitaja on kohustatud pädevat asutust teavitama teatud asjaoludest omal initsiatiivil. Teavituse peab edastama viivitamata, kuid 24 tunni jooksul alates vastavast asjaolust teadasaamisest või hetkest, mil käitaja pidi sellest teada saama. Ka küberturvalisuse seaduse⁴¹ §-s 8 on sätestatud 24-tunnine tähtaeg küberintsidendist teavitamiseks. Teavitus peab olema vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 79 tähenduses.⁴²

Paragrahvi 11 lg 2. Kuivõrd käitajal on kohustus järgida teavitamiskohutuse tähtaega, peab ta selle järgimata jätmise korral suutma rikkumist põhjendada. Teatud kriitilistes olukordades võib üsna lühikese tähtaja järgimine osutada võimatuks ja sel juhul on rikkumine põhjendatud. Käitajal on aga kohustus rikkumist põhjendada.

Paragrahvi 11 lg 3. Kosmoseobjekti käitajal on kohustus teavitada Riigi Infosüsteemi Ametit küberintsidendist vastavalt küberturvalisuse seaduse §-le 8. Kuivõrd teises seaduses on asjakohane kord juba sätestatud ning kosmosetegevuse puhul ei ole põhjust kehtestada sellest erinevat korda, ei ole sätet dubleeritud.

Paragrahvi 11 lg 4. Kuivõrd riigi jaoks on oluline saada infot käitaja ja kosmoseobjektide omanike kohta avaliku korra, julgeoleku jms eesmärkidel, peab pädevat asutust omandisuhte muutmisest teavitama. Teavituse peab esitama enne omandisuhte muutmist, et pädeval asutusel oleks võimalik kontrollida uue omaniku sobivust kosmoseobjekti omanikuks või käitajaks sarnaselt kosmosetegevusloa menetlusele. Juhul kui pädev asutus teeb kindlaks uue omaniku sobimatuse, on tal õigus kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada vastavalt eelnõu § 25 lg 1 p-le 2.

2. jagu

Usaldusväarsuse nõue

Eelnõu § 12 – usaldusväarsus

Paragrahvi 12 lg 1. Kõik kosmosetegevusega seotud isikud peavad olema usaldusväärsed. See tähendab, et kosmosetegevusega tegelejad peavad olema isikud, kelle puhul ei ole põhjust eeldada, et nad rikuvad kõnesolevast seadusest tulenevaid nõudeid, tekitavad kosmosetegevusega ohtu Eesti avalikule korrale või julgeolekule või tekitavad muul viisil kahju Eesti riigile või ühiskonnale. See nõue tagab kosmosetegevuse tegija usaldusväarsuse ning annab pädevale asutusele võimaluse keelduda kosmosetegevusluba andmast isikule, kes kosmosetegevuse tegijaks ei sobi. Säärase nõude sätestamisel on eeskujult võetud Luksemburgi

⁴¹ Küberturvalisuse seadus. RT I, 06.08.2022, 18.

⁴² Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 06.07.2023, 98.

kosmosetegevust reguleerivast õigusaktist⁴³, aga ka Eesti väärtpaberituru seadusest⁴⁴, kus nõutakse kosmosetegevusloa hoidjalt usaldusväarsust. Isikute usaldusväarsust kinnitavad dokumendid on näiteks karistusregistri väljavõte, haridust tõendav dokument, elulookirjeldus jne.

Paragrahvi 12 lg 2. Käitaja usaldusväarsuse hindamisel arvestab pädev asutus lõikes 2 nimetatud asjaoludega kogumis, võttes arvesse ka käitaja antud selgitusi.

Paragrahvi 12 lg 2 p 1. Kuna iga kosmosetegevus on juhtumipõhine ning erinev, tuleb käitaja usaldusväarsuse hindamisel arvestada käitaja tehtava kosmosetegevuse riske, laadi, ulatust ja keerukust.

Paragrahvi 12 lg 2 p 2. Usaldusväarsel käitajal peab olema kosmosetegevusele omaste riskide laadile, ulatusele ja keerukusele vastav haridus, kvalifikatsioon ja töökogemus. Käitajal ei ole vastavat haridust, kvalifikatsiooni või töökogemust näiteks siis, kui ta ei ole varem kosmosevaldkonnas töötanud, tal ei ole sobivat haridust kosmosevaldkonnas töötamiseks, tal puudub juhtimiskogemus vms. Eelmainitud asjaolud võivad näidata, et käitaja ei vasta kõnesoleva punkti tingimustele, kuid ka sel juhul tuleb pädeval asutusel seda punkti arvestada kogumis eespool nimetatud asjaoludega ja käitaja enda selgitustega.

Paragrahvi 12 lg 2 p 3. Samuti ei tohi käitajal esineda ühtegi lõikes 3 nimetatud asjaolu.

Paragrahvi 12 lg 3. Lõige 3 sätestab nimekirja asjaoludest, mille esinemise puhul peab eeldama, et isik ei ole usaldusväärne kõnesoleva eelnõu tähenduses. Säärane nimekiri aitab sisustada usaldusväarsuse laia ja subjektiivset mõistet ning konkretiseerib seda.

Paragrahvi 12 lg 3 p 1. Isiku mainet ja usaldusväarsuse puudumist näitab tema senine tööalane tegevus või tegevusetus ja tema majanduslik seisund. Olukorras, kus pädeval asutusel tekib selle alusel põhjendatud kahtlus isiku usaldusväarsuses, langeb usaldusväarsuse tõendamise koormus isikule.

Paragrahvi 12 lg 3 p 2. Olukorras, kus isik pädeva asutusega suhtluses esitab valeandmeid või varjab olulist teavet, tuleb tõdeda, et ta ei ole usaldusväärne. Valeandmete esitamine ja varjamine on selge viide isiku soovile varjata midagi, mis oleks tema isiku suhtes ebasoodus.

Paragrahvi 12 lg 3 p 3. Kui isikut on karistatud esimese astme kuriteo või tema päritoluriigi õiguse kohaselt võrdväärse raskusastmega kuriteo eest, ei saa jõuda järeldusele, et tegemist on usaldusväärse isikuga. Kuivõrd usaldusväarsuse kontrolli võib olla vaja teha ka välisriigi kodanikele või välisriigis kuritegusid toime pannud isikutele, tuleb arvestada ka välisriigi karistuste ajalugu. Siiski ei pruugi olla välisriigis kuritegude liigitamise süsteem sarnane Eestiga. Sellisel juhul peab pädev asutus vajaduse korral spetsialistide abil hindama, kas

⁴³ Loi du 15 décembre 2020 portant sur les activités spatiales (Law of 15 December 2020 on Space Activities). Art 6(1). <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/12/15/a1086/jo>

⁴⁴ Väärtpaberituru seadus. RT I, 06.07.2023, 128.

kõnealune tegu on vastav Eesti esimese astme kuriteole. Kui kuritegu on vastavast registrist kustunud, ei peaks seda usaldusväarsuse hindamisel arvestama.

Paragrahvi 12 lg 3 p 4. Lisaks esimese astme kuritegudele on isiku usaldusväarsus välistatud ka siis, kui teda on karistatud kuriteo eest, mis on seotud just kosmosetegevusega või siis ettevõtlusega. See tähendab, et ka teise astme kuriteod, mis otseselt viitavad ebausaldusväarsusele kosmosetegevuses, tuleb lugeda määravaks. Ka siin kehtib põhimõte, et kui kuritegu on vastavast registrist kustunud, ei peaks seda usaldusväarsuse hindamisel arvestama.

Paragrahvi 12 lg 3 p 5. Kui isiku suhtes on kohaldatud karistuslikku meedet, mis keelab tal kosmosetegevusega analoogse tegevuse, ei saa ka seda isikut pidada usaldusväärseks. Sellisel juhul ei tohi isikule kosmosetegevusluba väljastada, olenemata kõnesoleva seaduse usaldusväarsuse määratlusest. Ka siin ei peaks võtma arvesse karistust, mis on registrist kustutatud. Samuti on punkti 5 lisatud täpsustus selle kohta, kui isiku suhtes on rakendatud samas punktis mainitud tegutsemis- või ettevõtluskeeluga samaväärset keeldu tema päritoluriigi õiguse kohaselt või teda on karistatud sellise keelu rikkumise eest. See on oluline seetõttu, et kosmosetegevusega võivad olla seotud ka isikud, kelle päritoluriik ei ole Eesti. Ka sellisel juhul ei arvestata karistusandmeid, mis on vastavast registrist kustutatud.

Paragrahvi 12 lg 3 p 6. Rahvusvaheliste sanktsioonide all on selle sätte mõttes silmas peetud rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS)⁴⁵ §-s 3 määratletut. RSanS § 3 lg 3 järgi võib rahvusvahelise sanktsiooniga keelata rahvusvahelise sanktsiooni subjekti riiki sisenemise, piirata rahvusvahelist kaubandust ja rahvusvahelisi tehinguid ning seada muid keelde või kohustusi. Kui isikule on määratud säärane sanktsioon, peetakse teda rahvusvaheliselt ebausaldusväärseks või ohtlikuks, mistõttu tuleks usaldusväarsuse puudumist eeldada ka kõnesoleva seaduse mõttes. Näiteks kui isikuga tehingute tegemisele on seatud piirangud, ei saa ta teha tehinguid ka kosmosetegevuseks ega sobi seega kosmosetegevuse tegijaks.

Paragrahvi 12 lg 3 p 7. Isikut ei saa pidada usaldusväärseks, kui ta on seotud Eesti riiki või avalikku korda ohustava tegevusega. Kosmosetegevuse juurde ei tohi lubada isikuid, kelle tegevuse tulemusel võib põhjendatud kahtlusega tekkida oht või nõuetevastane kosmosetegevus.

Paragrahvi 12 lg 4. Välisriigis toime pandud ja registreeritud tegusid tuleb eraldi tõendada, kuna pädeval asutusel ei ole ligipääsu vajalikele dokumentidele, nagu tal on Eesti karistusregistrile. Seega antakse juhis välisriigis määratud karistuste ajaloo tõendamiseks.

Paragrahvi 12 lg 5. Eelnõu § 12 lg 5 sätestab erandi valitsusasutustele.

4. peatükk

⁴⁵ Rahvusvahelise sanktsiooni seadus. RT I, 07.06.2024, 20.

Tegevusluba kosmosetegevuseks

1. jagu

Kosmosetegevusloa taotlemine

Eelnõu § 13 – kosmosetegevusluba

Paragrahvis 13 reguleeritakse kosmosetegevusluba. Kosmosetegevus on kulukas, potentsiaalselt ohtlik ning tekitab seda lubavale riigile rahvusvahelisi kohustusi. Seetõttu on vaja, et riik saaks kindlaks teha, kas isikud, kes kosmoseobjekte opereerivad, on selleks sobilikud. Samuti on seejuures oluline, et riigil oleks võimalik teha kontrolli kosmoseobjektide käitajate üle, ning et oleks olemas mehhanism nende tegevuse peatamiseks. Sellest tulenevalt on õigusaktis loodud kosmosetegevusloa kohustus, mis annab riigile võimaluse säärase kontrolli tegemiseks. Avakosmose lepingu artikli 6 järgi on kosmosetegevus lubatud vaid asjaomase riigi loal ja pideva järelevalve korral. Lepingu järgi peab tegevusluba nõudma kõige hiljem enne kosmoseobjekti üleslennutamist.⁴⁶

Paragrahvi 13 lg 1. Lõikes 1 sätestatakse kosmoseobjekti käitaja kohustus omada kosmosetegevusluba ning kohustus teha kosmosetegevust kooskõlas vastavas loas sätestatud tingimustega. Pädev asutus, kes kosmosetegevusloa käitajale annab, on § 3 alusel Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.

Paragrahvi 13 lg 2. Kosmosetegevusluba on tähtajatu. Kuivõrd kosmosetegevus on oma keerukuse ja kulukuse tõttu üsna pikaajaline ja palju ettevalmistust nõudev, oleks ebamõistlik sätestada kosmosetegevusloale tähtaeg. Lisaks ei pruugi olla võimalik ette näha, kui kaua kosmosetegevuse või selleks ettevalmistamisega aega kulub, mistõttu sobiva tähtaja määramine on keerukas. Seeläbi välditakse liigset bürokraatiat ja halduskoormust.

Kosmosetegevusluba ei ole üleantav. Kuivõrd kosmosetegevusluba antakse konkreetsele isikule, kui tal on vajalikud nõuded täidetud, ei saa lubada, et sama kosmosetegevusloa alusel tegutseks keegi teine, kelle sobivust ei ole pädev asutus hinnata saanud. Kosmosetegevusluba on tähtajaline, st selle kestus on kuni üks aasta siis, kui tehakse § 20 lg 1 punktis 1 sätestatud kosmosetegevust ehk kui kosmosetegevust tehakse Maa orbiidil, mis on madalam mehitatud kosmosejaamast, ja kui tegevuse kestus on kuni üks aasta alates kosmoseobjekti kasutuselevõtmise kuupäevast. Selle aja jooksul peab kosmosetegevus olema lõpetatud vastavalt kõnesoleva seaduse nõuetele.

⁴⁶ Marboe I. et Hafner F., Brief Overview over National Authorization Mechanisms in Implementation of the UN International Space Treaties. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Coordination. 2011., lk 65.

Eelnõu § 14 – kosmosetegevusloa taotlus

Paragrahvi 14 lg 1. Kosmosetegevusloa taotlemisel tuleb pädevale asutusele esitada elementaarne ja esmavajalik info. Pädeval asutusel peavad olema olemas kõnesolevas lõikes nimetatud andmed taotleja kohta ning esmane arusaam planeeritavast kosmosetegevusest. Kosmosetegevuse plaani alusel on pädeval asutusel muu hulgas võimalik välistada taotlused, kus kosmosetegevust kirjeldada ei suudeta ning on selge, et tegemist ei ole tõsiseltvõetava taotlejaga. Taotleja esindaja puhul on esindaja esindusõigust tõendav dokument vaja esitada, kui esindusõigus ei tulene seadusest ja seda ei ole võimalik äriregistrist kontrollida. Esindusõigust tõendav dokument on näiteks volikiri või välisriigi taotleja puhul registrikaart, mis, tõendab, kes on esindajad.

Paragrahvi 14 lg 2. Enne, kui käitaja taotluse esitab, samuti enne, kui kohaldatakse §-s 20 sätestatud erandit, peab olema tasutud riigilõiv.

Paragrahvi 14 lg 3. Sätestatakse erand valitsusasutustele, mille kohaselt eelnõu § 14 lg-s 2 sätestatud nõuet ei kohaldata, kui kosmosetegevusluba taotleb valitsusasutus.

Eelnõu § 15 – taotlusele lisatavad dokumendid

Paragrahv 15 sätestab kosmosetegevusloa taotlusele lisatavad dokumendid. See kehtib igale kosmosetegevusloa taotlejale, nii füüsilisele kui ka juriidilisele isikule.

Paragrahvi 15 lg 1 p 1. Taotlejal tuleb lisada dokumendid, mis kinnitavad § 12 lõike 2 punktis 2 (vt seletuskiri § 12 lg 2 p 2) sätestatud haridust, kvalifikatsiooni ja töökogemust. Samuti peab taotleja esitama dokumente, mis näitavad, et ei esine § 12 lõikes 3 sätestatud usaldusväärst välistavaid asjaolusid.

Punkt 1 sätestab, et taotleja peab tõendama oma usaldusväärst vastava kosmosetegevuse tegemiseks. Kuivõrd käitaja peab olema usaldusväärne § 12 alusel, peab taotleja oma usaldusväärst kosmosetegevusloa taotluse esitamisel tõendama. Isikute usaldusväärst kinnitavad dokumendid on näiteks karistusregistri väljavõte, haridust tõendav dokument, elulookirjeldus jne.

Paragrahvi 15 lg 1 p 2. Punkt 2 sätestab, et taotlemise hetkeks peavad käitajal olema sise-eeskirjad, mis vastavad § 10 nõuetele. Need sise-eeskirjad tuleb lisada kosmosetegevusloa taotlusele.

Paragrahvi 15 lg 1 p 3. Punktis 3 sätestatud kosmosetegevuse riskianalüüsi kohustus puudutab kõikvõimalikke ohte, mis võivad tekkida kogu kosmosetegevuse vältel. Sinna hulka võivad kuuluda näiteks ohud, mis tekivad nii tehnilistest, organisatoorsetest kui ka muudest asjaoludest.

Paragrahvi 15 lg 1 p 4. Punkti 4 eesmärgiks on, et käitaja suudaks näidata, kuidas ta järgib kosmosetegevuse käigus §-s 6 sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõtet ning väldib kosmoseprügi teket ja ebasoodsat mõju keskkonnale. Keskkonnasäästlikkuse põhimõtte

demonstreerimiseks saab taotleja näiteks näidata, kas ta kasutab säästlikke materjale ja uusimat tehnoloogiat jne.

Paragrahvi 15 lg 1 p 5. Kuna kosmosetegevus on suurte mõjude ja riskidega ning kõrgtehnoloogiline tegevus, peab taotleja näitama, kuidas on tagatud võrgu- ja infosüsteemide ning juhtimiskese turvalisus. See on vajalik, et tagada kogutud andmete ja kosmoseobjekti turvalisus. Näiteks tuleb tagada, et kogutud andmed on turvalised, sest kosmoseobjektid võivad koguda palju andmeid. Lisaks võib teatud teenuste osutamine sõltuda kosmosetegevusest, mistõttu tuleb tagada kosmosetegevuse turvalisus, et vältida teenuste häirimist. Taotleja peab ka näitama, kuidas on tagatud, et kosmoseobjekti juhtimist ei saa võõras pahatahtlik osapool üle võtta. Seetõttu on oluline, et taotleja demonstreeriks, kuidas tema seaduses nimetatud süsteemid on kaitstud.

Paragrahvi 15 lg 1 p 6. Taotleja peab tagama, et on sõlmitud kindlustusleping, mis vastab § 49 nõuetele, ning et kindlustuskaitse algab vahetult enne kosmoseobjekti kosmosesse lennutamist.

Paragrahvi 15 lg 1 p 7. Riigil on oluline aru saada, kes on kosmoseobjekti omanik. Käitaja ja omanik ei pruugi ilmingimata kattuda, käitaja võib olla lihtsalt kosmoseobjekti valdaja, teha kosmosetegevust oma majandus-, kutse- või teadustegevuses jne, aga kosmoseobjekti omand võib kuuluda kolmandale isikule. Seetõttu on oluline, et riigil oleks ülevaade, kes on kosmoseobjekti omanik. Kui kosmoseobjekti omanik on taotleja, siis tuleb vastav kinnitus anda pädevale asutusele.

Paragrahvi 15 lg 1 p 8. Nagu eelmise punkti seletuses mainitud, on riigil oluline teada, kes on kosmoseobjekti omanik, mistõttu kui käitaja ei ole kosmoseobjekti omanik, tuleb omaniku kohta esitada punktis 8 sätestatud info. Punkti 8 eesmärk on, et kuna Eesti riik vastutab rahvusvaheliselt oma territooriumil ja isikute tehtava kosmosetegevuse eest, on Eesti riigile oluline, et Eesti lipu alt ei teeks kosmosetegevust inimesed, kes ei ole usaldusväärsed. Samuti on oluline, et pädeval asutusel oleks alus mitte lubada kosmosetegevust, mille omanikud ei ole usaldusväärsed.

Paragrahvi 15 lg 1 p 9. Punkti 9 eesmärgiks on, et kui kosmoseobjekti omanik ja käitaja ei lange kokku, peab taotleja näitama, mille alusel ta kosmoseobjekti kasutab, vältimaks olukorda, kus omanik ei ole teadlik, et tema kosmoseobjekti kasutatakse kosmosetegevuseks. Omandisuhte tõendamise andmetele ei ole eelnõuga ette antud kindlaid tingimusi, oluline on lihtsalt see, et oleks tõendatud omanikustaatus.

Paragrahvi 15 lg 1 p 10. Kui kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei ole sama isik ning kosmoseobjekti omanik on äriühing, peab taotleja esitama äriühingust kosmoseobjekti omaniku tegeliku kasusaaja andmed, nagu on punktis 10 nõutud, et tuvastada tegelik kasusaaja ning tema isikusamasus. Lisaks peab taotleja tõendama tegeliku kasusaaja usaldusväärset.

Paragrahvi 15 lg 1 p 11. Kui kosmoseobjekti omanik ja käitaja ei ole sama isik, peab taotleja tõendama, et tal on omaniku nõusolek kosmoseobjekti kasutamiseks planeeritavaks kosmosetegevuseks. Kosmosetegevus on kallid ja mahukas, mistõttu on riigile oluline kindlaks teha, et nii käitaja kui ka omanik on nõus, et kosmoseobjekti kasutatakse.

Paragrahvi 15 lg 1 p 12. Kosmosetegevus on väga mahukas. Selleks, et tagada kosmosetegevuse turvalisus ja vastavus õigusaktidele, peab pädevale asutusele esitama §-s 15 sätestatud andmed muude isikute kohta (peale taotleja), kellel on olnud märkimisväärne roll kosmoseobjekti valmistamisel, kosmosetegevuse ettevalmistamisel ja tegemisel või sellega seotud vahendite või süsteemide loomisel või hankimisel. Sellised isikud võivad olla näiteks tootjad, alltöövõtjad, allhankijad jne. Taotleja ei pea esitama paragrahvis esitatud andmeid isikute kohta, kelle roll ei ole märkimisväärne või piisavalt oluline.

Paragrahvi 15 lg 2. Käitaja esitatud ning kõnesolevas seaduses sätestatud andmete eesmärgiks on tõendada, et käitaja on võimeline kosmosetgevust tegema ning kosmosetegevus vastab kõigile kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele. Selleks on lõikes 2 pandud käitajale kohustus tagada, et andmed täidaksid seda eesmärki, milleks neid vaja on. See tähendab, et missioonipõhiselt tuleb näidata, et selline kosmosetegevus vastab seaduses sätestatud nõuetele. Esitatavad andmed ja dokumendid on juhtumipõhised, mis tähendab, et iga kosmosetegevuse kohta peab eraldi ja konkreetselt esitama andmed ja dokumendid ning näitama, kuidas need dokumendid ja andmed tõendavad, et just see konkreetne kosmosetegevus vastab seaduse nõuetele.

Paragrahvi 15 lg 3. Lõikega 3 on ette nähtud võimalus kehtestada ministri määrus, millega täpsustatakse §-des 15 ja 16 nõutud andmeid ja dokumente. Lõige 3 on volitusnorm, mis annab valdkonna eest vastutavale ministrile õiguse kehtestada määrus, et täpsustada kosmosetegevusloa taotleja esitatavaid andmeid. Pädeva asutuse jaoks on väga oluline saada kõik vajalikud andmed ja dokumendid, et tagada kosmosetegevusloa taotlejate vastavus seaduses sätestatud nõuetele. Vajaminevate andmete ja dokumentide nimekiri või nimetused võivad ajas muutuda, mistõttu on oluline, et valdkonna eest vastutav minister saaks pädeva asutuse järelevalve tegemiseks ja kosmosetegevusloa menetluseks kehtestada täpsustavaid nõudeid esitatavate andmete ja dokumentide kohta. Kõnealune volitusnorm ei võimalda ministri määrusega luua uusi kohustusi ja/või sisulisi muudatusi kosmosetegevusloa taotlemise menetluses; lubatud on vaid täpsustada andmeid ja dokumente, mis esitatakse kosmosetegevusloa taotlemisel.

Eelnõu § 16 – lisanõuded juriidilisest isikust kosmosetegevusloa taotlejale

Paragrahvi 16 lg 1. Lõige 1 sätestab lisanõuded, mis kehtivad kõigi juriidiliste isikute suhtes.

Paragrahvi 16 lg 1 p 1. Kuivõrd juriidilised isikud tegutsevad füüsilisest isikust juhatuse liikmete kaudu, peavad pädevale asutusele teada olema andmed vastavate juhatuse liikmete kohta.

Paragrahvi 16 lg 1 p 2. Kuivõrd juriidilised isikud tegutsevad füüsilisest isikust juhatuse liikmete kaudu, peavad pädevale asutusele olema esitatud kõigi juhatuse liikmete § 12 lõike 2 punktis 2 sätestatud haridust, kvalifikatsiooni ja töökogemust kinnitavad dokumendid (vt seletuskiri § 12 lg 2 p 2) ja § 12 lõikes 3 sätestatud usaldusväärset välisavastatavate asjaolude mitteesinemist kinnitavad dokumendid.

Paragrahvi 16 lg 1 p 3. Punkti 3 sisuline eesmärk on tagada, et pädeval asutusel oleks selge ülevaade juriidilise isiku olulise osalusega osanikest või aktsionäridest ning nende

usaldusväärsest, samuti juriidilise isiku tegevuse läbipaistvusest. See on tähtis, kuna Eesti riik vastutab rahvusvahelisel tasandil kosmosetegevuse eest, mistõttu on oluline, et riik saaks kontrollida kosmosetegevusega seotud äriühingute usaldusväärset. Kõnesoleva seaduse loomise hetkel oli väärtpaperituruse seaduse § 9 lg 1 alusel oluline osalus otsene või kaudne osalus äriühingu aktsia- või osakapitalis, mis on vähemalt 10 protsenti äriühingu aktsia- või osakapitalist, seda väljendavatest kõigist õigustest või kõigist häälest äriühingus või mis võimaldab olulise mõju äriühingu juhtorganite üle. Punkti 3 järgi peab taotleja edastama pädevale asutusele käitaja osanike või aktsionäride elementaarsed andmed ning samuti kinnitama, et ei esine § 12 lõikes 3 sätestatud usaldusväärset välistavaid asjaolusid.

Paragrahvi 16 lg 1 p 4. Tegelik kasusaaja mõistet tuleb hinnata RahaPTS mõttes, mille § 9 lg 1 järgi on tegelik kasusaaja füüsiline isik, kellel on omandi või muul viisil kontrollimise kaudu lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse. Kuivõrd neil on mõju ja/või kontroll taotleja tegevuse üle, peab pädev asutus teadma ka nende andmeid ning veenduma nende usaldusväärsetes.

Paragrahvi 16 lg 2. Mittetulundusühingu kõrgeim organ on selle üldkoosolek. Seega tuleb võrdsustada mittetulundusühingu liikmed äriühingu tegelike kasusaajate ehk näiteks osanikega. Sellest tulenevalt kohalduvad mittetulundusühingule § 16 lõike 1 punktides 1 ja 2 toodud nõuded. Samuti kohalduvad § 15 lõikes 1 nimetatud nõuded ning nõue esitada dokumendid, mis kinnitavad § 12 lõikes 3 sätestatud usaldusväärset välistavate asjaolude mitteesinemist.

Paragrahvi 16 lg 3. Eelnõu § 16 lg 3 sätestab erandi juhuks, kui kosmosetegevusluba taotleb valitsusasutus, sellisel juhul võib loale jätta märkimata või jätta osaliselt märkimata § 16 lõike 2 p-s 3 sätestatud teabe, kui teave on riigisaladuse ja salastatud välisteabe kohaselt riigisaladus.

2. jagu

Kosmosetegevusloa andmine

Eelnõu § 17 – kosmosetegevusloa andmine

Paragrahvi 17 lg 1. Vastavalt haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõttele (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus lahendama kosmosetegevusloa väljaandmise või väljaandmisest keeldumise 90 tööpäeva jooksul pärast taotluse esitamist või kui taotluses esineb puudusi, siis puuduste kõrvaldamisest arvates. Kosmosetegevusloa taotlejale peab olema selge, mis ajaks on tal võimalik taotluse tulemus teada saada. Vastasel juhul ei oleks taotlejal võimalust planeerida oma tegevust efektiivselt ning selle tagajärjel võib kannatada potentsiaalne kosmosetegevus. Samas peab käitaja tagama, et ta esitab pädevale asutusele nõuetekohase taotluse, sest enne selle laekumist vastav 90-päevane tähtaeg kulgema ei hakka. Kuivõrd ei ole võimalik ette teada dokumentide mahtu ega töökoormust, on pädeval asutusel õigus tähtaega mõistliku aja võrra pikendada. Siiski ei saa pädeva asutuse poolt tähtaja järgimata jätmine tähendada kosmosetegevusloa vaikimisi andmist, kuivõrd see läheks vastuollu kogu kosmosetegevusloa vajaduse mõttega. Sellises olukorras on taotlejal olemas haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustikust tulenevad õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks.

Paragrahvi 17 lg 2. Lõikes 2 on sätestatud kosmosetegevusloa sisu. Kosmosetegevusloast peab olema aru saada, milleks see on antud ning milliseid õigusi see kosmosetegevusloa saajale annab. Seda on vaja selleks, et nii käitajal endal kui ka järelevalveasutusel oleks võimalik jooksvalt kontrollida vajalike nõuete täitmist, käitaja tegevuse eesmärgipärasust ning käitajale antud õiguste piires püsimist.

Paragrahvi 17 lg 3. Sätestatakse erand, mis seisneb selles, et kui kosmosetegevusluba taotleb valitsusasutus, võib jätta loale märkimata või osaliselt märkimata § 17 lõike 2 punktis 3 sätestatud teabe, kui teave on riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse kohaselt riigisaladus.

Eelnõu § 18 – kosmosetegevusloa kõrvaltingimused

Paragrahv 18. Haldusmenetluse seaduse⁴⁷ § 53 lg 2 p 1 järgi võib haldusaktile kehtestada kõrvaltingimusi seaduses sätestatud juhul. Sellest tulenevalt sätestatakse õigus kõrvaltingimuste seadmiseks. Samas võivad mõnes olukorras vaid kõnesolevas seaduses sätestatud tingimused olla ebapiisavad majanduslikust, ohutuse või muust säärasest seisukohast. Seega peab pädeval asutusel olema õigus tagada, et kosmoseobjekti käitaja täidaks ka muid võimalikke nõudeid ja eeskirju, ning õigus seada lisanõudeid.

Paragrahvi 18 p 1. Ohutuse või keskkonnasäästlikkuse tagamiseks võib pädev asutus leida, et kosmosetegevusloa omaja võib kasutada ning kosmosesse saata vaid teatud tüüpi kosmoseobjekti. Näiteks võib tekkida olukord, kus taotlejal on võimekus kasutada vaid väikesatelliite, kuid ei ole võimekust suuremate kosmoseobjektide üleslennutamiseks.

Paragrahvi 18 p 2. Ohutuse või keskkonnasäästlikkuse tagamiseks võib pädev asutus leida, et kosmoseobjekt võib töötada ainult teatud kindlatel parameetritel.

Paragrahvi 18 p 3. Igal käitajal võivad olla erinevad vahendid ja eesmärgid ning iga olukorda ei ole võimalik ammendavalt seaduses reguleerida. Seega on pädeval asutusel ka kaalutusruum lisada täiendavaid kõrvaltingimusi, millega pannakse paika meetmed, mida kosmosetegevuse tegija peab rakendama.

Eelnõu § 19 – kosmosetegevusloa andmisest keeldumine

Paragrahvi 19 lg 1. Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse⁴⁸ § 25 sätestab olukorrad, mis annavad aluse keelduda tegevusloa andmisest.

Paragrahvi 19 lg 2. Kosmosetegevuse erisuste tõttu on sätestatud lisanduvad olukorrad, mil pädeval asutusel on õigus kosmosetegevusloa andmisest keelduda. Erinevalt lõikest 1 antakse pädevale asutusele siin kaalutusõigus.

⁴⁷ Haldusmenetluse seadus. RT I, 06.07.2023, 31.

⁴⁸ Majandustegevuse seadustiku üldosa seadus. RT I, 04.07.2024, 19.

Paragrahvi 19 lg 2 p 1. Juhul, kui punktis 1 nimetatud isik ei vasta kindlaksmääratud tingimustele, peab pädeval asutusel olema võimalus kosmosetegevusloa andmisest keelduda.

Paragrahvi 19 lg 2 p 2. Kosmosetegevusloa andmiseks on vajalikud kosmoseobjekti omaniku või selle tegeliku kasusaaja andmed ning omaniku nõusolek kosmosetegevuse tegemiseks.

Paragrahvi 19 lg 2 p-d 3 ja 4. Keelduda võib olukorras, kus taotleja ei esita taotlemiseks vajalikke andmeid. Andmete esitamata jätmise korral ei ole pädeval asutusel võimalik hinnata taotleja vastavust seaduse nõuetele.

Paragrahvi 19 lg 2 p-d 5 ja 6. Kosmosetegevusloa andmisest peab saama keelduda olukorras, kus kosmosetegevus võib nõuetele mitte vastata või kus on kahtlusi rahapesu või terrorismi rahastamise suhtes ja/või oht Eesti julgeolekule või avalikule korrale.

Paragrahvi 19 lg 2 p 7. Juhul kui taotleja sise-eeskirjad ei vasta nõuetele ning ei ole sobivad efektiivseks sisekontrolliks, peab olema võimalus keelduda kosmosetegevusloa andmisest. Kui sise-eeskirjad ei vasta nõuetele, on alust eeldada, et tulevane kosmosetegevus ei ole ohutu või seadusega kooskõlas.

3. jagu

Erandi kohaldamine kosmosetegevusloale

Eelnõu § 20 – erand seoses kosmosetegevuse tegemisega teadus- ja arendustegevuse eesmärgil

Paragrahv 20 sätestab erandi teadus- ja arendustegevuse eesmärgil toimuvale kosmosetegevusele kohalduvate nõuete puhul. Kuivõrd kõnesoleva seaduse eesmärk on teaduse ja tehnoloogia arengu soodustamine, on erandi sätestamine põhjendatud. Erandi järgi on võimalik teatud isikutele anda luba kergematel tingimustel. Täpsemate tingimuste seadmine on iga taotleja puhul pädeva asutuse kaalutusotsus.

Erandi kohaldamise üheks põhimõtteks on, et kosmosetegevuse ainus eesmärk on teadus- ja arendustegevus. Kui on olukord, kus erandi alusel tehtud kosmosetegevuse käigus saadud andmeid tahetakse hiljem ärielistel eesmärkidel kasutada, siis kõnesoleva seadusega sellele piiranguid pandud ei ole. Oluline on aga tagada, et kosmosetegevuse olemus vastab endiselt kõnesolevas seaduses sätestatud erandi tingimustele ning et kosmosetegevuse hetkel vastab kosmosetegevus erandi kohaldamise sisulistele kriteeriumitele.

Paragrahvi 20 lg 1. Erandit ei saa kohaldada pädev asutus omal algatusel, selle jaoks peab käitaja esitama kirjaliku taotluse. Vastavas taotluses tuleb tõendada siinses lõikes sätestatud tingimustele vastavust ning määrata plaanitava kosmosetegevuse kestus. On oluline, et erandi taotleja järgiks järjepidevalt kõiki 2. peatükis sätestatud põhimõtteid. Erandi alusel antakse vaid tähtjalisi kosmosetegevuslubasid.

Paragrahvi 20 lg 1 p 1. Erandi kohaldamiseks peab tegemist olema vaid teadus- ja arendustegevusega. See tähendab, et kosmosetegevuse eesmärk ei tohi olla olemasoleva tehnoloogia toel kosmosetegevusega tulu teenida. Lisaks ei tohi kosmosetegevus kesta rohkem kui üks aasta – see vähendab riigi võetavat riski. Kuna erandi kohaldamisel vähendatakse muu

hulgas kindlustuskaitset, tähendab missiooni lühem kestus, et kindlustusjuhtumi tõenäosus on väiksem.

Kõnesolevas punktis nimetatud tähtaeg hakkab kulgema alates kosmoseobjekti kasutusele võtmisest. Kuivõrd kosmoseobjekt ei täida oma eesmärki ajal, mil see kanderaketil orbiidile suundub, ei ole sel ajal tähtaja kulgemine mõistlik. Sellest tulenevalt algab tähtaeg alates hetkest, mil kosmoseobjekt kandevahendist eraldub.

Paragrahvi 20 lg 1 p 2. Olukorras, kus kosmosetegevus ei toimu mitte orbiidil, vaid toimub taevakeha pinnal, ei ole mõistlik kohaldada ajapiirangut. Taevakehal toimuva kosmosetegevuse käigus on kindlustusjuhtumi toimumine vähem tõenäoline ning seega ei suurene riigi risk tulenevalt missiooni pikkusest. Näiteks võimaldaks kõnesolev punkt taotleja erandit tudengite planeeritud kuukulguriprojektiks.

Paragrahvi 20 lg 2. Sättes on defineeritud kosmoseobjekti kasutuselevõtmine seaduse tähenduses. Selle järgi on võimalik määrata aega, millal hakkab kulgema § 20 lg 1 p-s 1 sätestatud üheaastane tähtaeg kosmosetegevuse tegemiseks erandi alusel.

Eelnõu § 21 – vabastused erandi alusel

Paragrahv 21. Kuivõrd kosmosetegevusloa taotlemisel esitatav teave on taotleja sobivuse väljaselgitamiseks väga oluline, on määratud täpsemad tingimused, millal selle esitamisest vabastada võib. On oluline märkida, et erandi alusel taotleja peab ikkagi vastama usaldusväarsuse nõudele. Taotlejale on kehtestatud lihtsustatud kord erandi alusel, mis tähendab, et kuigi taotleja peab ikkagi olema usaldusväärne, on ta vabastatud seda tõendavate dokumentide esitamisest.

Paragrahvi § 21 lg 1. Lõikes 1 määratakse täpsemalt, millistest nõuetest on pädeval asutusel võimalik vabastada taotlejat, kes tugineb §-s 20 sätestatud erandile.

Paragrahvi 21 lg 1 p 1. Punktis 1 on arvestatud kosmosetegevusloa taotlejatega, kellel ei pruugi olla võimalust või teadmisi kogu nõutud teabe esitamiseks, mistõttu on võimalik sellest vabastada. Näiteks võib vabastada § 31 lõike 1 punktis 3 nimetatud dokumentide esitamisest.

Paragrahvi 21 lg 1 p 2. Tudengiorganisatsioonidel või alustavatel ettevõtetel ei pruugi olla vahendeid ja võimekust järgida §-st 49 tulenevat kindlustuse nõuet. Selleks, et mitte välistada selliste ühenduste kosmosetegevust, on sätestatud kõnealune erand. Pädevale asutusele on sätestatud kaalutusõigus vabastada erandile vastavaid käitjaid kindlustusnõude järgimisest osaliselt või täielikult. Siiski peab käitaja pädevale asutusele tõendama, et suudab kosmosetegevust teha kooskõlas 2. peatükis sätestatud põhimõtetega. Pädeval asutusel on kaalutusõigus, kas vaid vähendada vastavale käitajale kohalduvat kindlustussumma alampiiri või alampiiri nõuet üldse mitte kohaldada. Lisaks on võimalus näiteks tasuda kindlustust osamaksetena või kehtestada taotlejale soodsamaid kindlustuse lisatingimusi.

Eri meetmete kohaldamise valik on pädeva asutuse kaalutusõigus ning meetmetest võib kohaldada üht või mitut.

Paragrahvi 21 lg 1 p 3. Punkt 3 annab pädevale asutusele võimaluse vabastada kosmosetegevusloa taotleja § 15 lõikes 1 või §-s 16 sätestatud teabe ja dokumentide esitamise kohustusest. Samuti on ette nähtud võimalus kosmosetegevusloa taotlejal esitada teavet või dokumente väiksemas mahus. Nimetatud võimalusi on täpsustatud lõikes 2.

Paragrahvi 21 lg 2 p 1. Kuivõrd kosmosetegevusloa taotlemisel esitatav teave on taotleja sobivuse väljaselgitamiseks väga oluline, on määratud täpsemad tingimused, millal sellest vabastada võib. Punkti 1 alusel tuleb pädeval asutusel hinnata juhtumipõhiselt, kas taotlejat saab vabastada muidu seadusega nõutud teabe esitamisest.

Paragrahvi 21 lg 2 p 2. Punkti 2 eesmärgiks on tagada, et isegi kui pädev asutus teeb kindlaks, et teave ei ole järelevalve seisukohast oluline, peavad taotlejal teave ja dokumendid ikka olema olema ning ta peab olema valmis neid pädevale asutusele esitama selle nõudmisel.

Paragrahvi 21 lg 3. Lõige 3 on täpsustav säte, mis selgitab, et erandiga kosmosetegevusloa saanud käitajat võidakse vabastada üksnes lõigetes 1 ja 2 sätestatud asjaoludel. Muus osas kehtivad erandiga kosmosetegevusloa saanud käitajale kõik kõnesolevas seaduses sätestatud nõuded täpselt samamoodi nagu tavakorras kosmosetegevusloa saanud käitajale.

Eelnõu § 22 – erandi kohaldamise taotlemine

Paragrahvi 22 lg 1. Kui kosmosetegevusloa taotleja soovib endale erandi kohaldamist, peab ta seda tahet selgelt avaldama kosmosetegevusloa taotluses. Seejuures tuleb aga taotlusele lisada teave ja dokumendid, mis tõendavad erandi kohaldatavust.

Paragrahvi 22 lg 1 p 1. Taotleja peab suutma kirjeldada oma kosmosetegevust ning sellega näidata ja tõendada, kuidas ja miks on tegemist teadus- ja arendustegevusega ning mitte kasumi eesmärgil toimuva kosmosemissiooniga.

Paragrahvi 22 lg 1 p 2. Taotleja peab erandi kohaldamise taotlemisel näitama, et isegi kui talle kohaldada erandit ning sellega kaasnevat vabastusi, vastab kosmoseobjekt endiselt § 5 kohasele ohutuse põhimõttele ning muudele kõnesolevas seaduses sätestatud põhimõtetele ja nõuetele. Punkt 2 haakub paragrahvi 21 lõikes 3 sätestatuga, nimelt peab taotleja suutma tõendada, et kui kosmosetegevusele kohaldub erand ja sellega kaasnevad vabastused, siis peab kosmosetegevus ikkagi vastama kõnesolevas seaduses või selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuetele, mille kohta pädev asutus ei ole andnud vabastusi § 21 lõikete 1 ja 2 alusel.

Paragrahvi 22 lg 1 p 3. Kuivõrd § 20 lg 1 sätestab kohaldatavateks eranditeks kaks alternatiivi, peab taotleja selgitama, kumma kasutamist ta taotleb. Samuti peab taotleja tõendama, kuidas ja miks on tegemist teadus- ja arendustegevusega ning mitte kasumi eesmärgil toimuva kosmosetegevusega.

Paragrahvi 22 lg 1 p 4. Taotleja peab ka erandi kohaldamise taotlemisel esitama pädevale asutusele §-s 43 sätestatud nõuetele vastava kosmosetegevuse lõpetamise kava. Kõnealust nõuet on täpsustatud lõikes 2.

Paragrahvi 22 lg 2. Kuivõrd § 20 lg 1 sätestab kohaldatavateks eranditeks kaks alternatiivi, peab taotleja selgitama, kumma kasutamist ta taotleb. Kuna § 20 lg 1 p-st 1 tulenev erand seab eelduseks mitte pikema kui üheaastase missiooni, peab taotleja suutma luua pädeva kosmosetegevuse lõpetamise kava, mille järgi saab pädev asutus veenduda, et ühe aastaga missiooni lõpetamine on võimalik ja tõenäoline.

Paragrahvi 22 lg 3. Olukorras, kus pädev asutus leiab, et lõikes 1 kirjeldatud info põhjal ei ole võimalik selgelt järeldada erandi kohaldatavust, on asutusel õigus küsida lisateavet. Erandi kohaldamisel on võimalus, et taotlejale määratakse nõue esitada § 15 lõikes 1 ja §-s 16 sätestatud teave ja dokumendid väiksemas mahus või ta vabastatakse esitamisest. Käitajaga seonduva teabe ja dokumentide saamine on pädeva asutuse jaoks väga oluline, et tagada kosmosetegevuse turvalisus ja läbipaistvus. Kuna erandiga võidakse vabastada taotleja väga olulise teabe ja dokumentide andmisest, on kõnesoleva sätte eesmärgiks anda pädevale asutusele alus küsida erandi õiguspärase kohaldamise tagamiseks teavet või dokumente juurde.

Eelnõu § 23 – otsuse tegemine erandi kohaldamise kohta

Paragrahvi 23 lg 1. Kosmosetegevusloa andmise menetlus on seaduses sätestatud ning ei ole põhjust seda dubleerida. Sisuliselt on tegemist sama menetlusega ning tuleb täita samad nõuded, välja arvatud selgelt sätestatud erandid, mida tuleb arvesse võtta.

Paragrahvi 23 lg 2. Vastavalt haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõttele (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus lahendama erandiga kosmosetegevusloa väljaandmise või väljaandmisest keeldumise 30 tööpäeva jooksul pärast vajalike dokumentide esitamist või kui nimetatud dokumentides esineb puudusi, siis puuduste kõrvaldamisest arvates. Kuivõrd ei ole võimalik ette teada dokumentide mahtu ega töökoormust, on pädeval asutusel õigus tähtaega mõistliku aja võrra pikendada. Siiski ei saa pädeva asutuse poolt tähtaja järgimata jätmine tähendada erandiga kosmosetegevusloa vaikimisi andmist, kuivõrd see läheks vastuollu kogu kosmosetegevusloa vajaduse mõttega. Sellises olukorras on taotlejal olemas haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustikust tulenevad õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks.

Paragrahvi 23 lg 3. Erandi kohaldamisel välja antud kosmosetegevusluba annab õiguse vaid sama erandiga kooskõlas oleva kosmosetegevuse tegemiseks. See tähendab, et säärase kosmosetegevusloa alusel ei ole võimalik teha kosmosetegevust, mis väljuks erandi kohaldamisalast.

4. jagu

Kosmosetegevusloa kehtivuse lõppemine, kehtetuks tunnistamine, kehtivuse peatamine ja muutmine

Eelnõu § 24 – kosmosetegevusloa kehtivuse lõppemise alused

Paragrahvi 24 p-d 1–4. Sättes on välja toodud nimekiri olukordadest, millal kosmosetegevusloa kehtivus lõpeb. Olukorras, kus käitaja sureb või lõpetab tegevuse, ei saa tema kosmosetegevusloa kehtivus jätkuda ning lõpeb seetõttu automaatselt. Lisaks lõpeb

tähtajaline kosmosetegevusluba tähtaja möödumisel ning tähtajatute kosmosetegevuslubade kehtivus lõpeb üldiselt nende kehtetuks tunnistamisega (vt § 25 seletus).

Eelnõu § 25 – kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise alused

Paragrahvi 25 lg 1. Lõikes 1 on sätestatud alused kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamiseks. Rahvusvaheliselt on tegevusloa kehtetuks tunnistamine kõige tavalisem sanktsioon käitaja kohustuste mittetäitmise korral.⁴⁹ Siinkohal ei ole pädevale asutusele antud kaalutusõigust ning väljatoodud asjaolude esinemise korral on pädeval asutusel kohustus kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada.

Paragrahvi 25 lg 1 p 1. Kosmosetegevusluba tuleb kehtetuks tunnistada, kui see saadi valeandmete esitamise teel või muul ebaseaduslikul viisil. Kuivõrd valeandmete esitamise tõttu ei saa kosmosetegevusloa omajat lugeda loa nõudeid täitnuks, ei ole põhjendatud kosmosetegevusloa kehtivuse jätkumine.

Paragrahvi 25 lg 1 p-d 2 ja 3. Kosmosetegevusloa peab kehtetuks tunnistama olukordades, kus ilmneb, et käitaja ei vasta loa saamise tingimustele või et kosmosetegevus ei vasta enam loa aluseks olnud dokumentides kirjeldatule või tingimustele, mis olid aluseks loa andmise otsustamisel.

Paragrahvi 25 lg 1 p 4. Kosmosetegevusloa peab kehtetuks tunnistama olukorras, kus see peatati ning käitajale anti tähtaeg peatamise aluseks olnud asjaolude kõrvaldamiseks, kuid käitaja ei ole tähtaega järginud ning asjaolud ei ole kõrvaldatud.

Paragrahvi 25 lg 1 p 5. Kosmosetegevusluba tuleb kehtetuks tunnistada, kui käitaja ei ole ette nähtud tähtpäevaks või ulatuses täitnud pädeva asutuse ettekirjutust.

Paragrahvi 25 lg 1 p 6. Kosmosetegevusluba tuleb kehtetuks tunnistada, kui ilmneb asjaolu, et kosmosetegevus võib suurendada rahapesu või terrorismi rahastamise riski või sellega võib kaasneda oht Eesti julgeolekule või avaliku korrale. Kuna käitajale on kõnesoleva seadusega sätestatud muu hulgas kohustus sise-eeskirjadega rakendada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust (§ 10 lg 2 p 6), järgida ohutuse põhimõtet (§ 5) ning olla usaldusväärne (§ 12 lg 1), siis on nende kohustuste rikkumise korral igati põhjendatud, et kosmosetegevusluba tunnistatakse kehtetuks.

Paragrahvi 25 lg 1 p 7. Kosmosetegevusluba tuleb kehtetuks tunnistada muu hulgas siis, kui kosmosetegevust ei alustata kolmekümne kuue kuu jooksul alates loa andmisest. Kosmosetegevusloa omamine nõuab aktiivset tegevust ning pidevat teadlikkust kosmosetööstuse arengu kohta. Kui käitaja on kosmosetegevusest kaugenenu, ei ole kosmosetegevusloa omamine enam põhjendatud. Samuti antakse punktiga kosmosetegevusloa

⁴⁹ Marboe I. et Hafner F., Brief Overview over National Authorization Mechanisms in Implementation of the UN International Space Treaties. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Coordination. 2011, lk 66.

hoidjale võimalus loast vabatahtlikult loobuda. Lisaks tuleb kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada, kui kosmosetegevusloa hoidja on lõpetanud oma tegevuse, näiteks kui vastav ettevõtja on likvideeritud või tegevusala vahetanud.

Paragrahvi 25 lg 1 p 8. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui kosmosetegevust ei ole lõpetatud loa väljaandmise aluseks olevas või § 43 kohaselt pädeva asutusega kooskõlastatud kosmosetegevuse lõpetamise kavas kosmosetegevuse lõpetamiseks ette nähtud tähtajal. Käitajal on kohustus kosmosetegevus nõuetekohaselt lõpetada, mistõttu on proportsionaalne sätestada, et kui käitaja ei lõpeta kosmosetegevust nõuetekohaselt, on pädeval asutusel õigus tunnistada tema kosmosetegevusluba kehtetuks.

Paragrahvi 25 lg 2. Kosmosetegevusloa kehtivuse lõpetamist on võimalik taotleda ka käitajal endal, kui ta leiab, et ei soovi enam kosmosetegevusega tegeleda ega vaja kosmosetegevusluba. Siiski on oluline, et selleks hetkeks oleks kosmosetegevus lõppenud, et ei saaks toimuda kosmosetegevust ilma selleks kehtiva loata.

Eelnõu § 26 – kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alused

Paragrahvi 26 lg 1. Teatud olukordades võib juhtuda, et käitaja ei vasta pärast kosmosetegevusloa andmist kõnesoleva seaduse nõuetele ning tekitab seetõttu ohtu või muud vastuolu 2. peatükis sätestatud põhimõtetega. Samas ei pruugi selline nõuetele mittevastavus olla väga kriitiline ning võib olla kõrvaldatav. Sellises olukorras ei ole mõistlik alati kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada, kuivõrd sellega kaasneb palju vastutust ka riigile. Sellest tulenevalt on pädeval asutusel õigus kosmosetegevusluba kuni kuueks kalendrikuuks peatada ning määrata peatamise aluseks olnud asjaolude kõrvaldamiseks tähtaeg.

Paragrahvi 26 lg 1 p 1. Kosmosetegevusluba tuleb kehtetuks tunnistada, kui luba saadi valeandmete esitamise teel või muul ebaseaduslikul viisil. Kui eksitavate või valeandmete esitamise puhul oli näiteks tegemist inimliku veaga, st mitte tahtliku eksitavate või valeandmete esitamisega, on käitajale seadusega antud võimalus eksitavad või valeandmed parandada.

Paragrahvi 26 lg 1 p 2. Kosmosetegevusloa peab kehtetuks tunnistama olukordades, kus ilmneb, et käitaja ei vasta kosmosetegevusloa saamise tingimustele või et kosmosetegevus ei vasta enam loa aluseks olnud dokumentides kirjeldatule või tingimustele, mis olid aluseks loa andmise otsustamisel. Siinkohal teostab pädev asutus oma kaalutusõigust, et juhtumipõhiselt otsustada, kui oluline on puudus, või 2. peatüki põhimõtete järgi hinnata, kui oluline on mittevastavus. Mittevastavuse hindamisel võtab pädev asutus arvesse ka käitaja eelnevat käitumist, näiteks varasemate ettekirjutuste olemasolu ning nende täitmist. Kui mittevastavus ohustab 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimist või näiteks käitaja ei ole vaatamata ettekirjutusele puudust kõrvaldanud, on tegemist juba olulise rikkumisega ning kehtetuks tunnistamise alusega.

Paragrahvi 26 lg 1 p 3. Pädeval asutusel on õigus kosmosetegevusloa kehtivus peatada, kui käitaja rikub kõnesolevas seaduses sätestatud teavitamiskohustust. Näiteks on käitajal §-st 38 tulenev andmete täpsustamise kohustus, samuti tuleneb käitaja teavitamiskohustus §-st 11. Kui käitaja rikub oma seadusest tulenevat teavitamiskohustust, on pädeval asutusel õigus kaaluda

kosmosetegevusloa kehtivuse peatamist. Punkt on meede, et mõjutada käitaja vajalikku infot edastama.

Paragrahvi 26 lg 1 p 4. Punkti 4 puhul on tegemist ennetava meetmega. Kui esinevad asjaolud, mis viitavad sellele, et käitaja rikub §-s 6 sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõtet, on pädeval asutusel õigus kosmosetegevusluba peatada, kuniks käitaja võtab tarvitusele kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusastmele vastavad meetmed, et kõrvaldada oht keskkonnale.

Paragrahvi 26 lg 1 p 5. Punkti eesmärgiks on vältida olukorda, kus tekib ebamäärasus vastutuse osas. Pädev asutus teeb kõnesoleva seaduse alusel järelevalvet kosmoseobjektide üle, mis on registreeritud Eestis. Seetõttu on väga oluline, et juhul, kui kosmoseobjekt on varem olnud registreeritud teise riigi registris, siis enne, kui käitaja registreerib kosmoseobjekti Eestis, veendub ta, et kosmoseobjekt on teise riigi registrist kustutatud, ning tagab, et kosmoseobjekti ei registreerita teise riigi registrisse kogu kosmosetegevuse vältel. Seetõttu on kosmosetegevusloa peatamise alusena toodud välja teise riigi registris registreerimine.

Paragrahvi 26 lg 1 p 6. Kosmosetegevuse lõpetamise kava peab läbivalt olema ajakohane ning vastama tegelikkusele, st peab vastama kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusastmele. Kui lõpetamise kava muudetakse, peab seda tegema vastavalt §-s 44 sätestatule. Seega, kui kosmosetegevuse lõpetamise kava ei vasta kosmoseobjektiga tehtava kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusastmele ning käitaja ei ole kava muutnud §-s 44 sätestatud korras, on pädeval asutusel õigus peatada kosmosetegevusloa kehtivus nii kauaks, kui käitaja viib kava vastavusse seaduses sätestatud nõuetega.

Paragrahvi 26 lg 1 p 7. Kosmosetegevuse lõpetamise aruanne on väga oluline, kuivõrd sellest näeb pädev asutus, mida on realselt tehtud kosmosetegevuse lõpetamiseks. Selle kaudu saab pädev asutus kindlaks teha, kuidas on käitaja kosmosetegevuse lõpetamisel tegelikult järginud seaduses sätestatud nõudeid. Punkt 7 on oluline näiteks olukorras, kus käitajal on ühe kosmosetegevusloa all mitu kosmoseobjekti. Näiteks käitaja soovib lõpetada ühe kosmoseobjektiga tehtava kosmosetegevuse, aga ei vii lõpetamist nõuetekohaselt läbi. Näiteks kui käitaja ei esita kosmosetegevuse lõpetamise aruannet korrektselt, aga tal oleks huvi teiste oma kosmosetegevusloa all olevate kosmoseobjektide kosmosetegevust jätkata, on pädevale asutusele seadusega jäetud võimalus peatada kosmosetegevusluba nii kauaks, kui käitaja esitab nõuetele vastava kosmosetegevuse lõpetamise aruande.

Paragrahvi 26 lg 2. Kui kosmosetegevusluba on peatatud, ei saa käitaja kasutada sellest tulenevaid õigusi, kuivõrd peatamine tuleneb kosmosetegevusloa nõuetele mittevastavusest. Siiski on oluline, et käitaja täidaks kosmosetegevusloast tulenevaid kohustusi, et tagada käimasoleva kosmosetegevuse ohutus ning nõuetele vastavus.

Eelnõu § 27 – kosmosetegevusloa muutmise alused

Paragrahv 27. Kui kosmosetegevusloa aluseks olnud ebaolulised asjaolud muutuvad, peab olema võimalus kosmosetegevusluba muuta. Kõnesoleva sätte tähenduses tuleks lugeda ebaoluliseks asjaolu, mille muutumine ei oleks olnud aluseks kosmosetegevusloa andmisest keelduda.

Sellest tulenevalt saab muuta käitaja andmeid, kosmosetegevuse kirjeldust ja muid kosmosetegevuse andmeid. Lisaks saab kosmosetegevusluba muuta olukorras, kus muutunud on õigusnormid, mille aluseks olnud avalik huvi kaalub üles käitaja kindluse kosmosetegevusloa muutumatuses. Seega kui põhjendatud avalikust huvist tulenevalt muutuvad seaduse nõuded kosmosetegevusloale, peab olema võimalik ka juba kehtivaid kosmosetegevuslubasid muuta.

Paragrahvi 27 lg 1. Kosmosetegevus peab vastama käitajale väljastatud kosmosetegevusloale, mis tähendab, et kõik selle loaga hõlmatud kosmoseobjektid ning kosmosetegevus peavad vastama loas kirjeldatud kosmosetegevuse eesmärgile, iseloomule ja kirjeldusele. See ei välista kosmosetegevusloa muutmise võimalust, muutmise tingimuseks on aga, et loa alusel toimuv kosmosetegevus, kasutatav tehnoloogia või muutuvad seadmed või muud loa aluseks olevad andmed muutuvad ebaolulisel määral. See tähendab, et kosmosetegevus peab ikka oma üldise eesmärgi, iseloomu ja kirjelduse poolest kattuma kosmosetegevusloaga, aga kui luba on vaja muuta ebaolulisel määral, siis on võimalik seda teha vastavalt §-des 27 ja 28 sätestatud tingimustele. Ebaolulisel määral muutmise puhul on eelkõige oluline, et muutusega ei kaasneks riski kasv. Kosmosetegevusloa muutmisega peab risk vähenema, näiteks kui käitaja soovib kasutusele võtta mõne uue tehnoloogia, mis muudaks kosmosetegevust paremaks ning tooks endaga kaasa kosmosetegevusloa muutmise vajaduse.

Paragrahvi 27 lg 2. Kui esineb mõni kosmosetegevusloa väljaandmisest keeldumise alus vastavalt §-le 19, keeldub pädev asutus ka kosmosetegevusloa muutmisest, sest asjaolu, mille alusel ei saaks kosmosetegevusluba isegi väljastada, on asjakohane alus ka hindamiseks, kas kosmosetegevusluba saab muuta.

Paragrahvi 27 lg 3. Olukorras, kus kosmosetegevusloa muutmist taotleb käitaja, kohaldub menetlusele 4. peatüki 2. jagu. Sellest tulenevalt tuleb muutmise menetlust käsitleda kui uue kosmosetegevusloa taotlemist, järgides samu tähtaegu ja rakendades sama põhjalikkust.

Eelnõu § 28 – kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutumine

Paragrahvi 28 lg 1. Kosmosetegevusloa andmisel lähtub pädev asutus taotleja esitatud andmetest ning järeldab nendest käitajaks sobivuse. Kui vastavad andmed muutuvad, peab pädev asutus olema sellest teadlik, et ta saaks vajadusel kosmosetegevusloa peatada või kehtetuks tunnistada. Seetõttu on käitajale sätestatud kolmetööpäevane tähtaeg, et teavitada pädevat asutust andmete muutumisest.

Paragrahvi 28 lg 2. Kuivõrd pädeval asutusel on vaja analüüsida asjakohaseid andmeid, et hinnata käitaja sobivust kosmosetegevuse jaoks, peab käitaja esitama pädevale asutusele kõnesolevas lõikes sätestatud muudetud andmed. Lõike 2 eesmärgiks on tagada, et pädeval asutusel oleks ajakohased ja vastavad andmed, et hinnata käitaja sobivust. Käitajal on kohustus esitada lõikes nõutud andmed 10 tööpäeva jooksul arvates vastavate muudatuste jõustumisest.

5. peatükk

Kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register

Eelnõu § 29 – kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register

Paragrahv 29. Eesti riigil on kohustus teavitada ÜRO vastavaid registreid kosmosesse lennutatud kosmoseobjektidest. Et Eesti riik saaks seda kohustust täita, peab ta saama käitajatelt vastavat infot kosmoseobjektide kohta. Eelnõu kohaselt hakkab Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet pädeva asutusena väljastama kosmosetegevuslubasid, registreerima kosmoseobjekte ning tegema järelevalvet. Nii kosmosetegevuslubade taotlemiseks, muutmiseks ja väljastamiseks kui ka kosmoseobjektide registreerimiseks on Eestil kui e-riigil vaja infotehnoloogilist lahendust, mis lihtsustaks ja optimeeriks pädeva asutuse ja käitaja vahelist suhtlust ning vähendaks pädeva asutuse halduskoormust seoses kaasnevate haldusmenetlustega. Sellest tulenevalt on eelnõus ette nähtud, et asutatakse kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register.

Paragrahvi 29 lg 1. Kosmoseobjekti ei tohi lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale enne selle registreerimist, et riigil ja pädeval asutusel oleks kogu kosmosetegevuse ajal kosmoseobjektidest täielik ülevaade. Seetõttu luuakse kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register (edaspidi *kosmoseregister*), mille põhimääruse kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. TTJA kui pädeva asutuse ülesanne on vastav register luua.

Kosmoseseaduse eelnõu koostamise ja menetlemise ajal on TTJA tegemas oma infosüsteemides ümberkorraldusi. Ümberkorralduste eesmärgiks on koondada kõik TTJA andmekogud ühte e-teenuste infosüsteemi, mis hakkab sisaldama erinevaid TTJA registreid ja menetlusprotsesse (edaspidi *koondregister*). Eelnimetatu hõlmaks ka kosmoseseadusest tulenevat kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registrit.

Loodava koondregistri reguleerimiseks on eelnõu menetluse ajal koostamisel ka uus andmekogu põhimäärus, mis hakkaks reguleerima koondregistris sisalduvaid TTJA hallatavaid registreid (edaspidi *koondpõhimäärus*). Kavatsus on ka kosmoseregistri osa koondpõhimääruse alla lisada. Kuna aga TTJA koondpõhimääruse kavand valmib hiljem, kui sinne eelnõu Riigikogule menetlemiseks esitatakse, esitatakse esialgu eelnõuga koos eraldi kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registri põhimäärus, mis on oma sisult sisendiks koondpõhimääruse kosmosetegevust puudutavale osale. Kui koondpõhimääruse kavand valmib Riigikogu menetluse käigus, esitatakse see Riigikogule ülevaatamiseks ning vajaminevate paranduste või täienduste tegemiseks enne eelnõu eeldatavat vastuvõtmist. Sellise lähenemise eesmärk on kulu- ja ajaefektiivsem töövoog, kus väljaarendatavad andmekogud ja neid reguleerivad rakendusaktid, mis kõik on ühe asutuse hallata ja mis tulevikus plaanitakse nii või teisiti omavahel integreeruda, liidetakse juba eelnõu menetluse ajal. Vastasel korral tuleks kosmoseregistri osa viia koondpõhimääruse alla alles pärast seaduse jõustumist eraldi protsessis, mis tooks eeldatavasti kaasa lisakulusid.

Kui koondpõhimäärus ei saa valmis enne seaduse eeldatavat vastuvõtmist, on kehtestatavaks rakendusaktiks siiski esialgu esitatud eraldi kosmoseregistrit reguleeriv määrus, mis annab pärast selle jõustumist TTJA-le õigusliku aluse kosmoseregister koondregistrisse liita. Sellisel juhul reguleerib koondregistrit lisaks koostatavale koondpõhimäärusele eraldi ka kosmoseregistri põhimäärus. Nii ühel kui ka teisel juhul on TTJA-l plaan kosmoseregister

arendada koondregistri osana ning seaduse jõustumisaeg viiakse kooskõlla koondregistri eeldatava valmimisajaga.

Kuna kosmoseregister peab seaduse jõustumise ajaks olema töökorras, siis tuleb andmekogu põhimäärus, mille alusel kosmoseregister asutatakse, kehtestada erandkorras enne seaduse jõustumist, et TTJA saaks seaduse vastuvõtmise ja jõustumise vahepealsel ajal teha ettevalmistusi registri loomiseks ning selle koondregistrisse liitmiseks. Samuti tuleb seadusest varem jõustada kosmoseregistri määruse kehtestamise jaoks ministriole volitust andev volitusnorm §-s 29

Paragrahvi 29 lg 2. Lõikes 2 on sätestatud kosmoseobjektide registri pidamise eesmärgid.

Paragrahvi 29 lg 3. Registri vastutav töötaja isikuandmete kaitse üldmääruse⁵⁰ artikli 4 punkti 7 tähenduses on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.

Eelnõu § 30 – arhiiv

Paragrahv 30. Kosmoseobjektide registrisse tehtud kandeid ei kustutata täielikult ning jäetakse alles arhiivi. Andmed ning nende kandmise aluseks olnud dokumendid kustutatakse arhiivist 30 aastat pärast nende algset registrist kustutamist.

6. peatükk

Kosmosetegevuse alustamine ja kosmoseobjekti registreerimine

1. jagu

Kosmosetegevuse alustamise eeldused

Eelnõu § 31 – kosmosetegevuse alustamise eeldused

Paragrahvi 31 lg 1. Lisaks kosmosetegevusloale ja kosmoseobjekti registreeringule peab enne kosmosetegevusega alustamist saama pädevalt asutuselt veel viimase kooskõlastuse. Pädev asutus peab seega kinnitama, et käitaja ja kosmoseobjekt on kosmosetegevuseks valmis. Paragrahvis 31 on sätestatud üldised tingimused, millal võib kosmosetegevust alustada. Kosmosetegevuse alustamiseks peavad olema täidetud kõik lõike punktides nimetatud eeldused.

Paragrahvi 31 lg 1 p 1. Esiteks peab käitajal olema kehtiv kosmosetegevusluba.

⁵⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). ELT L 119, 4.5.2016, lk 1–88.

Paragrahvi 31 lg 1 p 2. Teiseks peab kosmoseobjekt olema registreeritud kõnesolevas seaduses sätestatud kosmoseobjektide registris.

Paragrahvi 31 lg 1 p 3. Punktis 3 nimetatud dokumendiks on kirjalik dokument, mille on väljastanud sõltumatu organisatsioon. See tähendab, et tegemist peab olema rahvusvaheliselt tunnustatud organisatsiooniga, millel on tehniline võimekus ja pädevus esiteks kontrollida kosmoseobjekti valmidust lennutamiseks Maa orbiidile või sellest kaugemale ning teiseks väljastada dokument kosmoseobjekti testimise tulemuste kohta. Nimetatud sõltumatu organisatsioon võib olla näiteks mõni rahvusvaheline organisatsioon, mõne riigi valitsusasutus või eraettevõtja, kellel on pädevus ja võimekus kinnitada kosmoseobjekti valmidust. Väljastatud dokument peab olema kooskõlastatud ka pädeva asutusega.

Paragrahvi 31 lg 2. Lõike 1 punktis 3 nimetatud dokumendi peab esitama elektrooniliselt registri kaudu pädevale asutusele. Nimetatud dokumendi esitamiseks on kaks võimalust: kas lõikes 2 sätestatu järgi pädevale asutusele elektroonilise registri kaudu või kosmoseobjekti registreeringu taotlemise korral § 34 lõike 1 punkti 9 järgi. Oluline on, et nimetatud dokument oleks esitatud enne kosmoseobjekti üleslennutamist, kuivõrd kosmosetegevust ei tohi alustada enne selle dokumendi esitamist.

Paragrahvi 31 lg 3. Kuivõrd lõike 1 punktis 3 nimetatud dokument on väga oluline selleks, et oleks tõendatud kosmoseobjekti ohutus, valmidus ja üldine nõuetele vastavus, siis on lõikega 3 sätestatud pädeva asutuse õigus kaasata eksperte ja rahvusvahelisi sõltumatuid organisatsioone ning tellida hindamisteenust juhul, kui käitaja ei esita nimetatud dokumenti või dokumendil esineb mingi puudus.

Paragrahvi 31 lg 4. Kuna kosmoseobjekti nõuetele vastavuse tagamise kohustus on käitajal, siis olukorras, kus pädev asutus peab sobivuse tõendamiseks kaasama eksperte ja rahvusvahelisi sõltumatuid organisatsioone ning tellima hindamisteenust, peab nende eest tasu maksma käitaja.

Eelnõu § 32 – kosmoselennu valmiduse kinnitamine

Paragrahvi 32 lg 1. Enne, kui käitaja saab kosmoselennuga algust teha, tuleb pädevalt asutuselt saada kosmoselennu valmiduse kinnitus. Kinnituse annab pädev asutus, kuna tema teeb järelevalvet kosmosetegevuse valdkonnas kõnesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktide alusel ja järgi.

Paragrahvi 32 lg 2. Kosmoselennu valmiduse kinnitamiseks tuleb käitajal esitada elektrooniliselt registri kaudu taotlus, kus märgitakse kosmosetegevusloa number ning kosmoseobjekti registreerimisnumber.

Paragrahvi 32 lg 3. Samuti tuleb käitajal lisada kosmoselennu valmiduse kinnitamise taotlusele § 31 lõike 1 punktis 3 nimetatud dokument.

Paragrahvi 32 lg 4. Vastavalt haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõttele (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus kinnitama kosmoselennu valmidust kooskõlastuse andmisega või jätma põhjendatult kooskõlastuse andmata 60 tööpäeva jooksul pärast vajalike dokumentide

esitamist. Kuna kosmosetegevus võib olla väga erineva mahuga ning ei ole võimalik alati ette näha juhtumi keerukust või pädeva asutuse töökoormust, siis on pädevale asutusele jäetud õigus tähtaega pikendada mõistliku aja võrra. Siiski ei tähenda pädeva asutuse poolt tähtaja järgimata jätmise kosmoselennu valmiduse vaikumise kinnitamist. Sellises olukorras on taotlejal olemas haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustikust tulenevad õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks.

2. jagu

Kosmoseobjekti registreerimine

Eelnõu § 33 – registreerimiskohustus

Paragrahv 33 sätestab käitajale üldise kohustuse registreerida kosmosetegevusega seotud kosmoseobjekt registris. Registreerimise kohustus on sätestatud ka ÜRO registreerimise konventsioonis⁵¹. Registreerimise konventsiooni artiklist 2⁵² tuleneb, et kui kosmoseobjekt lennutatakse Maa orbiidile või sellest kaugemale, peab riik registreerima kosmoseobjekti vastavasse registrisse, mida antud riik ka haldab. Registreerimise konventsiooni artikli 4⁵³ järgi peavad riigid tagama kosmoseobjektide registreerimise ning registri pidamise. Kosmoseobjekti ei tohi lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale enne selle registreerimist, et riigil ja pädeval asutusel oleks kogu kosmosetegevuse ajal kosmoseobjektidest täielik ülevaade.

Eelnõu § 34 – kosmoseobjekti registreerimine

Paragrahvi 34 lg 1. Lõige 1 reguleerib kosmoseobjekti registreerimist ning registreerimiseks vajaliku teabe ja dokumentide nimekirja. Registreeritakse üks kosmoseobjekt korraga. See tähendab, et kui näiteks missioon hõlmab mitut kosmoseobjekti, tuleb iga objekt eraldi registreerida. Ühe kosmosetegevusloaga võib olla seotud mitu registreeritud kosmoseobjekti. Käitaja peab aga tagama, et tema tehtav kosmosetegevus vastab temale antud kosmosetegevusloale. Kui käitaja soovib oma olemasoleva kosmosetegevusloa alt registreerida uut kosmoseobjekti, tuleb tal arvestada sellega, kas registreeritav objekt oma eesmärgi, iseloomu või kirjelduse poolest kattub olemasoleva loaga. Kui registreeritav objekt kattub oma olemuselt ja eesmärgilt olemasoleva kosmosetegevusloaga või kui selle erinevused võrreldes kosmosetegevusloaga juba hõlmatud kosmoseobjekti eesmärgi, iseloomu või kirjeldusega on ebaolulised, peab käitaja taotlema kosmosetegevusloa muutmist vastavalt §-s 27 sätestatule. Kui aga registreeritava kosmoseobjekti erinevused võrreldes kosmosetegevusloaga juba hõlmatud kosmoseobjektide eesmärgi, iseloomu või kirjeldusega on olulised, tuleb käitajal uue kosmoseobjekti registreerimiseks taotleda uus kosmosetegevusluba. See on proportsionaalne

⁵¹ Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space.,

Kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html>.

⁵² Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space., artikkel 2.

Kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html>.

⁵³ Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space., artikkel 4.

Kättesaadav: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html>.

meede. Kuna pädev asutus väljastab kosmosetegevusloa vastavalt käitaja tegevusele, sealhulgas näiteks kosmosetegevuse riskitasemele ja lõpetamise kavale, peavad kõik selle kosmosetegevusloaga hõlmatud kosmoseobjektid vastama loas kirjeldatud kosmosetegevuse eesmärgile, iseloomule ja kirjeldusele.

Registreerimise taotluse esitamise eeltingimuseks ei ole kosmosetegevusluba. See tähendab, et kosmosetegevusloa ja registreerimise menetlus võivad toimuda paralleelselt. Siiski ei registreerita kosmoseobjekti olukorras, kus kosmosetegevusluba käitajale ei anta.

Paragrahvi 34 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti registreerimisel tuleb pädevale asutusele esitada elementaarne ja esmavajalik info. Pädeval asutusel peavad olema olemas registreeritava kosmoseobjekti käitaja kontaktandmed, et vajaduse korral lisateavet küsida või muul põhjusel ühendust hoida.

Paragrahvi 34 lg 1 p 2. Kosmoseobjekti registris peavad olema kosmoseobjekti enda põhilised andmed. Selleks, et register saaks täita oma funktsiooni ehk kosmoseobjektidest ülevaadet pidada, peab registrile esitama kosmoseobjekti kirjelduse ja selle tehnilised parameetrid. Lisaks peab olema teada kosmoseobjekti valmistaja.

Paragrahvi 34 lg 1 p 3. Kosmoseobjekti registreerimisel on oluline iga kosmoseobjekti missioon ning selle eesmärk, et täpselt pidada järke Eestis registreeritud kosmoseobjektide tegevuse üle Maa orbiidil või sellest kaugemal.

Paragrahvi 34 lg 1 p 4. Täpset kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamise kuupäeva ja asukohta ei pruugi olla võimalik ette määrata, kuivõrd see võib oleneda näiteks ilmastikutingimustest või muust käitajast mitte sõltuvast asjaolust. Siiski on kosmoseobjekti missiooni ajaraami paikapanekuks vajalik eeldatav lennutamise aeg ja asukoht. Täpne kuupäev ja asukoht tuleb hiljem pärast üleslennutamist pädevale asutusele teatada § 38 lg 1 p 1 järgi.

Paragrahvi 34 lg 1 p 5. Kosmoseobjekti täpset asukohta kosmoses ei pruugi olla võimalik ette määrata, kuivõrd seda ei pruugi võimaldada kasutatav tehnika. Siiski tuleb missiooni kirjeldamise ja ülevaate saamise huvides esitada eeldatav asukoht või orbiidi põhiparameetrid, mis koosnevad perioodist, apogee raadiusest, perigee raadiusest ja kaldenurgast. Täpne asukoht kosmoses või orbiidi põhiparameetrid tuleb hiljem pärast kosmoseobjekti üleslennutamist pädevale asutusele teatada § 38 lg 1 p 2 järgi.

Paragrahvi 34 lg 1 p 6. Sarnaselt kosmosetegevusloa taotlemisega on ka kosmoseobjekti registreerimisel vajalikud andmed kosmoseobjekti omaniku kohta, kui taotleja ja omanik ei ole sama isik. See on vajalik, et kõik kosmoseobjektiga seotud ja selle eest vastutavad isikud oleks pädevale asutusele teada ning oleks võimalik kõigiga kontakti võtta.

Paragrahvi 34 lg 1 p 7. Omandi põhiõigusest tulenevalt ei tohi kasutada kellelegi teisele kuuluvat kosmoseobjekti ilma omaniku nõusolekuta. Seega peab ka registreerimisel olema nõusolek kirjalikult antud, et pädev asutus saaks veenduda, et omanik on kosmoseobjekti registreerimisest teadlik ning on selleks oma loa andnud.

Paragrahvi 34 lg 1 p 8. Tulenevalt ohutuse ja rahapesu ja terrorismi rahastamise vältimise kaalutlusest peab pädevale asutusele olema selge, kellele kuulus kosmoseobjekt varem või kes seda kasutas. Selline info annab pädevale asutusele võimaluse kontrollida, kas kosmoseobjekt on olnud usaldusväärsete isikute vastutusel ning kas on võimalik, et see võib kuidagi ohustada Eesti riiki või kosmosetegevust üldiselt.

Paragrahvi 34 lg 1 p 9. Kosmosetegevus peab olema ohutu. Seega peab kosmoseobjekt olema ohutult ehitatud ning nõuetele vastama ning enne selle registreerimist peab pädev asutus saama ohutuses veenduda. Seega peab taotleja esitama pädevale asutusele dokumendid ja tõendid, mis säärast ohutust tõendavad.

Paragrahvi 34 lg 1 p 10. Kosmosetegevuseks on vaja pidada Maaga sidet ning selle jaoks peab hankima sagedusloa. Seega on sagedusluba kosmoseobjekti registreerimise ja sellest lähtuvalt ka kosmoseobjekti üleslennutamise eelduseks.

Paragrahvi 34 lg 1 p-d 11 ja 12. Kui kosmoseobjekti või selle osi on varem registreeritud või püütud registreerida teise riigi registris ning vastavas riigis registreeringut ei tehtud, on ka Eesti pädevale asutusele vaja infot selle asjaolude ja põhjuste kohta. Kui mingi riik ei olnud registreerimisega nõus, on võimalus, et ka Eestis ei peaks registreerimist lubama. Säärane nõue aitab vältida olukordi, kus kosmoseobjekti käitaja üritab varasemat keeldumist eirata ning registreerida Eestis nõuetele mittevastavat kosmoseobjekti.

Paragrahvi 34 lg 1 p 13. Kui kosmoseobjekt on varem käinud kosmoses, saab varasema missiooni põhjal hinnata kosmoseobjekti ohutust ja võimekust missiooni teostada. Kui kosmosetegevus ei olnud edukas, võib see anda põhjuse arvata, et kosmoseobjekt ei ole ohutu ega nõuetekohane. Samuti kui varem on üritatud kosmosetegevust teha, kuid see ei ole õnnestunud, tuleb ebaõnnestumist põhjendada, et hinnata, kas uuel proovil on võimalik ebaõnnestumist või ohtu vältida.

Paragrahvi 34 lg 1 p 14. Registreerimisel tuleb esitada ka lõpetamise kava vastavalt § 43 lõikele 3, kui võrd nõuetekohane kosmosetegevuse lõpetamine on oluline, et tagada kosmosetegevuse põhimõtete ning muude kõnesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuete järgimine ka kosmosetegevuse lõpetamisel ja selle järel.

Paragrahvi 34 lg 2. Lõike 1 punktides 11–13 esinevate asjaolude puudumises peab pädev asutus olema täiesti kindel ning seetõttu peab taotleja seda allkirjaga kinnitama. Punktide 11–13 asjaolusid võib taotlejal olla motivatsioon varjata, sest need võivad viidata nõuetele mittevastavale kosmoseobjektile.

Paragrahvi 34 lg 3. Eelnõu § 34 lg 3 sätestab erandi valitsusasutustele, mille kohaselt võib valitsusasutuse omandusse kuuluva kosmoseobjekti kohta lõike 1 punktides 2–5 loetletud andmed esitada osaliselt, kui andmed on riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse kohaselt riigisaladus.

Paragrahvi 34 lg 4. Efektiivse dokumendimajanduse tagamiseks toimub kosmoseobjektide registreerimine elektrooniliselt, mistõttu tuleb ka registreerimistaotlus edastada otse registri

kaudu. See tähendab, et kosmoseobjekti ei saa registreerida e-kirja teel või füüsilisel paber kandjal pädevale asutusele taotlust esitades. Pärast registreerimistaotluse esitamist peab pädev asutus esitama taotlejale menetluse numbrit, mille alusel on taotlejal võimalik hiljem menetlust jälgida ning mille abil saab näiteks mitme objekti registreerimise korral menetlusi eristada.

Paragrahv 34 lg 5. Kui kosmoseobjekt on registreeritud, määrab pädev asutus sellele individuaalse ja unikaalse registreerimisnumbri sarnaselt muude avalik-õiguslike registritega. Registreerimisnumber on eraldi menetluse numbrist ning aitab kosmoseobjekte objektiivse ja kindla omaduse alusel registris eristada.

Paragrahv 34 lg 6. Kosmoseobjekti registreerimiseks tuleb tasuda riigilõiv.

Paragrahv 34 lg 7. Valitsusasutustele on riigilõivu maksmisel kehtestatud erand. Nimelt lõikes 6 sätestatud nõuet ei kohaldata, kui kosmoseobjekti registreerimistaotluse esitaja on valitsusasutus.

Paragrahv 34 lg 8. Käitajal on õigus registreerimistaotlus tagasi võtta enne registrikande tegemist.

Eelnõu § 35 – registrikanne

Paragrahv 35. Kui käitaja registreerimistaotlus on nõuetekohane, teeb Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet otsuse, mille alusel tehakse kanne registrisse vastava kosmoseobjekti kohta. Bürokratia ja halduskoormuse vähendamiseks ei ole vaja taotluse täieliku rahuldamise korral vormistada eraldi registrikande tegemise otsust. Registrikandes endas on olemas kogu vajalik info ning registrikande sisu loetakse otsuseks.

Eelnõu § 36 – kosmoseobjekti registrisse kandmise tähtaeg

Paragrahv 36. Vastavalt haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõttele (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus kosmoseobjekti andmed registrisse kandma 60 tööpäeva jooksul pärast vajalike dokumentide ja andmete esitamist. Kuivõrd ei ole võimalik ette ennustada iga registreerimistaotlust ning selle potentsiaalset keerukust, on pädeval asutusel võimalik tähtaega 60 tööpäeva võrra ühe korra pikendada.

Eelnõu § 37 – kosmoseobjekti registreerimisest keeldumine

Paragrahv 37. Paragrahv 37 sätestab nimekirja olukordadest, kus pädeval asutusel on kohustus registreerimistaotlusest keelduda. See tähendab, et kui esineb mõni selles sättes nimetatud olukord, ei ole pädeval asutusel kaalutusotsust ning taotlusest peab keelduma.

Paragrahv 37 p 1. Kuivõrd kosmosetegevuses peab võimalikult suurel määral vältima kosmoseprügi teket, on kosmosetegevuse lõpetamise kava väga oluline. Lõpetamise kava peab olema igal registreeritaval kosmoseobjektil või see peab kohalduma igale registreeritavale

kosmoseobjektile. Seega olukorras, kus kosmosetegevuse lõpetamise kava ei vasta nõuetele või puudub üldse, ei tohi pädev asutus vastavat kosmoseobjekti registreerida.

Paragrahvi 37 p 2. Kui kosmoseobjekt on juba registreeritud mõnes teises riigis, ei saa Eesti riik registreerimistaotlust rahuldada. Sarnane nõue tuleneb ka registreerimise konventsiooni artikli 2 lõikest 2, mille järgi tohib kosmoseobjekt olla registreeritud vaid ühe riigi kosmoseobjektide registris.

Paragrahvi 37 p 3. Kosmoseobjekti eest vastutavad ning selle üle mõju omavad isikud peavad olema usaldusväärsed, et vältida ohu tekkimist ning nõuetevastast kosmosetegevust. Kui punktis nimetatud isikute kohta ilmnevad kuriteo toimepanemise asjaolud, ei saa neid isikuid enam pidada usaldusväärseks ning on põhjendatud kosmoseobjekti registreerimisest keeldumine.

Paragrahvi 37 p 4. Kui kosmoseobjekt võib suurendada rahapesu või terrorismi rahastamise riski või kaasa tuua ohu Eesti julgeolekule või avalikule korrale, ei saa olla selle registreerimine õiguspärane, kuna nii soodustaks Eesti riik ise õigusvastast tegevust ning looks olulise kahju tekkimise riski.

Paragrahvi 37 p 5. Sättes sätestatud registreerimisest keeldumise aluste nimekiri ei ole ammendav ning sääraseid aluseid võib esineda ka mujal kõnesolevas või muus seaduses.

Eelnõu § 38 – andmete täpsustamise kohustus

Paragrahvi 38 lg 1. Kosmoseobjektide register peab kajastama ajakohast infot kosmoseobjektide kohta. Sellest tulenevalt peab käitaja esitama pädevale asutusele ajakohast teavet kosmoseobjekti seisukorra ning tegevuse kohta elektrooniliselt registri kaudu.

Paragrahvi 38 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti missiooni täpselt talletamiseks ning jälgimiseks on registrisse vaja kanda kosmoseobjekti täpne Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamise kuupäev ja asukoht. Seda infot aga ei pruugi olla võimalik anda enne lennutamist, kuivõrd kuupäev ja asukoht võivad sõltuda ilmastikuoludest või muust käitajast mitte sõltuvast asjaolust.

Paragrahvi 38 lg 1 p 2. Kosmoseobjekti täpne asukoht võib muutuda ning samuti ei ole võimalik seda täpselt ennustada. Seega tuleb kosmoseobjekti käitajal teatada pädevale asutusele pärast kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamist selle täpne asukoht või periood, apogee raadius, perigee raadius ja kaldenurk.

Paragrahvi 38 lg 2. Lõike 1 järgi esitatud andmed peavad kajastuma kosmoseobjektide registris, mistõttu peab pädev asutus need registreeringu muutmise otsusega sinna kandma.

Paragrahvi 38 lg 3. Kõik registris talletatud andmed peavad olema õiged ja täpsed. Seega kui pädev asutus saab mõistlikult kahelda andmete õigsuses, peab tal olema võimalus haldusaktiga nõuda kosmoseobjekti käitajalt andmete parandamist või täielike ja asjakohaste andmete esitamist. Juhul kui pädev asutus kahtleb andmete õigsuses, võib ta nõuda ka tõendavaid dokumente, et õigsuses veenduda.

Eelnõu § 39 – kosmoseobjekti registreeringu kustutamine

Paragrahvi 39 lg 1. Säte sisaldab nimekirja olukordadest, millal kosmoseobjekti registreering tuleb kustutada. Sellised olukorrad on põhiliselt need, kus registreeringut ei ole enam vaja, kuna kosmosetegevus objektiga on lõppenud või objekt on lakanud eksisteerimast. Lisaks kui näiteks objekt on kantud registrisse teises riigis.

Paragrahvi 39 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti käitajal on õigus ise taotleda enda vastutuse all oleva objekti registrist kustutamist, kui sellega on kosmosetegevus lõppenud. Seejuures aga peab olema kosmosetegevus lõpetatud vastavalt seaduses sätestatud nõuetele, et käitaja ei saaks hoiduda vastutusest tegevuse korraliku lõpetamise eest.

Paragrahvi 39 lg 1 p 2. Kuivõrd kosmoseobjekti omanikul on õigus otsustada oma objektiga toimuva tegevuse üle, on tal käitajaga sarnane õigus taotleda objekti registrist kustutamist. Ka sel juhul peab olema kosmosetegevus nõuetekohaselt lõpetatud.

Paragrahvi 39 lg 1 p 3. Kui kosmoseobjekti missiooni ei ole alustatud kolme aasta jooksul, ei ole põhjust seda registris hoida. Seega on käitajal või omanikul õigus taotleda kustutamist juba enne kosmosetegevuse alustamist, kui kumbki neist leiab, et kosmosetegevusega ei alustatagi lähimas tulevikus ning kuupäeva edasilükkamise taotlemine ei ole mõistlik.

Paragrahvi 39 lg 1 p 4. Kui kosmoseobjekt on hävinud, ei ole põhjust seda registris hoida. Seega saab objekti käitaja või omanik sellest pädevat asutust teavitada ning seejuures taotleda objekti registrist kustutamist.

Paragrahvi 39 lg 1 p 5. Registreerimise konventsiooni artikli 2 lg 2 järgi tohib kosmoseobjekt olla registreeritud vaid ühe riigi registris. Seega kui kosmoseobjekt on nõuetekohaselt üle antud ning teise riigi registrisse kantud, peab selle Eesti registrist kustutama, kui objekti käitaja või omanik seda taotleb.

Paragrahvi 39 lg 2. Lõike 1 punktides 1, 3, 4 ja 5 nimetatud olukordades on selge, et kosmoseobjekti registris hoidmine on ebamõistlik ja ebavajalik. Seega ei pea pädev asutus ootama käitaja taotlust registrist kustutamiseks ning võib seda teha ka omal algatusel. Võib näiteks juhtuda, et käitaja ei ole ise huvitatud registreeringu kustutamisest või on kosmosetegevusest kaugenenu.

Paragrahvi 39 lg 3. Kosmoseobjekti hävimine peab olema pädevale asutusele tõendatud, et vältida olukordi, kus kosmoseobjekt kustutatakse, kuid kosmosetegevusega siiski alustatakse või jätkatakse ilma nõuetekohase registreeringuta.

7. peatükk

Kosmoseobjekti omandi ja kosmosetegevuse üleandmine

Eelnõu § 40 – kosmosetegevuse üleandmine

Paragrahvis 40 kehtestatakse nõuded kosmosetegevuse üleandmiseks teisele käitajale.

Paragrahvi 40 lõiked 1 ja 2. Kui käitaja on saanud kosmosetegevusloa, siis on ta täitnud selleks seaduses sätestatud tingimused. Kosmosetegevuse uuele käitajale üleandmisel on seega vaja kindlaks teha, et uus käitaja täidab vastavad tingimused. Seetõttu on kosmosetegevuse üleandmisel vajalik, et pädev asutus teeks kindlaks, kas uus käitaja on kosmosetegevuseks sobiv ning kas kõik olulised ohutusnõuded on täidetud. Seega peab ka uuel käitajal olema kehtiv kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 40 lg 3. Lõikes 3 kehtestatakse nõuded kosmosetegevuse üleandmiseks teisele käitajale, kes on välisriigi kodanik või äriühing. 1967. aasta avakosmose lepingu artikli 7 järgi vastutab iga riik kahju eest, mille on teistele osalisriikidele või nende füüsilistele või juriidilistele isikutele tekitanud tema territooriumilt või tema poolt tagatud orbiidile lastud kosmoseobjekt. See tähendab, et kui Eestist või Eesti kosmosetegevusloaga käitaja poolt orbiidile lastud kosmoseobjekti käitajaks või omanikuks saab välisriigi kodanik või ettevõtja, jääb kosmoseobjekti tekitatud kahju eest rahvusvahelise õiguse järgi vastutama siiski Eesti. Samas ei saa Eesti kuidagi vastava kosmoseobjekti tegevust kontrollida. Seega peab ka pädeval asutusel olema võimalus enne kosmosetegevuse üleandmist võimaldada omapoolse vastutuse välistamine ning välisriigile üleandmine.

Paragrahvi 40 lg 3 p 1. Kui kosmosetegevust üle anda välisriigi käitajale, on oluline, et uus käitaja on samuti registreeritud välisriigi vastavas registris ja omab välisriigis kehtivat luba käitajana tegutsemiseks. Sellega on tagatud, et uus käitaja vastab välisriigis kehtestatud nõuetele ning on sobilik kosmosetegevuse tegemiseks. Sätte eesmärgiks on esiteks vältida kosmosetegevusest tulenevaid ohte ning teiseks, et kosmosetegevust ei võtaks üle käitaja, kes tegelikult ei ole sobiv kosmosetegevuse tegemiseks.

Paragrahvi 40 lg 3 p 2. Tulenevalt registreerimise konventsioonist peab iga kosmoseobjekt olema registreeritud ühe riigi registris. Kui kosmoseobjekt antakse üle välisriigi käitajale, peab see olema registreeritud ka vastava riigi registris. Seega peab kosmoseobjekti üleandmisel olema tagatud, et välisriigi registris objekti registreerimine on võimalik. See tähendab, et kosmoseobjekt peab olema nõuetekohane ka vastavalt välisriigi õigusele ning olema sobiv registrisse kandmiseks.

Paragrahvi 40 lg 3 p 3. Samuti on oluline tagada, et kosmosetegevuse üleandmine ei tohi suurendada rahapesu või terrorismi rahastamisega seotud riski ja et sellega ei kaasne oht Eesti või muu Euroopa Liidu liikmesriigi julgeolekule või avaliku korrale.

Paragrahvi 40 lg 3 p 4. 1966. aasta avakosmose lepingu artikli 7 järgi vastutab iga riik kahju eest, mille on teistele osalisriikidele või nende füüsilistele või juriidilistele isikutele tekitanud tema territooriumilt või tema poolt tagatud orbiidile lastud kosmoseobjekt. See tähendab, et kui Eestist orbiidile lastud kosmoseobjekti käitajaks või omanikuks saab välisriigi kodanik või ettevõtja, jääb kosmoseobjekti tekitatud kahju eest rahvusvahelise õiguse järgi vastutama siiski Eesti. Samas ei saa Eesti kuidagi vastava kosmoseobjekti tegevust kontrollida. Seega peab vastutaval ministeeriumil olema võimalus enne kosmoseobjekti üleminekut võimaldada omapoolse vastutuse välistamine ning välisriigile üleandmine.

Paragrahvi 40 lg 4. Uus käitaja ei ole eeldatavasti tegelenud vastava kosmoseobjekti algse orbiidile lennutamise ja arendamisega. See tähendab, et käitaja vahetumine võib kaasa tuua ka

teatud riske. Lõikega on pädevale asutusele antud õigus sätestada uuele käitajale kohustuslikke kõrvaltingimusi. Nõuete täitmine võib olla vajalik enne kosmoseobjekti üleandmist ja/või pärast seda.

Eelnõu § 41 – kosmosobjekti omandi üleandmine

Paragrahvi 41 lg 1. Kosmoseobjekti omandi üleandmise puhul on vajalik pädeva asutuse eelnev luba, et tagada kosmoseobjekti uue omaniku sobivus selleks.

Paragrahvi 41 lg 2. Kosmoseobjekti võib üle anda olukorras, kus uus omanik vastab kõigile nõuetele, millele peab vastama kosmoseobjekti algne omanik. Samuti ei tohi kosmoseobjekti üleandmine olla osa rahapesu või terrorismi rahastamise plaanist ega tekitada julgeolekuohtu.

Paragrahvi 41 lg 2 p 1. Kuivõrd pädeva asutuse jaoks on oluline saada kosmoseobjekti omaniku kohta kogu vajalik teave, et teha järelevalvet ning olla kindel omandaja nõuetele vastavuses, peab omandaja esitama § 15 lõike 1 punktides 8, 10 ja 11 nimetatud andmeid ja dokumente. Omandajale kehtib ka nõue, et ta ei tohi esineda § 12 lõikes 3 sätestatud usaldusväärst vältitavaid asjaolusid.

Paragrahvi 41 lg 2 p 2. Nagu kosmosetegevuse üleandmisel, on oluline ka kosmoseobjekti omandi üleandmisel tagada, et see ei tohi suurendada rahapesu või terrorismi rahastamisega seotud riski ja sellega ei kaasne oht Eesti või muu Euroopa Liidu liikmesriigi julgeolekule või avalikule korrale.

Paragrahvi 41 lg 3. Nagu kosmosetegevuse üleandmisel, nii on ka kosmoseobjekti üleandmisel võimalus, et uus omanik ei ole tegelenud vastava kosmoseobjekti algse orbiidile lennutamise ja arendamisega. See tähendab, et omandi üleandmine võib kaasa tuua teatud riske. Seega antakse lõikega pädevale asutusele õigus sätestada uuele omanikule kohustuslikke kõrvaltingimusi. Nõuete täitmine võib olla vajalik enne kosmoseobjekti üleandmist ja/või pärast seda.

Eelnõu § 42 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse menetlemine

Paragrahvi 42 lg 1. Paragrahvis 42 kehtestatakse protseduur pädeva asutuse teavitamiseks kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmisel.

Selleks, et pädeval asutusel oleks võimalik uut käitajat kontrollida, peab endine käitaja oma teavituses esitama vajalikud andmed vaid uue käitaja kohta. Vastavate andmete esitamise põhiline eesmärk on anda pädevale asutusele esialgne info, et ta saaks teha esialgse kontrolli ning vajaduse korral uue käitajaga täiendavate andmete saamiseks kontakteeruda.

Paragrahvi 42 lg 2. Vastavalt haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõttele (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus andma kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmisele nõusoleku või sellest keelduma vähemalt 90 tööpäeva jooksul. Kuivõrd ei ole võimalik ette teada dokumentide mahtu ning töökoormust, on pädeval asutusel õigus tähtaega mõistliku aja võrra pikendada. Siiski, kui kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotlust ei vaadata läbi tähtaegselt, ei loeta luba vaikimisi antuks.

8. peatükk

Kosmosetegevuse lõpetamine

Eelnõu § 43 – kosmosetegevuse lõpetamise nõuded

Paragrahv 43. Säte reguleerib kosmosetegevuse lõpetamist. Kosmosetegevusloa andmise eelduseks on, et käitajal on olemas sobiv kosmosetegevuse lõpetamise kava, ning seetõttu peab tegevuse lõpetamisel ka seda järgima.

Paragrahvi 43 lg 1. Kosmosetegevuse lõpetamise aluseks on kosmosetegevuse lõpetamise kava. Kosmosetegevuse lõpetamise puhul on oluline järgida muu hulgas keskkonnasäästlikkuse põhimõtet. Käitaja peab kosmosetegevuse lõpetamisel vältima kosmoseprügi teket ning vajaduse korral saab käitaja kaasata kolmandaid isikuid selleks, et kosmoseprügi utiliseerida, ringlusesse või taaskasutusse võtta. Kui käitaja kaasab kosmoseobjekti ringlusse võtmisel kolmanda isiku, tuleb tal sõlmida selle kolmanda isikuga eraldi kokkulepe kosmoseobjekti ringlusse võtmise kohta, samuti tuleb teavitada pädevat asutust. Kosmosetegevuse lõpetamisega seotud kulud kannab käitaja.

Paragrahvi 43 lg 2. Kuna iga kosmoseobjekti peab eraldi registreerima, siis tuleb ka iga kosmoseobjekti kohta teha eraldi lõpetamise kava. Kui koostatakse ühe kosmoseobjekti lõpetamise kava, ei tähenda see, et lõpetatakse käitaja kogu kosmosetegevus.

Paragrahvi 43 lg 3. Lõikes 3 sätestatud lõpetamise kava on juhtumipõhine. See peab arvestama konkreetse kosmosetegevuse ohu- ja riskitasemega ning olema proportsionaalne kosmosetegevuse ning -objektiga ning realselt teostatav. Lõpetamise kava peab vastama § 43 üldistele nõuetele. Lõpetamise kavas on oluline näidata kõnealuse sätte normatiivtekstis nimetatud asjaolusid. Seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima kogu kosmosetegevuse vältel, sealhulgas kosmosetegevuse lõpetamisel. Ajakava ei pea esitama päevase täpsusega, sobib ka aastane täpsus. Lisaks peab olema tagatud, et lõpetamise kava, mis on kosmosetegevusloa taotluse aluseks, on alati ajakohane ja vastab kosmoseobjektile. Kui on muutmise vajadus, peab taotlema lõpetamise kava muutmist vastavalt §-le 44.

Paragrahvi 43 lg 4. Kuna kosmoseobjektid võivad üksteisest väga erineda ning kosmosevaldkond areneb pidevalt, on igal käitajal kohustus tagada, et tema kosmosetegevuse lõpetamise korral vastab kava iga kosmosetegevuse puhul eraldi just selle erilistele omadustele. Lõikes 4 sätestatud üldisemas olukorras teavitamise kohustust peab käitaja ise mõistma vastavalt oma sise-eeskirjadele ja riskianalüüsile. See tähendab, et käitaja peab aru saama, kui on tekkinud olukord, millest peab pädevat asutust teavitama.

Paragrahvi 43 lg 5. Kosmosetegevuse peab lõpetama kosmosetegevusloa väljaandmise aluseks oleva või pädeva asutusega kooskõlastatud kosmosetegevuse lõpetamise kava alusel § 43 lg 1 alusel. Kui käitaja rikub oma kohustust ega ole suuteline kosmosetegevust ohutult lõpetama, saab pädev asutus teha mõjutusvahendina ettekirjutuse, millega nõuab kosmosetegevuse nõuetekohaseks lõpetamiseks meetmete rakendamist. Sellise võimaluse olemasolu on oluline, kuna kui kosmosetegevust ei lõpetata nõuetekohaselt, võib see põhjustada ohtu keskkonnale, inimestele, varale ja riigile. Kuna avakosmose lepingu artiklist 7 tulenevalt

vastutab riik enda territooriumil eraisikute läbiviidava kosmosetegevuse tekitatud potentsiaalse kahju eest, on oluline, et riik saab võtta kasutusele meetmeid, et tagada nõuetekohane ja ohutu kosmosetegevuse lõpetamine. Lisaks on pädevale asutusele antud õigus kehtestada oma ettekirjutusega määratud meetmete rakendamiseks kohustuslikke juhiseid.

Paragrahvi 43 lg 6. Isegi juhul, kui kosmosetegevusluba lõpeb §-s 24 nimetatud alusel, §-s 25 nimetatud kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise või §-s 26 nimetatud kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alusel, ei vabasta see käitajat kohustusest, et kosmosetegevus tuleb lõpetada nõuetekohaselt. Kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise korral tuleb käitajal järgida kosmosetegevuse üldpõhimõtteid. Samuti tuleb käitajal asjakohasel juhul järgida lõpetamise kava ehk tuleb hinnata kriitiliselt, kas lõpetamise kava on asjakohane.

Eelnõu § 44 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmine

Paragrahvi 44 lg 1. Kosmoseobjekti käitajal on õigus kosmosetegevuse lõpetamise kava muuta, kuid ta peab sellest pädevat asutust teavitama. Kuivõrd sobiv ja adekvaatne lõpetamise kava on kosmosetegevusloa andmise eelduseks, ei saa olla lubatud lõpetamise kava muutmine ilma pädeva asutuse kooskõlastuseta.

Paragrahvi 44 lg 2. Lõikes 2 on sätestatud kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmise taotluse nõuded. Taotlus tuleb esitada pädevale asutusele elektrooniliselt registri kaudu.

Paragrahvi 44 lg 2 p 1. Käitaja peab täpselt kindlaks tegema, kuidas lõpetamise kava muutmine mõjutab kosmoseobjekti, et pädeval asutusel oleks ajakohane info.

Paragrahvi 44 lg 2 p 2. Käitaja peab selgitama, mis ulatuses lõpetamise kava muutub, ning põhjendama muudatusi, et tagada muudatuste asjakohasus ning vajalikkus.

Paragrahvi 44 lg 2 p 3. Kuna 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima läbivalt kogu kosmosetegevuse vältel, sh kosmosetegevuse alustamisel, tegemisel ja lõpetamisel, siis on oluline, et käitaja näitaks, et muudetud lõpetamise kavaga on tagatud 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimine.

Paragrahvi 44 lg 3. Selleks, et pädev asutus saaks üle kontrollida muudetavat lõpetamise kava, tuleb käitajal esitada lõpetamise kava eelnõu või muudetavate tingimuste kokkuvõte.

Paragrahvi 44 lg 4. Lõikes 4 on sätestatud pädeva asutuse lõpetamise kava muudatuste kooskõlastamise menetlustähtjad.

Eelnõu § 45 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kontroll

Paragrahvi 45 lg 1. Lõige 1 sätestab, mida pädev asutus peab kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kooskõlastamise käigus kontrollima.

Paragrahvi 45 lg 1 p 1. Muudetud lõpetamise kava peab igati vastama kõnesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuetele.

Paragrahvi 45 lg 1 p 2. Kuna kõnesoleva seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima läbivalt kogu kosmosetegevuse vältel, sh kosmosetegevuse alustamisel, tegemisel, lõpetamisel ning ka pärast lõppu, siis on oluline, et käitaja näitaks, et muudetud lõpetamise kavaga on tagatud 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimine. Seetõttu peab pädev asutus kontrollima ka 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimist.

Paragrahvi 45 lg 1 p 3. Kosmosetegevus on suure riskiga valdkond, mistõttu on oluline, et pädev asutus kontrolliks, et muudetud lõpetamise kava ikka tagaks ohtude ja riskide vältimise ning õnnetuse korral tagajärgede vähendamise.

Paragrahvi 45 lg 1 p 4. Lõpetamise kava on juhtumipõhine ja peab arvestama konkreetse kosmosetegevuse riski ja laadiga, olema proportsionaalne kosmosetegevuse ning -objektiga ning realselt teostatav. See tähendab, et kosmosetegevuse lõpetamise kava peab vastama käitajale väljastatud kosmosetegevusloa alusel tehtavale kosmosetegevusele. Kosmosetegevuse lõpetamise kava peab realselt võimaldama kosmosetegvust lõpetada vastavalt lõpetamise kavale. Seetõttu peab pädev asutus kontrollima, kas lõpetamise kava muudatused tooksid kaasa vajaduse muuta käitajale väljastatud kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 45 lg 2. Lõike 2 eesmärgiks on anda pädevale asutusele õigus nõuda käitajalt ebaõigesti hinnatud või muutunud asjaolude tõttu lõpetamise kava tegelikkusega vastavusse viimist. Kuna on väga tähtis, et lõpetamise kava oleks nõuetekohane ja kajastaks ajakohast infot, et tagada nii lõpetamisel kui ka lõpetamise järel kosmosetegevuse põhimõtete järgimine, on pädevale asutusele antud õigus nõuda nõuetega vastavusse viimist ning selle saavutamiseks rakendada kosmosetegevusloa kehtivuse peatamist § 26 lõike 1 punktis 6 nimetatud alusel.

Eelnõu § 46 – kosmosetegevuse lõpetamise aruanne

Paragrahvi 46 lg 1. Selleks, et näidata, kuidas ta on täitnud kosmosetegevuse lõpetamise kava, tuleb käitajal esitada pädevale asutusele aruanne. Kui lõpetamise kava näitab, mida käitaja kavatseb teha kosmosetegevuse lõpetamiseks, siis lõpetamise aruandes kajastab käitaja, mida realselt tehti kosmosetegevuse lõpetamisel.

Paragrahvi 46 lg 2. Kosmosetegevuse lõpetamise aruanne tuleb esitada pädevale asutusele elektrooniliselt registri kaudu esimesel võimalusel pärast aruande valmimist, kuid hiljemalt 30 päeva pärast kosmosetegevuse lõpetamist.

Paragrahvi 46 lg 3. Lõige 3 sätestab, mida käitaja peab lõpetamise aruandes selgitama ja kirjeldama.

Paragrahvi 46 lg 3 p 1. Selleks, et pädeval asutusel oleks kinnitus, mis ajast alates lugeda kosmosetegevus lõppenuks, peab käitaja selgitama, milline oli kosmosetegevuse viimane toiming ja millal see tehti kuupäeva täpsusega, et kindlaks teha kosmosetegevuse lõpetamise aeg.

Paragrahvi 46 lg 3 p 2. Kosmosetegevuse lõpetamise puhul on oluline järgida keskkonnasäästlikkuse põhimõtet. Seetõttu on oluline kajastada lõpetamise aruandes, kuidas täpselt käitaja tagab keskkonnasäästlikkuse. Käitaja peab näitama, kuidas ta tagab, et tegevusest

jääks maha võimalikult vähe kosmoseprügi, ning tal tuleb kirjeldada meetmeid, kuidas ta tagab keskkonnasäästlikkuse. Kosmoseprügi kõrvaldamiseks või utiliseerimiseks on käitajal õigus kaasata ka kolmandaid isikuid. Samuti peab käitaja selgitama muid võimalikke ohte, mis kaasnevad kosmosetegevuse lõpetamisega.

Paragrahvi 46 lg 3 p 3. Kosmosetegevuse lõpetamise järel peab kirjeldama, kuidas lõpetamine läbi viidi. Selle põhjal on võimalik pädeval asutusel kontrollida, kas tegevus lõpetati ohutult ning keskkonnasäästlikkuse nõudeid järgides. Seeläbi saab pädev asutus hinnata, kui suur on risk probleemide ja vastutuse tekkimiseks ning kas käitajal võib olla kohustus rakendada lisameetmeid.

Paragrahvi 46 lg 4. Aruandele tuleb lisada sõltumatu organisatsiooni väljastatud dokument, mis kinnitab, et kosmoseobjekti enam kosmoses ei ole. See on oluline, et kasutuses mitte olev kosmoseobjekt ei jääks kosmosesse, kus see võiks kahjustada keskkonda, ohutust ning teisi kosmosetegevusi. Sõltumatu organisatsioon peab olema rahvusvaheliselt tunnustatud ja sellel peab olema tehniline võimekus ja pädevus sääraseid dokumente väljastada. Näiteks võib sõltumatu organisatsioon olla rahvusvaheline organisatsioon, riigi valitsusasutus või eraettevõtja, kellel on andmeid kosmoseobjektide asukoha kohta kosmoses ning kes on pädev neid andmeid edastama.

Eelnõu § 47 – esitatud aruande kontroll

Paragrahvi 47 lg 1. Kuna lõpetamise kava näitab, mida realselt on tehtud kosmosetegevuse lõpetamiseks, peab pädev asutus kontrollima, et aruanne vastaks kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele.

Paragrahvi 47 lg 2. Puuduste tuvastamise korral teavitab pädev asutus nendest käitajat 30 tööpäeva jooksul arvates aruande saamisest.

Paragrahvi 47 lg 3. Puuduste tuvastamise korral on käitajal kohustus puudused kõrvaldada ning esitada pädevale asutusele korrektne aruanne.

Paragrahvi 47 lg 4. Kui käitaja ei ole vastavalt nõudele esitanud kosmosetegevuse lõpetamise aruannet, peab pädeval asutusel olema õiguslik alus selle väljanõudmiseks. Seega annab säte pädevale asutusele õiguse teha haldusakt, millega kohustada käitajat aruannet esitama. Kui sellist sätet ei oleks, kaotaks aruande esitamise nõue mõtte, kuivõrd pädeval asutusel ei oleks võimalik aruande esitamist tagada.

9. peatükk

Riigi hüvitatava kahju tagasinõude õigus

Eelnõu § 48 – riigi hüvitatava kahju tagasinõude õigus

Paragrahv 48. Kosmosevaldkonnas kahju tekkimise olukordades võib hüvitis küündida väga suurtesse summadesse, mis tähendab, et juba üks kahju hüvitamise juhtum võib kaasa tuua väga suurte summade väljamaksmise. Veel enam, kui peaks toimuma mitu juhtumit korraga, võib Eesti riik väljamaksete tegemise tõttu olla majanduslikult väga kehvast olukorrast.

Rahvusvahelisest õigusest tuleneb, et riik on eraisiku suhtes sisuliselt garandi olukorras, kuid tema tagasinõudeõigus on võlaõigusseaduse järgi väga piiratud ja võimalik ainult teatud juhtudel. Sellest tulenevalt on vaja kõnesoleva paragrahviiga sätestada riigi tagasinõudeõiguse eriregulatsioon.

Paragrahvi 48 lg 1. Lõige 1 näeb ette Eesti riigi tagasinõudeõiguse käitaja vastu kahju osas, mida Eesti riik peab hüvitama rahvusvahelise õiguse alusel. Kosmosetegevust reguleeriva rahvusvahelise õiguse kohaselt vastutavad riigid nende kosmoseobjektide tõttu teiste riikide isikutele ja varale tekitatud kahju eest. Riigi tagasinõudeõigus on kehtestatud näiteks Austria⁵⁴, Soome⁵⁵, Taani⁵⁶ ja Suurbritannia⁵⁷ kosmoseseadustes.

Kosmoseobjektide käitamisega seotud riikide vastutuse ja kahju hüvitamise põhimõtted on reguleeritud avakosmose lepingus, mille Eesti on allkirjastanud ja mis on Eesti suhtes ka jõustunud.

Kosmoseobjektide põhjustatud kahju on rahvusvahelisel tasemel täpsemalt reguleeritud vastutuse konventsioonis. Eesti ei ole käesoleva seletuskirja valmimise aja seisuga vastutuse konventsiooniga liitunud ega seda ratifitseerinud. Sellele vaatamata kehtivad Eesti suhtes avakosmose lepingust tulenevad riikide vastutust ja kahju hüvitamist reguleerivad põhimõtted.

Avakosmose lepingu artikkel 7 näeb ette, et iga lepingu osalisriik, kes saadab või tellib objekti saatmise avakosmosesse, sealhulgas Kuule ja teistele taevakehadele, ning iga osalisriik, kelle territooriumilt või rajatiselt objekt välja lastakse, vastutab rahvusvaheliselt teisele lepingu osalisriigile või tema füüsilistele või juriidilistele isikutele tehtud kahju eest, mida põhjustab selline objekt või selle komponendid Maa peal, õhus või avakosmoses, sealhulgas Kuul ja teistel taevakehadel.

Arvestades eeltoodud rahvusvahelist regulatsiooni, on kõnesoleva paragrahvi lõikes 1 täpsustatud, et kui Eesti riigil tekib Eesti käitaja kosmosetegevuse tõttu kahju hüvitamise kohustus vastavalt rahvusvahelisele õigusele, tekib riigil käitaja vastu tagasinõudeõigus.

Tagasinõudeõiguse teostamisel ei võeta arvesse võlaõigusseaduse regulatsiooni, sh lepinguvälise vastutuse sätteid ega kahjunõude vähendamise mehhanisme, ei ole tähtis ka käitaja süü vorm. Võlaõigusseaduse kohaldamine tekitaks võimaluse, et käitaja pääseb kohustusest riigile kahju hüvitada. Näiteks on võlaõigusseaduse järgi kahju hüvitamise eelduseks kahju tekitaja süü olemasolu, mille tõendamine võib olla kosmosetegevuse puhul keeruline. Lisaks ei pruugi olla selge kahju ettenähtavus või põhjuslik seos. Seega võib tekkida

⁵⁴ Austrian Federal Law on the Authorisation of Space Activities and the Establishment of a National Registry (Austrian Outer Space Act). 25.05.2018. § 11.

⁵⁵ The Act on Space Activities. 23.01.2018., § 7.

⁵⁶ Act no. 409 of 11 May 2016 (The Outer Space Act), § 12. Kättesaadav:

<https://ufm.dk/en/legislation/prevaling-laws-and-regulations/outer-space/outer-space-act.pdf>.

⁵⁷ Space Industry Act 2018. 15.03.2018., § 36. Kättesaadav:

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/5/contents/enacted>.

olukord, kus kahju on olemas, aga käitaja ei vastuta ning riik ei saa suurte summade maksmise eest hüvitist.

Seega on lähtunud eeldusest, et kui riigil tekib teise riigi ees kahju hüvitamise kohustus, siis samas ulatuses on riigil võimalik esitada nõue käitaja vastu, kelle kosmosetegevuse tagajärjel kahju tekkis. Selline regulatsioon on õigustatud, arvestades, et:

1. Võimaldades kosmosetegevuse loa saamist ja kosmosetegevuse tegemist Eesti Vabariigi territooriumil, võtab Eesti riik endale rahvusvahelisel tasemel kohustuse hüvitada kahju teistele riikidele ja nende isikutele. Sellega asub Eesti riik sisuliselt käitaja tegevuse garandiks, tagades käitaja põhjustatud kahju hüvitamise kolmandatele isikutele. Tegemist on riigivastutuse regulatsioonist kõrvalekalduva olukorraga, kuna üldjuhul vastutab riik ainult selle kahju eest, mis kaasneb avaliku võimu volituste rakendamisega ja muude avalike ülesannete täitmisega (RVastS § 1 lg 1).
2. Riikide vastutus kosmoseobjekti põhjustatud kahju eest lahendatakse ja kahjusumma tehakse kindlaks rahvusvahelise regulatsiooni alusel: diplomaatiliste kanalite kaudu (vastutuse konventsiooni artikkel 9) või konventsiooni osalisriikide asutatava spetsiaalse komisjoni kaudu (vastutuse konventsiooni artikkel 14). Nimetatud menetluste raames uuritakse vastavat kahjujuhtumit, osaliste vastutust ja kahju hüvitamist puudutavaid asjaolusid, mistõttu puudub sama intsidendi puhul riigisisene vajadus tuvastada käitaja vastutust kahju eest võlaõigusseaduse alusel.

Kosmosetegevuse osas on kõnesoleva seadusega ette nähtud kohustuslik vastutuskindlustus, millega kindlustatakse käitaja kosmosetegevusega seotud vastutust. See tähendab, et kindlustuspoliisi nõuetekohaselt jõus hoidnud käitajal on kindlustusjuhtumi korral õigus kindlustushüvitisele.

Paragrahvi 48 lg 2. Lõikes 2 on ette nähtud riigi tagasinõudeõiguse raames käitaja vastu esitatava nõude aegumise regulatsioon. Regulatsioon arvestab väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimunud kahjujuhtumi uurimise ja kahjuhüvitise suuruse kindlakstegemise võimalikku pikka aega, mida ei saa mõjutada Eestis kehtivate aegumistähtaegadega. Eesmärk on vältida olukorda, kus rahvusvahelise taseme kahjujuhtumi menetluse lõppemisel oleks riigi tagasinõudeõigusest tulenev rahaline nõue käitaja vastu riigisisese õiguse kohaselt aegunud.

Paragrahvi 48 lg 3. Lõige 3 on erisäte tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 147 lg 1 suhtes, mis ütleb, et aegumistähtaeg algab nõude sissenõutavaks muutumisega, kui seaduses ei ole sätestatud teisti. Seega kaldub riigi tagasinõudeõiguse aegumistähtaja algus kõrvale tsiviilseadustiku üldosa seadusest. Kuivõrd suureskaalalise ja tehniliselt keerulise kosmosetegevuse puhul võib kahju tekitaja, kahju suuruse jms väljaselgitamine olla keeruline ning mitmeetapiline, võib nõude sissenõutavaks muutmise täpse aja kindlakstegemine osutuda liialt keeruliseks ja tekitada vaidlusi. Seega on mõistlik määrata aegumise alguskuupäev selgelt seaduses.

10. peatükk

Kindlustus

Eelnõu § 49 – kindlustus

Paragrahv 49. Rahvusvaheliselt tähtsaimad kosmoseõigust reguleerivad õigusaktid võeti vastu 1960-datel ja 1970-datel, mistõttu keskenduti väga palju riikide tegevusele kosmoses. Sellest tulenevalt vastutavad riigid täielikult igasuguse kosmoseobjektide tekitatud kahju eest, kuigi erasektori kosmosetegevuse üle ei pruugi riigil suurt kontrolli olla. Selles valguses nõuab suur osa riike eraisikute kosmosetegevuse puhul selle kindlustamist.⁵⁸

Avakosmose lepingu artikli 7 järgi vastutavad riigid rahvusvaheliselt enda territooriumil toimuva või enda kodanike tehtava kosmosetegevuse tagajärjel tekkinud kahju eest. See tähendab, et olukorras, kus Eesti õiguse alusel üleslennutatud kosmoseobjekt tekitab kahju välisriigile, peab vastava kahju hüvitama alati Eesti riik. Nagu varem mainitud, võib kosmosevaldkonnas tekkinud kahju hüvitamine küündida väga suurte summadeni, mille tasumine võib olla riigi majandusele väga koormav. Kuigi riigil on tagasinõudeõigus kahju tekitanud kosmoseobjekti käitaja vastu, ei pruugi käitajal olla võimekust ulatuslikke nõudeid rahuldada. Seega on oluline, et kosmosetegevus oleks kindlustatud vähemalt kolmandatele isikutele kahju tekitamise olukordadeks.

Kõnesolevas sättes kirjeldatud kindlustuse puhul on tegemist kohustusliku vastutuskindlustusega VÕS § 520 mõttes. See tähendab, et kindlustusjuhtumi puhul hüvitab kindlustusandja kahju otse kolmandale isikule kui kahju saajale VÕS § 521 lg 8 järgi.

Paragrahvi 49 lg 1. Lõige 1 näeb ette kosmoseobjekti käitaja ja kindlustusandja vahelise kindlustuslepingu kohustuslikud tingimused. Kuna rahvusvaheliselt on kahju tekitamise eest vastutav riik, peab riigil olema ka kontroll kahju hüvitamise kompenseerimise tarbeks sõlmitud kindlustuslepingu üle.

Paragrahvi 49 lg 1 p 1. Selgelt peab kindlustusandja olema isik, kellel on õigus Eesti kosmoseobjekti käitajale kindlustust pakkuda. Kuivõrd kosmoseobjekti käitaja peamine tegevuskoht peab olema Eesti ning kosmoseobjekt registreeritakse Eesti registris, toimub ka kindlustamine Eestis. Oluline on aga ka märkida, et kindlustusselts, kellega kindlustusleping sõlmitakse, ei pea olema Eestis registreeritud ning tegemist võib olla välisriigi äriühinguga.

Paragrahvi 49 lg 1 p 2. Kuivõrd tegemist on vastutuskindlustusega, on kindlustusjuhtumiks olukord, kus käitaja vastu on tekkinud kolmandal isikul nõue. Kindlustuse eesmärgiks on katta just kosmosetegevuse ja kosmoseobjektiga seotud ja tekitatud kahju.

Paragrahvi 49 lg 1 p 3. Kuivõrd eelnõu §-s 48 on kirjeldatud olukordi, kus riigil tekib tagasinõudeõigus, ning kindlustuskohustus on määratud just riigi kantava vastutuse vähendamise eesmärgil, ei ole vaja §-s 48 sätestatut korrata.

⁵⁸ Bhat B, S. "Space Liability Insurance: Concerns and Way Forward". Athens Journal of Law - Volume 6, Issue 1, 2020., lk 37-38. Kättesaadav: <https://www.athensjournals.gr/law/2020-6-1-2-Bhat.pdf>.

Paragrahvi 49 lg 1 p 4. Kindlustustingimused ja kindlustussumma peavad vastama kosmosetegevusele. See tähendab, et leping peab olema sõlmitud ettevõtjaga, kes kosmosetegevuse kindlustust pakub ning on selleks võimeline. Lisaks peavad kindlustuslepingu tingimused peegeldama kosmosetegevuse ulatust ning potentsiaalsete riskide suurust.

Kindlustussumma alampiir on 60 000 000 eurot. Alampiiri seadmisega saab riik garanteerida, et valdaval osal kindlustusjuhtumitest saab kindlustusandja kahju hüvitamise kohustuse katta. Alampiiri summa varieerub eri välisriikide kosmosetegevuse õigusaktides. Euroopa riikides on aga alampiir 60 000 000 väga tavaline ning kehtestatud näiteks Soomes ja Austrias.

Paragrahvi 49 lg 2. Eelnõu § 49 lõikes 1 sätestatud ei kohaldata valitsusasutuste suhtes. Valitsusasutustele rakendub riigivastutus.

Paragrahvi 49 lg 3. Kindlustusjuhtum võib toimuda kosmosetegevuse vältel igal hetkel, mistõttu ei tohi lubada, et kindlustuspoliis mingil ajal ei kehti. Vastupidine olukord läheks vastuollu kindlustusnõude seadmise eesmärgiga.

Paragrahvi 49 lg 4. Tõenäoline on, et kindlustust pakkuv ühing ei ole Eesti äriühing. Selle jaoks, et vältida kohalduva õiguse ja kohtualluvusega seotud probleeme piiriülese kindlustuslepingu puhul, kohustab seadus sõlmima kohalduva õiguse ja kohtualluvuse kokkuleppe. Kohtualluvus ja kohalduv õigus peavad olema Eestis, kuivõrd see lihtsustab suuresti kindlustatu ja Eesti riigi võimalusi kindlustushüvitist saada ning võimalikke vaidlusi lahendada.

11. peatükk

Järelevalve

Eelnõu § 50 – riiklik ja haldusjärelevalve

Eelnõu § 50 lg 1. Lõike 1 järgi tegeleb kõnesoleva seaduse raames üldise riikliku ja haldusjärelevalvega pädev asutus ehk Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. Kõnesoleva seaduse järgi tehtava kosmosetegevuse puhul on aga ka võimalik, et haldusjärelevalveks on pädev mõni muu asutus. Seega sätestavad järgnevad lõiked 2 ja 3 erandid lõikest 1.

Eelnõu § 50 lg 2. Lõikes 2 määratakse Transpordiameti pädevus õhuruumi kasutamist reguleerivate õigusaktide täitmise üle järelevalve tegemiseks. Arvestades, et kõnesolev seadus ei lähe vastuollu lennundusseadusega⁵⁹ ega piira lennundusseaduse kohaldatavust õhuruumi kasutamisele, peab selles valdkonnas jääma järelevalveasutuseks Transpordiamet. Lisaks

⁵⁹ Lennundusseadus¹. RT I, 30.06.2023, 32.

kohaldub lennundusseadus ulatuses, milles see sätestab muid pädevaid asutusi teatud ulatuses järelevalve tegemiseks.

Eelnõu § 50 lg 3. Lõige 3 annab teatud olukordades järelevalvepädevuse Riigi Infosüsteemi Ametile. Täpsemalt on Riigi Infosüsteemi Ametil pädevus teha järelevalvet nõuete üle, mis on seotud võrgu- ja infosüsteemidega ning nõuavad seega spetsiifilist tehnilist pädevust. Samal põhjusel on Riigi Infosüsteemi Ametil pädevus küberintsidentide ennetamises ja lahendamises. Nendes olukordades puudub Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil vajalik võimekus ja teistest õigusaktidest tulenev pädevus järelevalvet teha, mistõttu antakse pädevus üle Riigi Infosüsteemi Ametile.

Eelnõu § 51 – pädeva asutuse õigused info saamisel

Paragrahv 51. Selleks, et pädev asutus saaks täita oma järelevalvekohustust, peab tal olema ka õigus infot saada. Seetõttu on §-s 51 sätestatud isikud, kellelt säärast infot saab nõuda, ning on üldiselt reguleeritud info saamist. Paragrahv oluline selleks, et seadus annaks pädevale asutusele aluse, et küsida infot lisaks käitajale ka teistelt kõnesolevas seaduses nimetatud isikutelt. Seaduseelnõu väljatöötamisel kohtusid töörühma liikmed Taani regulaatorite esindajatega, mille käigus selgus, et Taani seadus ei luba pädeval asutusel küsida infot kolmandatelt isikutelt. See omakorda on vähendanud järelevalveasutuste võimalust teha efektiivset järelevalvet ning on esinenud probleeme kolmandatelt isikutelt info saamisega. Sellise probleemi vältimiseks võimaldab Eesti kosmoseseadus paluda lisainfot lisaks käitajale ka teistelt kõnesoleva seadusega sätestatud isikutelt.

Paragrahvi 51 lg 1 p 1. Pädeval asutusel on õigus saada infot käitajalt, käitaja juhtorgani liikmelt ja töötajalt. Kuivõrd käitaja on see, kes tegeleb kosmosetegevusega kosmosetegevusloa alusel, peab pädeval asutusel olema kindlasti võimalus pöörduda käitaja poole info saamiseks. See hõlmab ka käitaja juhtorgani liikmeid ning töötajaid.

Paragrahvi 51 lg 1 p 2. Pädeval asutusel on õigus nõuda infot kosmoseobjekti omanikult, kosmoseobjekti omaniku juhtorgani liikmelt ja töötajalt. Kuna kosmoseobjekt ei pruugi kuuluda käitajale, vaid võib kuuluda kolmandale isikule, on oluline eraldi sätestada pädeva asutuse õigus saada infot kosmoseobjekti omanikult.

Paragrahvi 51 lg 1 p 3. Pädeval asutusel on õigus küsida infot käitajaga või kosmoseobjekti omanikuga samasse kontserni kuuluva äriühingu juhtorgani liikmelt ja töötajalt. Kontserni mõiste on määratletud äriseadustiku §-s 6.⁶⁰ Punkti 3 eesmärgiks on, et kui käitaja tegutseb äriühinguna, siis on võimalus, et käitaja kuulub kontserni, ning kui tekib olukord, kus pädeva asutuse jaoks vajalikku infot valdab isik, kes kuulub käitaja või omanikuga samasse kontserni, aga ise ei ole käitaja ega omanik, on pädeval asutusel võimalik täita oma järelevalve eesmärki ning saada vajalikku infot käitaja või kosmoseobjekti omanikuga samasse kontserni kuuluva äriühingu juhtorgani liikmelt ja töötajalt.

Paragrahvi 51 lg 1 p 4. Pädeval asutusel on õigus küsida infot käitaja või kosmoseobjekti omaniku aktsionäriilt, osanikult või liikmelt. Kuna käitaja on sise-eeskirjadega määratlenud

⁶⁰ Äriseadustik. RT I, 06.07.2023, 131, § 6.

muu hulgas oma organisatsioonilise struktuuri ja sisemise juhtimiskorralduse koos vastutuse jaotusega, siis kui pädeval asutusel on vaja saada infot käitajalt, selgub sise-eeskirjadest, kelle poole pädev asutus info saamiseks pöörduma peab, ning kõnesoleva punkti alusel saab pädev asutus pöörduda käitaja või kosmoseobjekti omaniku aktsionäri, osaniku või liikme poole.

Paragrahvi 51 lg 1 p 5. Pädeval asutusel on õigus küsida infot § 15 lõike 1 p-s 12 nimetatud kosmosetegevusega seotud isikutelt ehk muudelt isikutelt peale kosmosetegevusloa taotleja. Need muud isikud on seotud kosmoseobjekti valmistamisega, kosmosetegevuse ettevalmistamisega ja teostamisega või sellega seotud vahendite või süsteemide loomisega või hankimisega. Kuna kosmosetegevus on väga mahukas ja sellega on seotud palju isikuid, siis on oluline jätta pädevale asutusele õigus pöörduda vajaduse korral iga kosmosetegevusega seotud isiku poole.

Paragrahvi 51 lg 1 p 6. Pädeval asutusel on õigus küsida infot kolmandalt isikult üksnes põhjendatud vajaduse korral. Kolmas isik on antud juhul isik, kes on seotud kosmosetegevusega või sellest puudutatud muul viisil, mis ei ole kaetud mõne muu kõnesoleva seaduse sättega. Näiteks võib selline kolmas isik olla füüsiline isik, kelle varale tekkis kahju kosmosetegevuse käigus, millega ta ise ei olnud seotud.

Paragrahvi 51 lg 1 p 7. Pädeval asutusel on õigus küsida infot käitaja likvideerijalt või pankrotihaldurilt. Olukorras, kus käitajal on välja kuulutatud pankrot või likvideerimine, on pädeval asutusel õigus saada vajalikku infot. See tähendab, et käitaja likvideeriija või pankrotihaldur peab oma tegevuses pädevale asutusele selgitusi andma ning arvestama kõnesolevas seaduses sätestatuga, muu hulgas näiteks kui käitaja pankrotivara hulgas on kosmoseobjekte või ta on kuidagi muud moodi seotud kosmosetegevusega.

Paragrahvi 51 lg 2. Järelevalve tegemiseks on väga oluline, et pädeval asutusel oleks kõik vajalik info olemas. Kui pädev asutus vajalikku infot ei saa, on tal õigus teha tähtaja jooksul täitmiseks korraldus, mis on olemuselt haldusakt HMS § 51 lg 1 alusel. Tegemist oleks koormava haldusaktiga, kuivõrd see paneks kohustatud isikule kohustuse anda infot. Kõnesolevas lõikes nimetatud korraldus peab vastama üldistele haldusakti tunnustele.

Paragrahvi 51 lg 3. Selleks, et tagada pädeva asutuse põhjalik ja tasemel järelevalve, on seadusega jäetud pädevale asutusele võimalus mitte jagada teabe nõudmise eesmäärke, kui põhjus on näiteks salastatud või pädev asutus ei saa jagada üksikasju teabe nõudmise eesmärgi kohta.

Paragrahvi 51 lg 4. Kõnesoleva sätte järgi võib kohustatud isik keelduda ütluste andmisest, kui esineb kriminaalmenetluse seadustiku §-s 71 (ütluste andmisest keeldumine isiklikel põhjustel) või §-s 73 (riigisaladuse ja salastatud välisteabe kohta ütluste andmisest keeldumine) sätestatud alus.

Eelnõu § 52 – riikliku järelevalve erimeetmed ja erisused

Paragrahvi 52 lg 1. Kuivõrd kõnesoleva seadusega antakse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile pädevus riikliku järelevalve tegemiseks kosmosevaldkonnas, on vastav amet korra- ja turvalduseseaduse § 6 lg 1 mõttes korra- ja turvalduseseaduse organ. Riikliku järelevalve tegemiseks peavad TTJA-l olema volitused korra- ja turvalduseseadusest tulenevate vajalike meetmete kasutamiseks. Lõige viitab korra- ja turvalduseseaduse §-dele 30, 31, 32, 45, 48, 49, 50, 51, 52 ja 53.

Vastavad korrakaitseaduse sätted reguleerivad isikuandmete töötlemisega seonduvaid ning asjade läbivaatamise ja hoiulevõtmisega seonduvaid erimeetmeid. Erimeetmete kasutamisele kohaldub korrakaitseadus täies ulatuses.

Paragrahvi 52 lg 2. Keskkonnasäästlikkuse ja ohutuse põhimõtete ning vastavate nõuete tagamiseks peab korrakaitseorganil olema õigus nõuetevastase tegevuse peatamiseks ja keelamiseks ning ebapädevate isikute ülesannete täitmiselt eemaldamiseks.

Paragrahvi 52 lg 3. Kui on täidetud korrakaitseaduse 5. peatükist tulenevad eeldused, on pädeval asutusel õigus kasutada vahetut sunni. Kuivõrd pädeva asutuse ülesanded siinse seaduse raames on suuresti üldist ohutust tagavad, võib olla tõenäoline, et vahetu sunni kasutamine on vajalik.

Paragrahvi 52 lg 4. Kuivõrd Eestis registreeritud kosmoseobjektide üleslennutamine saab toimuda ka välisriigis, võib pädeval asutusel olla vajadus järelevalve tegemiseks välisriigis. Kuna selline ametnike lähetus võib minna riigile kulukaks, peab kulutused hüvitama isik, kelle üle järelevalvet tehakse.

Eelnõu § 53 – ettekirjutus ja sunniraha määr

Paragrahvi 53 lg 1. Kui pädev asutus avastab, et kohustatud isik ei järgi kõnesolevast seadusest tulenevat regulatsiooni, on tal õigus anda haldusakt ettekirjutusena, tagamaks regulatsiooni täitmist. Norm sisaldab kaalutusõigust.

Paragrahvi 53 lg 2. Lõige 2 kohustab ettekirjutuse adressaati ettekirjutust viivitamata järgima ning sellest tulenevaid kohustusi täitma. Kuigi adressaadil on õigus ettekirjutust vaidlustada (HMS § 71), ei tähenda vaidlustuse esitamine, et ettekirjutusest tulenevaid kohustusi täitma ei pea. Kuivõrd ettekirjutuse eesmärk võib olla näiteks kosmosetegevuse ohutuse või julgeoleku mõttes väga olulise kohustuse täitmise tagamine, ei saa riskida sellega, et vaidemenetluse jooksul on regulatsioon pidevalt täitmata. Sellest tulenevalt on õigustatud, et ettekirjutuse adressaat peab täitma ettekirjutuse vaatamata sellele, kas ta otsustab esitada vaide.

Paragrahvi 53 lg 3. Lõige 3 määrab sunniraha ülemmäära ettekirjutuse täitmata jätmise eest, kuivõrd KorS § 28 lõikest 2 tuleneb, et sunniraha igakordse kohaldamise ülemmäär sätestatakse riikliku järelevalve eriseaduses. Sunniraha ülemmääraks on füüsilisele isikule 6400 ja juriidilisele isikule 450 000 eurot. Kosmosetegevus on suure riskiga valdkond ning seetõttu on määratud suurele riskile vastav sunniraha ülemmäär. Kui oleks ebaproportsionaalselt väike sunniraha ülemäär võrreldes kosmosetegevusest tuleneva riski laadiga, ei täidaks sunniraha oma funktsiooni. Sunniraha eesmärgiks on motiveerida kohustatud isikuid järgima riigis kehtestatud seadusi ja norme. Kuna kosmosevaldkonnas on kulud ja investeeringud tavapärasest suuremad, on vaja kehtestada ka keskmisest kõrgem ülemmäär. Asendustäitmise ja sunniraha rakendamisele kohaldub asendustäitmise ja sunniraha seadus.

12. peatükk

Vastutus

Eelnõu § 54 – kosmosetegevusloa tingimuste rikkumine

Paragrahvi 54 lg 1. Kosmosevaldkond on suure riskitasemega ning võib potentsiaalselt tekitada riigile ja ühiskonnale ulatuslikke kahjusid. Sellest tulenevalt on vajalik, et oleks kindaks määratud vastutus isikutele, kes seadusega ettenähtud nõudeid rikuvad. Kosmosetegevusloa tingimuste rikkumisi menetleb pädev asutus.

Eelnõu 12. peatükis sätestatud süütegude eest määratud sanktsiooni ulatuses on eeskuju võetud lennundusseaduse 9². peatükis sätestatud süütegudest.

Paragrahvi 54 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistumäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 55 – kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumine

Paragrahvi 55 lg 1. Kuigi seadusel ei ole otsest tagasiulatuvat mõju, peab siiski suutma tagada, et juba seaduse jõustumise ajaks Maa orbiidile või sellest kaugemale saadetud objektid vastaksid teatud standarditele, kuivõrd on selge, et kosmoseobjektid peavad olema ohutud.

Lisaks peab ka registreerima kosmoseobjektid, mis on juba enne seaduse jõustumist lennutatud Maa orbiidile või sellest kaugemale. Siiski on selleks antud käitajatele kuus kuud aega. Samuti peab käitaja taotlema kosmosetegevusloa, et pädeval asutusel oleks võimalik edaspidi tagada käitaja sobivus ning kosmosetegevuse nõuetele vastavus. Pärast seaduse jõustumist lennutatavate kosmoseobjektide jaoks peab olema kosmosetegevusluba ning need peavad olema registreeritud.

Paragrahvi 55 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistumäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 56 – teavitamiskohustuse rikkumine

Paragrahvi 56 lg 1. Ohutuks kosmosetegevuseks on oluline, et Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil oleks kogu käitajaga seonduv info asjakohane, korrektne ja ajakohastatud. Kuivõrd käitajal tekib Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti teavitamise kohustus olukordades, mis võivad põhjustada ohtu keskkonnale, varale või 2. peatükis sätestatud teiste põhimõtete järgmisele ning millel võivad olla kahjulikud tagajärjed, siis on oluline sellise kohustuse rikkumise korral võtta vastutusele isikud, kes seda teevad. Teavitama ei pea vaid potentsiaalsest ohust keskkonnale ja varale, vaid asjakohasel juhul ka vastavat pädevat asutust küberintsidendist või olulise osaluse võõrandamisest, kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutmisest ja andmetest pärast kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamist.

Paragrahvi 56 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistumäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 57 – teabe esitamata jätmine

Paragrahvi 57 lg 1. Säte reguleerib olukordi, kus käitaja ei ole esitanud pädevale asutusele andmeid, mida ta peab esitama, või on esitanud andmeid, mis on mitteõigeaegsed, puudulikud, ebaõiged või eksitavad. Selle sätte olulisus seisneb selles, et kosmosetegevuse ohutuse tagamiseks on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil vaja, et kõik andmed, mis talle esitatud on, oleksid tõesed, ajakohased, vastavad ning õigeaegselt esitatud. Säte kehtib iga teabe esitamise kohustuse kohta, mis on sätestatud kosmoseseaduses või selle alusel kehtestatud muus õigusaktis.

Paragrahvi 57 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 58 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete rikkumine

Paragrahvi 58 lg 1. Kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmine võib olla riskantne tegevus olenevalt kosmoseobjekti uuest käitajast või omanikust. Uus omanik võib kujutada endast ohtu kosmosetegevusele ning rikkuda ettenähtud nõudeid. Lisaks vastutab riik kosmosetegevusega tekkinud kahju eest ning peab kosmosetegevuse piiri taha üleandmise korral vastutusest kindlasti vabanema. Seega on kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete järgimine väga oluline ning nende rikkumisele peab järgnema sanktsioon.

Paragrahvi 58 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 59 – kosmosetegevus ilma kosmosetegevusloata

Paragrahvi 59 lg 1. Kosmosetegevusele seatud nõuete järgimine on oluline ning selle kontrollimise põhimehhanismiks on kosmosetegevusloa regulatsioon. Juhul, kui kosmosetegevust tehakse ilma kosmosetegevusloata, ei ole võimalik kontrollida nõuete järgimist ning kosmosetegevus võib olla ohtlik ja rikkuda keskkonda. Seega peab olema määratud sanktsioon kosmosetegevusloata kosmosetegevuse eest.

Paragrahvi 59 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 60 – kosmosetegevuse alustamine ilma seaduses sätestatud eeldusi täitmata

Paragrahvi 60 lg 1. Kosmosetegevuse nõuetekohasuse kontrollimiseks on kosmosetegevusloa kõrval pädeva asutuse jaoks teine mehhanism kosmoselennu valmiduse kontrollimine ning kooskõlastuse andmine. Kui kosmosetegevust alustatakse ilma säärase kooskõlastusteta, võib see olla ohtlik ning ka rikkuda keskkonda. Seega peab olema sätestatud sanktsioon ilma kooskõlastuseta kosmosetegevuse eest.

Paragrahvi 60 lg 2. Sarnaselt teistes seadustes sätestatud süüteo koosseisudega on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 61 – menetlus

Paragrahv 61. Kuivõrd eelnõus on läbivalt peetud pädeva asutuse all silmas Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametit, on ta ka väärtegade kohtuväline menetleja.

13. peatükk

Rakendussätted

Eel on teistele osalisriikidele või nende füüsilistele või juriidilistele isikutele tekitanud tema territooriumilt või tema poolt tagatud orbiidile lastud kosmoseobjekt

Paragrahvi 62 lg 1. Lisaks peab registreerima kosmoseobjektid, mis on juba enne seaduse jõustumist kosmosesse lennutatud. Aega on antud kuus kuud, et kosmoseobjektide käitajatel ja/või omanikel oleks seaduse jõustumise järel aega nõuetele vastavaks saada ning andmed pädevale asutusele esitada.

Paragrahvi 62 lg 2. Ka enne seaduse jõustumist kosmosetegevusega tegelenud käitaja peab taotlema kosmosetegevusloa, et pädeval asutusel oleks võimalik edaspidi tagada käitaja sobivus ning kosmosetegevuse nõuetele vastavus. Pärast seaduse jõustumist võib käitaja teha kosmosetegevust vajaduse piirides, et tagada käimasoleva kosmosetegevuse ohutus ja eesmärk. Siiski peab käitaja taotlema kosmosetegevusloa, kui soovib kosmosetegevuses teha muudatusi või saata kosmosesse uue objekti. Muudatuse tegemiseks tuleks lugeda näiteks parameetrite muutmist või objekti missiooni muutmist.

Eelnõu § 63 – riigilõivuseaduse muutmise

Paragrahv 63. Mitmed tegevused seoses kosmosetegevusloa menetluse, kosmoseobjekti registreerimise ja kosmoseobjekti omandiga nõuavad riigilõivu tasumist. Seega tuleb säärased tegevused ning riigilõivude määrad kanda riigilõivuseadusesse ning seadust vastavalt muuta.

Eelnõu § 217³ – kosmosetegevusloa taotluse läbivaatamine

Paragrahvi 217³ lg 1. Kosmosetegevusloa taotluse läbivaatamine ning sellele järgnev menetlus on töömahukad ülesanded ning toovad endaga kaasa suurema halduskoormuse. Sellest tulenevalt peab taotluse esitamisel maksma ulatusliku riigilõivu.

Paragrahvi 217³ lg 2. Kuivõrd eelnõu §-s 20 sätestatud erandi eesmärk on anda võimalus kosmosetegevusega tegeleda nendele, kellel ei pruugi olla palju rahalisi vahendeid, on erandi alusel taotletava kosmosetegevusloa puhul sätestatud tavalisest väiksem riigilõiv.

Paragrahvi 217³ lg 3. Juhul kui kosmosetegevusloa on välja antud, kuid käitaja soovib selles muutuste tegemist, tuleb tasuda lisanduv riigilõiv, kuna täiendav menetlus tähendab halduskoormust ning tööd pädevale asutusele.

Eelnõu § 217⁴ – kosmosetegevuse üleandmise loa taotluse läbivaatamine

Paragrahv 217⁴. Kosmosetegevuse üleandmiseks tuleb taotleda luba pädevalt asutuselt vastavalt §-le 40. Säärase loa menetlus ning taotluse läbivaatamine tähendab suuremat halduskoormust ning nõuab riigilõivu tasumist.

Eelnõu § 217⁵ – kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse läbivaatamine

Paragrahv 217⁵. Kosmoseobjekti omandi üleandmiseks tuleb taotleda luba pädevalt asutuselt vastavalt §-le 41. Säärase loa menetlus ning taotluse läbivaatamine tähendab suuremat halduskoormust ning nõuab riigilõivu tasumist.

Eelnõu § 217⁶ – kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registri kande tegemine

Paragrahv 217⁶. Kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registri kande tegemine tähendab halduskoormust ning tööd pädevale asutusele. Sellest tulenevalt peab registrikande tegemisel tasuma riigilõivu.

Eelnõu § 64 – küberturvalisuse seaduse muutmine

Paragrahv 64. Kosmosetegevusega võib kaasneda suuremahuline andmehaldus ning samuti võib kosmosetegevusest sõltuda elutähtsate teenuste osutamine. Kuna kosmoseobjekti juhtimine toimub enamasti infosüsteemide kaudu, siis on olemas oht, et kosmoseobjekti juhtimise võtab üle pahatahtlik kolmas isik. Võttes arvesse julgeolekuolukorda ning võimalust, et kosmoseobjektid võivad langeda küberrünnakute alla, on väga oluline tagada kosmosetegevuse turvalisus ning vastavus küberturvalisuse seadusele. See on oluline ka seetõttu, et rahvusvaheliselt langeb Eesti riigile vastutus enda territooriumil eraisikute tehtava kosmosetegevuse tekitatud potentsiaalse kahju eest. Säte on proportsionaalne, arvestades kosmosetegevusega kaasnevaid võimalikke ohte ning riigile langevat rahvusvahelist vastutust.

Eelnõu § 65 – välisinvesteeringu usaldusväarsuse hindamise seadus

Paragrahv 65. Kui äriühingust käitajasse on kaasatud välisinvestor, kohaldub välisinvesteeringu usaldusväarsuse hindamise seaduses rakendatud kord ehk kontrollitakse investeeringute usaldusväarsust vastavalt välisinvesteeringute usaldusväarsuse hindamise seaduses sätestatud korrale. Välisinvesteeringute usaldusväarsuse hindamise seaduse eesmärgiks on reguleerida kindlates majandusvaldkondades tegutsevatesse ettevõtjatesse tehtavate investeeringute kontrolli eesmärgiga saada teavet ja hinnata ohtu, et ära hoida negatiivset mõju Eesti julgeolekule või avalikule korrale. Välisinvesteeringu usaldusväarsust kontrollitakse juhul, kui välisinvestor soovib osaleda Eesti julgeoleku või avaliku korra seisukohalt olulises majandusvaldkonnas.⁶¹ Võttes arvesse kosmosetegevusega kaasnevat andmehaldust, sellega seotud võimalikke elutähtsaid teenuseid ning nende juhtimissüsteemide

⁶¹ Välisinvesteeringu usaldusväarsuse hindamise seadus 639 SE. Seletuskiri, lk 1, 3. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/a37b7d26-d0b7-44a1-8325-b15d3d424b5f/valisinvesteeringu-usaldusvaarsuse-hindamise-seadus/>.

olemust, võib kosmosetegevusega kaasnedä oht Eesti julgeolekule või avalikule korrale, mistõttu on oluline rakendada kontrolli võimalike välisinvestorite suhtes, kes soovivad tegeleda Eestis kosmosetegevusega.

Eelnõu 66 – karistusseadustiku muutmine

Paragrahv 66. Eelnõu eesmärk on kriminaliseerida tegevusloata kosmosetegevus. Kosmosetegevusest saab reguleeritud tegevus. Reguleerimise eesmärk on omada ülevaadet, et kosmosetegevusega seotud käitaja oleks võimeline kosmostegevust tegema eelnõus sätestatud põhimõtteid ja nõudeid järgides. Normi eesmärk on mh preventiivne, et vältida tegevusloata kosmosetegevust.

Eelnõu § 67 – seaduse jõustumine

Seadus jõustub [01.01.2026.]

Kosmoseseadus on kavandatud jõustuma [01.01.2026.] Jõustumisaja valikul on arvestatud eelkõige kosmoseregistri valmimisega ning TTJA infosüsteemides tehtavate ümberkorraldustega, et kosmoseregister oleks seaduse jõustumise ajaks töökorras, kuna seaduse jõustumise järel peab olema tehniline võimekus registrit pidada ning peab olema võimalik seaduses ettenähtud andmeid registreerida. Jõustumisaja valik tagab osapooltele piisava aja tutvuda uue regulatsiooniga ning teha vajalikud korralduslikud ettevalmistused.

Kuna kosmoseregister peab seaduse jõustumise ajaks olema töökorras, siis tuleb andmekogu põhimäärus, mille alusel kosmoseregister asutatakse, kehtestada erandkorras enne seaduse jõustumist, et TTJA saaks seaduse vastuvõtmise ja jõustumise vahepealsel ajal teha ettevalmistusi registri loomiseks ning selle koondregistrisse liitmiseks. Samuti tuleb seadusest varem jõustada kosmoseregistri määruise kehtestamise jaoks ministriile volitust andev volitusnorm §-s 29

4 Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga võetakse kasutusele järgmised uued terminid:

- 1) *Kosmosetegevus* on kosmoseobjekti lennutamine Maa orbiidile või sellest kaugemale, kosmoseobjekti käitamine nii kosmoses kui ka Maa peal, kosmoseobjekti juhtimine, kosmoseobjekti tegevuse lõpetamine, Maale tagasitoomine ning eelnimetatuga seotud tegevused ning kosmoseprügi vältimise, vähendamise ja kõrvaldamise eesmärgiga tegevus Maa orbiidil või sellest kaugemal.
- 2) *Kosmoseobjekt* on mis tahes mehitatud või mehitamata objekt, mis on lennutatud või mida plaanitakse lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale, ja sellise objekti füüsilised alamsüsteemid või last, kanderakett või mis tahes seade, mida on kasutatud või plaanitakse kasutada objekti lennutamiseks Maa orbiidile või sellest kaugemale, ja sellise seadme füüsilised alamsüsteemid või last.
- 3) *Käitaja* on isik, kes tegeleb kosmosetegevusega kosmosetegevusloa alusel.

- 4) *Kosmoseobjekti omanik* on isik, kellele kuulub kosmoseobjekt.
- 5) *Sise-eeskirjad* on käitaja sisekontrolli süsteemi osa, mis hõlmab vähemalt sisekontrolli põhimõtteid ja protseduure.
- 6) *Kosmoseprügi* on kosmoseobjekt, selle osa või muu seade, mis jääb kosmosesse kosmosetegevuse tulemusena või pärast kosmosetegevuse lõppemist, samuti Maale kontrollimatult naasev objekt või selle osa.
- 7) *Kosmosetegevusluba* on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (pädev asutus) väljaantav tegevusluba, mis annab füüsilisele või juriidilisele isikule õiguse tegeleda kosmosetegevusega ning kosmoseobjekti käitada.
- 8) *Kosmoselennu valmidus* tähendab valmidust alustada kosmosetegevust, olles täitnud § 31 lõikes 1 sätestatud eeldused.
- 9) *Riigi tagasinõudeõigus* on olukord, kus kui riigil tekib käitaja kosmosetegevuse tõttu kahju hüvitamise kohustus vastavalt rahvusvahelisele õigusele, on riigil õigus nõuda enda poolt kolmandale isikule hüvitatav kahju kogu ulatuses käitajalt tagasi sõltumata sellest, kas käitaja on kahju tekkimises süüdi või mitte.

Kõik eelnõuga kasutusele võetud terminid on tihedalt seotud kosmosetegevusega ning aitavad luua regulatsioonis selgust.

5 Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega, kuid koostamisel on võimalusel arvestatud EL-i kosmosepoliitikaga (sh Euroopa kosmoseliikluse korraldamise ja kosmoseprügi haldamise põhimõtetega).

6 Seaduse mõjud

Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ §-st 46 peab seletuskirjas andma ülevaate seaduse jõustumisega kaasnevatest mõjudest. Eraldi uuringuid Eesti kosmosvaldkonna reguleerimise kohta ei ole tehtud ning tekkinud küsimused on praktilised. Eelnõu väljatöötamiskavatsuses (VTK) on välja toodud kolm sihtrühma, keda Eesti kosmoseseadus mõjutab: riik, tehnoloogiaettevõtjad ja ülikoolid. Mõju sihtrühmadele on välja toodud kokkuvõtlikult kõikide sihtrühmade kohta.⁶² Käesolevas seletuskirjas on VTK-s kirjeldatud mõjudega arvestatud, kuid VTK-s kirjeldatud on ka täiendatud ja täpsustatud.

Kavandatav meede 1: täita ÜRO avakosmose lepingust tulenevat kohustust reguleerida eraettevõtlike tegevust kosmoses ja sellest tulenevalt aidata kaasa Eesti kosmosepoliitikas ja -programmis 2020–2027 seatud eesmärgi täitmisele, milleks on luua Eestis

⁶² VTK koostajastuse menetlusinfo: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw>

tehnoloogiaettevõtjatele kasvamiseks sobilik keskkond.⁶³ Eeltoodu elluviimiseks töötatakse välja Eestis esmakordselt kosmoseeaduse eelnõu koos rakendusaktiga.

Sihtrühm: Eesti riik

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele (sise- ja välisjulgeolek)

Mõju kirjeldus: eelnõuga täidab Eesti välislepingutest tulenevaid kohustusi. Kuivõrd Eesti on alla kirjutanud avakosmose lepingule, siis eelnõuga näitab Eesti rahvusvaheliselt oma koostöövalmidust ning vastutustundlikkust kosmosevaldkonnaga seoses.

Avakosmose lepingu artiklite 6 ja 7 järgi vastutab Eesti oma riiklike tegevuste eest ning samuti tuleneb artiklist 6 riikidele kohustus reguleerida eraettevõtjate tegevust kosmoses. Eesti täidab oma rahvusvahelisi kohustusi siinse eelnõuga, reguleerides kosmosetegevust Eestis.

Mõju olulisus: eelnõul on positiivne mõju nii sise- kui ka välisjulgeolekule, kuivõrd sellega sätestatakse kindlad tingimused käitajatele, omanikele ning teistele kosmosetegevusega seotud isikutele. Selle eesmärgiks on, et kosmosetegevusega tegeleksid usaldusväärsed isikud, kes ei ohustaks Eesti avalikku korda, sise- ega välisjulgeolekut. Eelnõus on sätestatud ka kosmosetegevuse põhimõtted, mida kosmosetegevusega tegelevad ja seotud isikud peavad läbivalt oma tegevuses jälgima ja tagama. Üheks selliseks põhimõtteks on ohutuse põhimõte ehk kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti puhul peab olema tagatud nende ohutus, mis tähendab, et need ei põhjusta ohtu inimesele, varale, keskkonnale, avalikule korrale, riigi julgeolekule ega riigikaitseobjektile.

Eesti on alates 2015. aastast ESA liikmesriik, panustades valdkondlikesse teadus- ja arendustegevustesse ja kosmoseavastamisse.⁶⁴ Praeguse seisuga on kõik ESA liikmesriigid oma kosmosevaldkonda juba reguleerinud või tegelevad selle reguleerimisega. See tähendab, et antud eelnõuga käib Eesti ajaga kaasas ning on võrdväärne partner teistele ESA liikmesriikidele. Kosmosevaldkonnas on ESA Eesti majandusüksustele peamiseks võrgustikuks koostöö tegemisel.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju kirjeldus: eelnõus on sätestatud üheks kosmosetegevuse tegemise põhimõtteks keskkonnasäästlikkuse põhimõte, mida tuleb kosmosetegevuse puhul läbivalt jälgida. Kosmosetegevusega võib kaasneda mõju keskkonnale, näiteks võib kosmoseprügi põhjustada kokkupõrkeid ning kahju varale või isikutele, samuti võib kosmoseprügi takistada edasist

⁶³ VTK kooskõlastuse menetlusinfo: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw>

⁶⁴ Euroopa Kosmoseagentuuri asutamise konventsiooniga ühinemise ning Eesti Vabariigi valitsuse ja Euroopa Kosmoseagentuuri vahelise Eesti ühinemist Euroopa Kosmoseagentuuri asutamise konventsiooniga käsitleva kokkuleppe ratifitseerimise ning Eesti Vabariigi ja Euroopa Kosmoseagentuuri vahelise Euroopa koostööriigi kokkuleppe ratifitseerimise seaduse kehtetuks tunnistamise seadus. RT II, 07.07.2015, 1.

kosmosetegevust või häirida ühiskonnale hädavajalike teenuste pakkumist. Kuigi üldised keskkonnakaitse põhimõtted ja põhikohustused on sätestatud keskkonnaseadustiku üldosa seaduses, on eelnõuga täpsustatud keskkonnakaitset just kosmosevaldkonnas. Eelnõu kehtestab kohustuse järgida keskkonnasäästlikkuse põhimõtet, aidates tagada, et kosmosetegevuse mõju keskkonnale on võimalikult väike. Kosmoseobjektid Eestis tunnistatakse sobivaks ja kantakse vastavalt seaduses kindlaks määratud menetlusele kosmoseobjektide registrisse, millega kinnitatakse, et kosmoseobjektid vastavad nõuetele ning välditakse kosmoseprügi teket.

Mõju olulisus: kuivõrd kosmosetegevusega kaasneb kosmoseprügi tekke oht, siis on eelnõu väljatöötamisel pigem positiivne mõju keskkonnale, sest eelnõuga sätestatakse keskkonnasäästlikkuse põhimõte, mida käitaja on kohustatud järgima läbivalt kogu kosmosetegevuse vältel. Samuti on eelnõus sätted, mille alusel isik vastutusele võtta, kui viimane peaks kosmosetegevusele esitatavaid nõudeid rikkuma, näiteks kui kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumine ohustab keskkonda.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele (asutuste korraldus)

Mõju kirjeldus: järelevalvet kosmosetegevuse üle hakkab tegema pädeva asutusena Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. Eelnõu mõju riigiasutustele seisneb selles, et pädev asutus peab tegema investeringuid (vt ka käesoleva seletuskirja peatükki „Seaduse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud“), et luua kompetents ja tehniline valmisolek, teha järelevalvet, viia läbi kosmosetegevusloa menetlust ja registreerida kosmoseobjekte (vt täpsemalt käesoleva seletuskirja § 3 selgitusi). Samuti kaasneb eelnõuga pädeva asutuse vajadus olla valmis välissuhtluseks, mis hõlmab eelkõige rahvusvahelistele organisatsioonidele, näiteks ÜRO-le, vajaliku teabe edastamist. Pädev asutus peab pidevalt ajakohastama oma kompetentsi, lähtudes kosmosevaldkonna kiirest arengust.

Eelnõu ei mõjuta kohalike omavalitsuste tööd.

Eelnõu kaudu kosmosevaldkonna reguleerimine aitab kaasa kosmosevaldkonna innovatsioonile ning majanduskasvule, sest iga Eesti kosmoseprogrammi investeeritud euro toob Eesti majandusse juurde 3,5 eurot ehk Eesti kosmoseprogrammi õnnestumine tooks Eesti majandusele vähemalt 300 miljonit eurot lisainvesteeringuid.⁶⁵ Eesti kosmosebüroo poolt kosmosenõukogule tutvustatud tulemusnäitajad osutavad, et riigi investeeritud iga 1 € ESA programmidesse on toonud majandusele tagasi 3,9 €.

Mõju olulisus: eelnõu väljatöötamisel on positiivne mõju riigiasutuste korraldusele, sest sellega sätestatakse täpselt, et pädevaks asutuseks kosmosetegevuse puhul on TTJA, samuti määrab eelnõu kindlaks TTJA ülesanded, pädevuse ning kohustused. Kuivõrd

⁶⁵ Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, kättesaadav: <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VgMX1cqX>.

kosmosevaldkond oli Eestis enne reguleerimata, on eelnõu koostamine oluline, et luua kindlus kosmosevaldkonna üle järelevalve tegemisel.

Mõju sihtrühm: ettevõtjad ja ülikoolid

Mõju majandusele

Mõju kirjeldus: seaduse üheks eesmärgiks on luua soodsad tingimused tehnoloogia ning ettevõtjate kasvamiseks ja arendamiseks, samal ajal maandades kosmoses tegutsemisest tulenevaid riske. Eelnõuga nähakse ette kosmosetegevuse jaoks vajalik loamenetlus, registreerimine, kosmosetegevuse tegemine, muutmine ja lõpetamine. Ettevõtjate ja ülikoolide jaoks suureneb kosmosetegevuseks vajalike kooskõlastuste taotlemisega kaasnevate menetlustoimingute hulk, kuna varem ei olnud kooskõlastamiseks vajalikud menetlustoimingud seadusega reguleeritud. Eelnõuga sätestatud kosmosetegevusloa kohustus suurendab ettevõtjate ja ülikoolide menetlustoimingute hulka (näiteks kosmosetegevusloa taotlemisel esitatavad dokumendid ja info) ning sellega kaasnevaid kulusid (näiteks riigilõivu maksmise kohustus). Eelnõu toetab innovatsiooni Eesti kosmosevaldkonnas, kuivõrd eelnõu väljatöötamine aitab luua kindluse ja raamistikku, mille põhjal edendada kosmosetegevust Eestis. Eelnõu sätestab kindlad tingimused ja protseduuri, kuidas kosmosetegevust teha nõuetekohaselt, kuna varem ei olnud kosmosetegevus Eestis reguleeritud. Samuti toetatakse innovatsiooni sellega, et eelnõus on välja töötatud võimalus kohaldada kosmosetegevusele erandit, mis tähendab seda, et kui kosmosetegevust tehakse teadus- ja arendustegevuse eesmärgil, on võimalik kosmosetegevusloa taotleja vabastada teatud seadusest tulenevatest nõuetest, mis muidu kohalduksid kosmosetegevusloa taotlejale (vt täpsemalt seaduse 4. peatüki 3. jagu).

Eelnõuga reguleeritakse uut majandusharu ehk kosmosetegevust ning eelnõu toetab uue majandusharu arendamist. Eelnõu loob raamid kõigile turuosalistele, sealhulgas ettevõtjatele ja investoritele. Eelnõuga luuakse kosmosevaldkonnale tugineva ettevõtluse arenguks sobiv keskkond. Teadaolevalt on Eestis praegu kaks majandusüksust, kes arendavad teenuste osutamiseks oma satelliitide missioone.⁶⁶ Valdkonna selge reguleerimine loob õiguskindluse satelliitide ehitamist kaaluvatele iduettevõtjatele ning nende investoritele.

Mõju olulisus: eelnõu mõju majandusele on pigem positiivne. Kuigi eelnõu sätestab ettevõtjatele ja ülikoolidele rangemad ja täpsemad nõuded selleks, et kosmosetegevust teha, ning nende nõuetega suureneb kooskõlastamiseks vajalike menetlustoimingute hulk ja kaasnevad kulud, on eelnõuga sätestatavad nõuded vajalikud, et luua kosmosetegevuse jaoks selge raamistik. KredEx ja EAS töötasid välisinvesteeringute Eestisse meelitamiseks 2024. aastal välja Eesti kosmosevaldkonna väärtuspakkumise. Väärtuspakkumises on selgelt mainitud stabiilne riigipoolne poliitikakujundus ja soov kosmosevaldkonnas seadusega

⁶⁶ Maran, K. 100 miljoni euro äri: Eesti erafirmad plaanivad missioonile saata esimesed kommerts-satelliidid. Kättesaadav: <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120247324/100-miljoni-euro-ari-cesti-erafirmad-plaanivad-missioonile-saata-esimesed-kommerts-satelliidid> (12.07.2024)

õiguskindlust luua. Eelnõu mõju ettevõtjate ja ülikoolide majandusele on oluline, kuivõrd eelnõu üheks eesmärgiks on luua soodsad tingimused tehnoloogia ning ettevõtjate kasvamiseks ja arendamiseks.

Kavandatav meede 2: andmekogude ja registritega seotud muudatuste mõjud

Sihtrühm: Eesti riik

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju kirjeldus: tegevuslubade taotlemise menetluses ja kosmoseobjektide registreerimise menetluses esitatavate andmete koosseis on välja töötatud eesmärgiga, et oleks võimalik tuvastada isikud ja tegevused, kellest või millest võib ilmnedä oht Eesti riigi julgeolekule ja avalikule korrale. Lähtutud on asjaolust, et tehnoloogia kättesaadavusega ning piiriüleste majandussuhetega võib olla keeruline tuvastada seotud isikuid ja/või sanktsioneeritud tehinguid. Samas ülereguleerimine ei soodusta majanduskasvu. Käitajatel peab säilima eneseregulatsiooni ja -kontrolli võimalus, lähtudes enda tegevusega kaasnevatest võimalikest ohtudest ja riskidest. Pädev asutus kosmosetegevusloamenetluses ja/või järelevalve käigus peab saama hinnata, kas käitaja, kosmoseobjekti omanik ja/või kosmosetegevus tervikuna on ohutu, järgib õigusaktides sätestatud põhimõtteid ja nõudeid ega ei kujuta endast ohtu Eesti riigi julgeolekule ega avalikule korrale. Kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register aitab eelnimetatud ülesandeid ja eesmärke täita.

Nagu eespool selgitatud, tuleneb Eesti riigile rahvusvahelisest õigusest kohustus teavitada ÜRO-d kosmosesse lennutatud kosmoseobjektidest. Nimetatud kohustuse korrektseks täitmiseks on vaja saada käitajatelt vajalikud andmed ja neid andmeid on vaja töödelda. Kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register aitab neid ülesandeid ja eesmärke täita.

Mõju olulisus: igal juhul on korrastatud õigusruumil ning registri loomisel laiem positiivne mõju ka riigi julgeolekule ja välissuhetele.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

Mõju kirjeldus: Eesti riigil on kohustus teavitada ÜRO vastavaid registreid kosmosesse lennutatud kosmoseobjektidest. Et Eesti riik saaks seda kohustust täita, peab riik saama käitajatelt infot kosmoseobjektide kohta. Eelnõu kohaselt hakkab Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet pädeva asutusena väljastama kosmosetegevuslubasid, registreerima kosmoseobjekte ning tegema järelevalvet. Nii kosmosetegevuslubade taotlemiseks, muutmiseks ja väljastamiseks kui ka kosmoseobjektide registreerimiseks on Eestil kui e-riigil vaja infotehnoloogilist lahendust, mis lihtsustaks ja optimeeriks nii pädeva asutuse ja käitaja vahelist suhtlust kui ka pädeva asutuse halduskoormust seoses kaasnevate haldusmenetlustega. Sellest tulenevalt on eelnõus ette nähtud, et asutatakse kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register. AvTS § 43³ lg 1 sätestab, et andmekogu asutatakse seadusega või selle alusel antud õigusaktiga. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et keelatud on asutada ühtede ja samade andmete kogumiseks eraldi andmekogusid.

Eelnõu kohaselt hakkab Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet pädeva asutusena väljastama kosmosetegevuslubasid, registreerima kosmoseobjekte ning tegema järelevalvet. Loodav register peab suhtlema andmevahetuse eesmärgil erinevate riiklike registritega, sh e-riigikassaga, mille kaudu laekuvad andmed tasutud riigilõivude kohta. Andmekogu loomiseks vajalik ühekordne investering on 200 000 eurot, et täita andmekogude ja küberturvalisuse seadustest tulenevaid nõudeid.

Mõju olulisus: kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade register võimaldab kiiremini, mugavamalt ja kasutajasõbralikumalt avalikku teenust pakkuda. Samuti võimaldab register riigil (samuti avalikkusel ja teistel huvitatud isikutel) saada konkreetne ülevaade kehtivatest kosmosetegevuslubadest ning kosmoses olevatest objektidest ning täita rahvusvahelisest õigusest tulenevat teavitamise kohustust. Eestis ei ole kosmosevaldkonda varem reguleeritud ning riik ei ole vastavaid andmeid kogunud. Seega on välistatud vastuolu andmete ühekordse küsimise põhimõttega (AvTS § 43³ lg 3). Vajalike andmete koosseis on kooskõlas ja proportsionaalne eelnõus sätestatud eesmärkide ja tingimustega.

Kavandatavate muudatuste mõju kogum puudutab otseselt väga piiratud sihtrühma.

Registri kasutamisel on positiivne mõju pädeva asutuse töökorraldusele. Kavandatavate muudatuste mõju kogum puudutab otseselt väga piiratud sihtrühma ja uuendused ei ole sellised, mille mõju oleks märkimisväärse tähendusega. Laiemale isikute ringile avalduv mõju on peaaegu olematu.

Sihtrühm: ettevõtjad ja haridus- ja teadusasutused (ülikoolid)

Mõju majandusele

Mõju kirjeldus: kaasaegne infotehnoloogiline lahendus haldusmenetluse läbiviimiseks, pädeva asutusega suhtlemiseks, vajaliku infot saamiseks jne vähendab ettevõtjate ning haridus- ja teadusasutuste halduskoormust. Käitajad, milleks saavad eelduslikult ettevõtjad ning haridus- ja teadusasutused, saavad esitada kosmosetegevusloa ja kosmoseobjekti registreerimise taotluse kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registri kaudu. Kogu menetlustega seotud suhtlus pädeva asutusega ja andmete esitamine toimub registri kaudu. Käitajad saavad esitada andmeid digiteeritult ja optimaalselt. Samuti saadakse läbi registri pädevalt asutuselt teateid, otsuseid jms.

Ettevõtjad on korduvalt välja toonud, et andmete esitamine riigile peab olema optimeeritud. Loodav register aitab ettevõtjatel kokku hoida halduskulusid. Optimeeritud ja läbipaistev asjaajamine on kindlasti positiivne argument välisettevõtjate jaoks investeringute tegemiseks Eestisse. Andmete kiirem ja kvaliteetsem jagamine käitaja ja pädeva asutuse vahel aitab teha kiiremaid ja paremaid otsuseid.

Moodsa digiregistri kasutamine toimib nii üksiku ettevõtja kui ka laiemalt majanduse hoogustamise ja ühiskonna hüvanguks. Andmetest on saanud uus varaliik ja ressurs. Kui ettevõtluse andmete kvaliteet ja kättesaadavus paranevad, saab erasektor uue ressursi, mille abil luua andmetel põhinevaid tooteid ja teenuseid.

Mõju olulisus: registri kasutamisel on positiivne mõju käitaja või muu isiku töökorraldusele. Kavandatavate muudatuste mõju kogumis puudutab otseselt väga piiratud sihtrühma ja uuendused ei ole sellised, mille mõju oleks märkimisväärse tähendusega. Laiemale isikute ringile avalduv mõju on peaaegu olematu.

7 Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamisega seotud riigi tegevused ja eeldatavad kulud ja tulud on välja toodud käesoleva seletuskirja § 3 seletuste juures ning tuuakse uuesti välja kõnesolevas peatükis.

Riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused

Kosmosevaldkond on koondunud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse. Lisaks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas oleva Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti pädevuses satelliitide sageduste taotlemise korraldamine ja lubade väljastamine.

TTJA-le seadusest tulenevad uued kohustused on:

1. kosmosetegevusloa taotluste menetlemine;
2. taotleja taustakontroll ja sobivuse hindamine;
3. kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registri loomine ja pidamine;
4. kosmosetegevuslubade väljastamine, peatamine ja lõpetamine;
5. kosmosetegevuse käitajate riiklik järelevalve;
6. kosmoseobjektide registri ettevalmistamine välisministeeriumi kaudu ÜRO registritele andmete esitamiseks;
7. kosmoseobjektidega seotud kiireloomuliste intsidentide kohta info kogumine ja töötlemine;
8. kosmosevaldkonna esindamine rahvusvahelisel tasandil.

Seadusest tulenevate uute ülesannete täitmiseks on pädeval asutusel vaja luua kaks uut ametikohta, kus ühe töövaldkond oleks riiklik ja teisel rahvusvaheline. Riikliku ametikoha ülesanneteks on kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registri taotluste menetlemine ning haldamine, samuti riiklik järelevalve ning kosmoseobjekti kindlustusnõude vastavuse kontroll. Rahvusvahelise töövaldkonnaga ametikoha ülesanneteks on Eesti esindamine ESA ja EL-i vastavates töögruppides ja õigusloomes ning ÜRO registrite jaoks andmete ettevalmistamine. Teise ametikoha ülesandeks on ka rahvusvahelise taustakontrolli tegemine, et vältida olukordi, kus ettevõtjate omanduse kaudu tekiks liigne sõltuvus julgeoleku seisukohast. Mitteregulaarse ülesandena võib ette tulla ka olukordi, kus kosmoseobjekt on vaja saata hindamisele väljaspool Eestit asuvasse laborisse.

Võimalikud kulud

Täiendavate ametikohtadega seotud täiemahuline rahavajadus on 100 000 eurot aastas majanduskuluna, mis sisaldab nii töötasu, koolituskulu, töökohaga kaasnevaid kulusid kui ka rahvusvahelisel tasandil valdkonna esindamiseks vajalikke kulusid.

Rahvusvahelise taustakontrolli tegemiseks on vaja ligipääsu rahvusvahelisse ettevõtjate andmebaasi, mis aitab tuvastada ettevõtjate omandiseoseid, maksehäireid ja sanktsioneeritust ning seeläbi hinnata käitajast tulenevat julgeolekuriski või selle puudumist. Nimetatud andmetele ligipääsemiseks on vaja soetada iga-aastane litsents. TTJA kasutaks tarkvaralitsentsist tulenevat andmetele ligipääsu õigust ka oma teiste kohustuste täitmiseks, milleks on vaja ettevõtjate sanktsioneerituse taustakontrolli. Turuanalüüs näitab, et andmebaasile ligipääsu litsents toob esimesel aastal kaasa majanduskulu 90 000 eurot, millele lisandub 5% hinnatõusu igal järgneval aastal. Nelja järjestikuse aasta näitel tähendaks see majanduskulu esimesel aastal 90 000 eurot, teisel aastal *ca* 95 000 eurot, kolmandal aastal *ca* 100 000 eurot ja neljandal aastal *ca* 105 000 eurot. Nimetatud kulud ei ole seotud vaid kosmoseseadusega.

Seadusest tuleneb ka kohustus luua andmekogu kosmosetegevuslubade menetlemiseks ja kosmoseobjektide registreerimiseks. Loodav register peab suhtlema andmevahetuse eesmärgil erinevate riiklike registritega, sh e-riigikassaga, mille kaudu laekuvad andmed tasutud riigilõivude kohta. TTJA kavatsus on loodava andmekogu arendus teha uude, loomisel olevasse TTJA e-teenuste infosüsteemi, mis hakkab sisaldama erinevaid TTJA registreid ja menetlusprotsesse. Andmekogu loomiseks vajalik ühekordne investering on 100 000 eurot, et täita andmekogude ja küberturvalisuse seadustest tulenevaid nõudeid. Pädevale asutusele lisanduvate ülesannete täiemahulise täitmise tekkiv kogukulu, mis ei ole asutuse eelarveliste vahenditega kaetud, on esimesel aastal 290 000 eurot, teisel aastal 195 000 eurot, kolmandal aastal 200 000 eurot ja neljandal aastal 205 000 eurot.

Võimalikud tulud

Kuivõrd kosmoseseaduse üheks eesmärgiks on luua soodsad tingimused tehnoloogia ning ettevõtjate kasvamiseks ja arendamiseks, on kosmosevaldkonna õnnestunud arendamise tulemusel oodata ka tulu kasvu. VTK andmetel tooks võimalik kosmoseprogrammi õnnestumine Eesti majandusele vähemalt 300 miljonit eurot lisainvesteeringuid.⁵⁵ Eesti kosmosebüroo poolt kosmosenõukogule tutvustatud tulemusnäitajad osutavad, et iga riigi investeeringud 1 € ESA programmidesse on toonud majandusele tagasi 3,9 €.

8 Rakendusaktid

Eelnõuga loodavad volitusnormid

- 1) Eelnõu § 10 lg 3 – valdkonna eest vastutav minister võib kehtestada määruse, et täpsustada sise-eeskirjade nõudeid. Selline volitusnorm on vajalik, kuna võib tekkida vajadus täpsustada käitaja sise-eeskirjade nõudeid. Sise-eeskirjad on üks põhilisi viise, kuidas nii pädev asutus saab teha järelevalvet käitaja üle kui ka käitaja saab tõestada oma tegevuse nõuetele vastavust.
- 2) Eelnõu § 15 lg 3 – pädevale asutusele kosmosetegevusloa menetluses esitatavaid andmeid ja dokumente võib täpsustada valdkonna eest vastutava ministri määrusega.

Arvestades vajadust kehtestada võimalikult paindlik regulatsioon, ei ole mõistlik seaduses sätestada väga täpseid ega spetsiifilisi loetelusid kosmosetegevusloa taotlemisel esitatava kohta. Kui praktikas tekib selleks vajadus, on võimalik seda täpsemalt reguleerida määrusega.

- 3) Eelnõu § 29 lg 1 – kosmoseobjektide ja kosmosetegevuslubade registri põhimäärus, mille kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Põhimäärus täpsustab registri ülesehituse, selle pidamise viisi, andmekoosseisud, andmete töötlemise korra ja järelevalve. Eelnõu kavand lisatud seletuskirjale.

9 Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumine nähakse ette [01.01.2026.]

10 Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu aluseks on 2020. a teises pooles kooskõlastatud eelnõu väljatöötamiskavatsus (VTK), mille koostaja oli Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. VTK koostamisse ning kosmosevaldkonna reguleerimise arutellu olid kaasatud ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) kosmosebüroo, Välisministeerium, TTJA, tehnoloogiaettevõtjad, teadusasutused, kolleegid ESA-st ning Soome, Saksamaa ja teiste riikide majandusministeeriumid.⁶⁷

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ministeeriumidele ja Riigikantseleile ning arvamuse avaldamiseks järgmistele asutustele ja organisatsioonidele: Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liit, Tartu Ülikooli Tartu observatoorium, Eesti Tudengisatelliidi Sihtasutus, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus, Sihtasutus Eesti Teadusagentuur, Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutus, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Maa-amet, SA Tartu Teaduspark, Sihtasutus Tallinna Teaduspark TEHNOPOOL ja Transpordiamet.

⁶⁷ VTK kooskõlastuse menetlusinfo: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw>